

Struktura organizacyjna i zakres zadań podmiotów uczestniczących w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w wybranych systemach sądownictwa państw europejskich – raport z badania

Paulina Banaszak, Konrad Buczkowski, Konrad Burdziak, Michał Jankowski, Roland Szymczykiwicz

Autorzy

Zespół pracowników Sekcji Prawa i Procesu Karnego Instytutu Wymiaru w składzie:

dr Konrad Buczkowski (Rozdział I [Czechy]); **dr Konrad Burdziak** (Rozdział II [Finlandia]);

Paulina Banaszak (Rozdział III [Norwegia]); **dr Michał Jankowski** (Rozdział IV [Słowacja]);

Roland Szymczykiewicz (Rozdział V [Włochy])

Spis treści

Wstęp	7
I. Czechy	9
1. Struktura sądownictwa w Czechach	9
2. Właściwość sądów	10
3. Organizacja sądów	11
4. Rady Sędziów	12
5. Powoływanie sędziów	13
6. Status sędziego	14
7. Prawa i obowiązki sędziów	14
8. Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów	15
9. Administracja sądowa	15
10. Przeprowadzone i planowane zmiany w ustawie o sądach	15
II. Finlandia	17
1. Ogólne informacje na temat organizacji wymiaru sprawiedliwości w Finlandii	17
2. Szczegółowe informacje na temat organizacji wymiaru sprawiedliwości w Finlandii	19
2.1. Sądy okręgowe	20
2.2. Sądy apelacyjne	21
2.3. Sędziowie	22
2.3.1. Sędziowie – kwalifikacje i powołania	23
2.3.2. Komisja ds. powoływania sędziów	29
2.3.3. Komisja ds. szkolenia sędziów (<i>Judicial Training Board</i>)	31
2.3.4. Sprawy związane z naruszeniami w zakresie pełnienia obowiązków	32
2.3.5. Odwołania	33
2.3.5.1. Odwołanie od decyzji o pozwoleniu na pracę zewnętrzną	33
2.3.5.2. Odwołanie od decyzji o pisemnym upomnieniu	33
2.3.5.3. Odwołanie od decyzji o zawieszeniu w pełnieniu obowiązków	33
2.3.5.4. Odwołanie od decyzji zwalniającej z pełnienia obowiązków na podstawie niezdolności do pracy	34
2.4. Organizacja sądu	34
2.5. Biegli (<i>expert members</i>)	35

2.6. Asesorzy	35
2.7. Referendarze i sprawozdawcy	37
2.8. Notariusze sądowi (<i>court notaries</i>)	37
2.9. Główny sekretarz (<i>chief secretary</i>) i inny personel	37
2.10. Personel biurowy (<i>office personel</i>)	38
3. Reformy planowane i przeprowadzone w ostatnim czasie	38
3.1. Ustawa dot. sądów i sędziów	38
3.2. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i pomocy prawnej	39
3.3. Reforma sądów okręgowych i prokuratury	40
3.4. Najwyższa Rada Sądownictwa (<i>High Judicial Council</i>)	41
3.5. Nowe technologie informacyjne i komunikacyjne	41
III. Norwegia	43
1. Sąd Najwyższy	43
2. Sądy apelacyjne	45
3. Sądy rejonowe	46
4. Rada Pojednawcza	47
5. Norweska Administracja Sądowa	48
6. Postanowienia ogólne dotyczące właściwości sądów	50
7. Sędziowie	51
8. Urzędnicy sądowi i inni urzędnicy	53
9. Ławnicy oraz ława przysięgłych	54
10. Wyznaczanie przysięgłych, ławników i nadzorców sądowych	57
11. Biegli ławnicy	60
12. Nadzorcy sądowi	60
13. Wyłączenie sędziego	61
14. Działalność pozasądowa sędziów	62
15. Czas pracy sądu	63
16. Skargi na sędziów oraz ich odpowiedzialność dyscyplinarna	64
IV. Słowacja	67
1. System sądów	67
2. Właściwość, specjalizacja	68
3. Powoływanie sędziów	69
4. Status sędziego	70
5. Etyka zawodowa	70
6. Odpowiedzialność dyscyplinarna	71
7. Wynagrodzenie sędziego	71
8. Immunitet sędziowski	71
9. Pracownicy sądów	72

10. Rada Sądownictwa	72
11. Samorząd sędziowski	73
12. Rola Ministerstwa Sprawiedliwości	74
13. Budżet sądownictwa	75
14. Zarządzanie sądami	76
V. Włochy	77

Wstęp

W 2019 r. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości zrealizował projekt badawczy pod nazwą „Struktura organizacyjna i zakres zadań podmiotów uczestniczących w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w wybranych systemach sądownictwa państw europejskich”.

Celem projektu było przeanalizowanie struktury organizacyjnej i zakresu zadań podmiotów uczestniczących w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w wybranych systemach sądownictwa państw europejskich (w szczególności – w Austrii oraz w Niemczech).

W ramach projektu zdecydowano się przeanalizować problematykę wymiaru sprawiedliwości w Czechach, Finlandii, Norwegii, we Włoszech i na Słowacji.

W przedmiotowym raporcie pominięto zagadnienie wymiaru sprawiedliwości w Austrii i w Niemczech. Analiza porządków prawnych wskazanych państw była już bowiem – stosunkowo niedawno – przedmiotem analiz IWS¹.

¹ Zob. A. Okońska, *Zakres kognicji sądów powszechnych w Austrii*, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/jednostr._IWS_Okońska-A._Kognicja-sądów_Austria.pdf (dostęp: 04.06.2019 r.); A. Okońska, *Zakres kognicji sądów powszechnych w Niemczech*, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/jednostr._IWS_Okońska-A._Kognicja-sądów_Niemcy.pdf (dostęp: 04.06.2019 r.).

I. Czechy

1. Struktura sądownictwa w Czechach

Podstawowymi aktami prawnymi regulującymi ustrój wymiaru sprawiedliwości w Czechach są: Konstytucja Republiki Czeskiej z 1992 r.² oraz ustawa nr 6/2002 Sb. o sądach, sędziach, ławnikach i administracji państwowej sądów³.

Zgodnie z art. 81 Konstytucji władzę sądowniczą w Czechach sprawują w imieniu Republiki niezawisłe sądy. System sądów tworzą:

- Sąd Najwyższy (*Nejvyšší soud České republiky*),
- Najwyższy Sąd Administracyjny (*Nejvyšší správní soud České republiky*),
- sądy główne (*vrchní soudy*),
- sądy wojewódzkie (*krajské soudy*) oraz
- sądy powiatowe (*okresní soudy*).⁴

Sądy cywilne i karne mają identyczną strukturę, a razem tworzą system sądownictwa powszechnego (*obecne soudy*). Ich kompetencja obejmuje wszelkie rodzaje sporów, z wyjątkiem tych wyraźnie zarezerwowanych dla sądownictwa administracyjnego lub Sądu Konstytucyjnego.

Sądownictwo w Czechach jest dwuinstancyjne.

Sąd Najwyższy jest zwierzchnim organem sądowym w sprawach należących do właściwości sądów, z wyjątkiem spraw, o których rozstrzygają Najwyższy Sąd Administracyjny lub Sąd Konstytucyjny. Do jego kompetencji należy rozpatrywanie apelacji nadzwyczajnych od decyzji sądów wojewódzkich lub zagranicznych oraz monitorowanie i ocena decyzji sądów niższej instancji. Siedziba Sądu Najwyższego znajduje się w Brnie.

² Konstytucja Republiki Czeskiej z dnia 16 grudnia 1992 r., Zbiór Ustaw Republiki Czeskiej 1993 nr 1.

³ Ustawa z dnia 30 listopada 1991 r. o sądach, sędziach, asesorach i państwowej administracji sądów oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Zbiór Ustaw Republiki Czeskiej 2002 r., nr 6.

⁴ Tłumaczenia nazw sądów za: M. Kruk, *Konstytucja Republiki Czeskiej z 16 grudnia 1992 r.*, Wyd. 2, Warszawa 2000.

Siedzibami dwóch sądów głównych są: Praga – w zakresie jurysdykcji nad Czechami i Ołomuniec – z jurysdykcją nad Morawami. W Czechach działa osiem sądów wojewódzkich i 86 sądów powiatowych⁵.

Nadrzędną rolę w systemie sądownictwa administracyjnego w Czechach sprawuje Najwyższy Sąd Administracyjny z siedzibą w Brnie. Sąd ten rozpatruje kasacje od decyzji administracyjnych sądów okręgowych, natomiast w pierwszej instancji rozstrzyga sprawy dotyczące wyborów, powstania i rozwiązania partii politycznych oraz sprawy dyscyplinarne pracowników sądowych.

Ponadto w Czechach działa Sąd Konstytucyjny (*Ústavní soud České republiky*) z siedzibą w Brnie, do którego kompetencji należy ochrona konstytucyjności ustaw i innych przepisów a także rozpatrywanie skarg konstytucyjnych i sporów kompetencyjnych.

2. Właściwość sądów

a) Sądy główne (vrchní soudy)

Sądy główne podejmują decyzje w sprawach przewidzianych prawem o postępowaniu przed sądami, jako sądy drugiej instancji w sprawach, w których sądy wojewódzkie wydały orzeczenia w pierwszej instancji, a ponadto rozpatrują sprawy przekazane tym sądom wyraźnym przepisem ustawowym.

Sądy te orzekają w izbach złożonych z prezesa izby i dwóch sędziów, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.

b) Sądy wojewódzkie (krajské soudy)

Sądy wojewódzkie orzekają: 1) w drugiej instancji w sprawach, w których sądy powiatowe należące do ich okręgów orzekają w pierwszej instancji, 2) jako sądy pierwszej instancji w sprawach przewidzianych właściwymi przepisami, 3) decydują w sprawach dotyczących wymiaru sprawiedliwości w zakresie przewidzianym prawem, 4) decydują w innych sprawach odpowiednio wskazanych ustawami.

Sądy wojewódzkie orzekają w izbach. W przypadku, gdy decydują w pierwszej instancji w sprawach karnych, skład orzekający złożony jest z przewodniczącego oraz dwóch ławników, a w pozostałych sprawach – z przewodniczącego i dwóch sędziów.

c) Sądy powiatowe (okresní soudy)

Sądy powiatowe orzekają jako sądy pierwszej instancji, chyba że przepisy stanowią inaczej oraz decydują w przypadkach określonych ustawą.

⁵ Za: https://www.nyulawglobal.org/globalex/Czech_Republic1.html#_2.4._The_Judiciary (dostęp: 5 czerwca 2019 r.)

Sądy powiatowe orzekają w składach trzyosobowych złożonych z sędziego oraz dwóch ławników nieposiadających statusu sędziego zawodowego.

c) Postanowienia szczególne

Ze względu na szczególną delegację ustawową, Sąd Powiatowy w Pradze ⁶ jest właściwy do prowadzenia postępowań w sprawach karnych dotyczących obywateli Republiki Czeskiej na podstawie ratyfikowanych traktatów międzynarodowych, wstępując tym samym w miejsce sądów powiatowych, sądu powiatowego dla miasta Brna i sądów powiatowych w stolicy Pragi.

Ponadto, Sąd Powiatowy dla miasta Pragi orzeka jako sąd pierwszej instancji w sprawach rejestrów publicznych osób fizycznych i prawnych z okręgu sądu powiatowego dla miasta Pragi oraz Sądu Wojewódzkiego w Pradze, jak również jest właściwy w sprawach własności przemysłowej o ochrony znaków towarowych.

Jeżeli przepis ustawy nie określa składu sądzącego do rozpoznania poszczególnych kategorii spraw, sądy orzekają co do zasady w składzie jednego sędziego.

3. Organizacja sądów

Wewnętrzna organizacja sądów opiera się na wydziałach składających się z kilku bądź tylko jednego sędziego. Liczba utworzonych w ten sposób wydziałów sądowych odpowiada liczbie sędziów ustalonej przez Ministerstwo Sprawiedliwości dla każdego sądu. W utworzonych w okręgach oddziałach sądów wojewódzkich i powiatowych, zawsze tworzony jest wydział sądowy.

Podział spraw, które mają być rozstrzygane w sądzie przez poszczególne wydziały, podlega harmonogramowi pracy danego sądu. Przedmiotowy harmonogram obejmuje okres roku kalendarzowego i ustalany jest przez przewodniczącego sądu, po konsultacji z odpowiednią radą sędziowską.

Harmonogram pracy sądu w szczególności:

- a) wyraźnie wyznacza sędziów tworzących składy orzekające, sędziów orzekających jednoosobowo, asystentów sądowych, wyższych urzędników sądowych, sekretarzy sądowych i komorników, którzy będą działać w różnych wydziałach sądowych;
- b) określa zakres spraw, które będą rozstrzygane w oddziałach sądu⁷;
- c) wyznacza sędziów, którzy będą zastępować innych sędziów w wydziałach sądu z powodu ich nieobecności lub ich wyłączenia z orzekania w danej sprawie albo z innych powodów przewidzianych prawem;

⁶ Numeracja sądów powiatowych w mieście Praga opiera się na numeracji dzielnic tego miasta z dnia wejścia w życie ustawy o sądach.

⁷ Odpowiednik wydziału zamiejscowego sądu.

- d) wyznacza zastępców asystentów sędziów, wyższych urzędników sądowych, sekretarzy sądowych i komorników w poszczególnych wydziałach sądu z powodu ich nieobecności lub ich wyłączenia z orzekania w danej sprawie albo z innych poważnych powodów.

Sprawy są dzielone pomiędzy poszczególne wydziały sądowe zgodnie z ich rodzajem. Jednocześnie sposób podziału spraw ma być ustalony w taki sposób, aby sprawy rozpatrywane i rozstrzygane w wydziale sądu trafiały do sędziów specjalizujących się w danych zagadnieniach, a ponadto aby obciążenie poszczególnych wydziałów było porównywalne i aby nie było wątpliwości, do którego wydziału sprawa powinna trafić.

4. Rady Sędziów

Rady Sędziów ustanawiane są przy Sądzie Najwyższym, sądach głównych i sądach wojewódzkich. Ponadto, organ ten powoływany jest w sądzie powiatowym, w którym orzeka ponad 10 sędziów, zaś w mniejszych sądach funkcję tę pełni zgromadzenie wszystkich sędziów.

Rada Sędziów jest organem doradczym prezesa sądu. Rada składa się z pięciu członków, z wyjątkami przewidzianymi ustawą o sądach. Członkiem Rady nie może być ani prezes ani wiceprezes sądu a w Sądzie Najwyższym – przewodniczący kolegium.

Radę Sędziów zwołuje jej przewodniczący z własnej inicjatywy albo na wniosek jej członka lub prezesa sądu albo wiceprezesa sądu. Posiedzenia Rady przebiegają z wyłączeniem jawności. Uchwały Rady podejmowane są bezwzględną większością głosów wszystkich członków Rady w obecności kworum.

Zakres działania Rady Sędziów zależy od typu sądu, przy którym działa, jednak co do zasady sprowadza się on w danym sądzie do: opiniowania kandydatów na prezesa lub wiceprezesa, opiniowania sędziów, omawiania propozycji harmonogramu pracy sądu lub jego zmian, zgłaszania uwag dotyczących funkcjonowania sądu, a także realizowania innych zadań nałożonych na nią ustawą o sądach lub przepisami szczególnymi.

Członków Rady Sędziów wybiera, na okres kadencji wynoszący pięć lat, zgromadzenie wszystkich sędziów, którzy zostali wyznaczeni lub oddelegowani do danego sądu w celu wykonywania swoich obowiązków. Wybory są trójprzymiotnikowe: równe, tajne i bezpośrednie. Wybór ma być dokonywany osobiście. Bierne prawo wyborcze ma tylko sędzia wyznaczony lub oddelegowany do sądu, który zgadza się na wybór i nie zapadło wobec niego jakiegokolwiek orzeczenie dyscyplinarne.

Na swoim pierwszym posiedzeniu Rada Sędziów wybiera ze swojego składu przewodniczącego.

5. Powoływanie sędziów

Sędzią może zostać obywatel Republiki Czeskiej, niekarany, posiadający pełnię praw cywilnych, o nieskazitelnym charakterze, który w chwili wyboru ukończył 30 lat, posiada tytuł magistra prawa zdobyty na czeskim uniwersytecie, złoży egzamin sędziowski, ma odpowiednio długie doświadczenie zawodowe, które gwarantuje prawidłowe wykonywanie zawodu.

Sędziego powołuje prezydent Republiki na czas nieokreślony.

Sędzia bez zgody prezydenta nie może zostać usunięty ze stanowiska, czy być przeniesiony do innego sądu. Stanowiska sędziego nie można łączyć ze stanowiskiem prezydenta, członka parlamentu czy inną funkcją w administracji publicznej. W przypadku niezdolności do pełnienia funkcji (zły stan zdrowia, skazanie za popełnienie przestępstwa, trzykrotne skazanie za przewinienia dyscyplinarne w ciągu pięciu lat przed złożeniem wniosku) minister sprawiedliwości lub prezes sądu, w którym jest zatrudniony sędzia, może złożyć wniosek o jego przeniesienie w stan spoczynku.

Wygaśnięcie mandatu sędziego może być spowodowane m.in. ukończeniem przez sędziego 70 roku życia, orzeczeniem niezdolności sędziego do wykonywania obowiązków, skazaniem za popełnione przestępstwo, ograniczeniem zdolności sędziego do wykonywania czynności prawnych, utratą czeskiego obywatelstwa, śmiercią lub uznaniem za zmarłego, rezygnacją złożoną przez samego sędziego. Mandat sędziego wygasa trzy miesiące po dostarczeniu zawiadomienia do prezydenta Republiki.

Po złożeniu przysięgi minister sprawiedliwości przydziela sędziego do określonego sądu powiatowego na podstawie jego uprzedniej zgody, chyba że przepisy stanowią inaczej. Wycofanie zgody przez sędziego traktuje się jak brak powołania do konkretnego sądu.

Sędzia może – za jego zgodą lub na jego wniosek – zostać przeniesiony do innego sądu w celu sprawowania urzędu. Sędzia, który ma ośmioletnie doświadczenie zawodowe może zostać przeniesiony do sądu wojewódzkiego lub do sądu głównego, a sędzia z 10-letnim doświadczeniem w pracy może zostać przeniesiony do Sądu Najwyższego. Sędzia może zostać również oddelegowany do innego sądu jednak na okres nie dłuższy niż trzy lata.

W przypadku zmiany organizacji sądów, zmiany jurysdykcji sądów i niemożności zapewnienia właściwego wykonania władzy sądowniczej w inny sposób, sędzia może zostać przeniesiony do innego sądu bez jego zgody lub wniosku. O ile nie przewidziano inaczej, sędzia może zostać przeniesiony do innego sądu równorzędnego lub sądu o jeden stopień wyższego lub jeden stopień niższego w okręgu sądu, do którego został przydzielony, nie później niż w ciągu sześciu miesięcy od daty wejścia w życie ustawy, która stanowi podstawę przeniesienia.

Minister sprawiedliwości rozstrzyga o przeniesieniu sędziego po zasięgnięciu opinii prezesa sądu, do którego sędzia jest przenoszony lub prezesa właściwego sądu wojewódzkiego, jeżeli sędzia zostaje przeniesiony do sądu powiatowego w jego okręgu i po zasięgnięciu opinii

prezesa sądu, z którego jest przenoszony. Odwołanie od decyzji ministra sprawiedliwości nie jest dopuszczalne.

6. Status sędziego

Sędzia, w okresie sprawowania swojego stanowiska, nie może objąć żadnego innego urzędu w administracji publicznej, z wyjątkiem pełnienia funkcji prezesa lub wiceprezesa sądu.

Sędzia może być ścigany lub zostać zatrzymany za czyny popełnione podczas sprawowania urzędu sędziego lub w związku ze sprawowaniem tej funkcji, wyłącznie za zgodą prezydenta Republiki. W przypadku wszczęcia określonej procedury wobec sędziego, organ który ją wszczął, informuje o tym przewodniczącego sądu i Radę Sędziów.

Państwo gwarantuje sędziemu niezależność zapewniając mu niezbędne bezpieczeństwo materialne.

7. Prawa i obowiązki sędziów

Sędziowie są niezależni w wykonywaniu swoich obowiązków i są związani wyłącznie prawem. Obowiązkiem sędziów jest interpretowanie prawa zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą i sumieniem oraz do podejmowania decyzji w rozsądnym terminie bez zwłoki, bezstronnie, uczciwie oraz na podstawie faktów ustalonych zgodnie z prawem. Nikt nie może ingerować ani zagrażać niezależności i bezstronności sędziów.

Sędziowie są zobowiązani do wykonywania swojej funkcji sumiennie i w taki sposób, aby powstrzymać się od wszystkiego, co mogłoby godzić w godność sądownictwa lub zagrozić zaufaniu do niezależnego, bezstronnego i sprawiedliwego orzecznictwa sądowego. Sędzia ma również obowiązek złożenia oświadczenia majątkowego.

Ustawa o sądach szeroko nakreśla zakres obowiązków sędziego, który w szczególności:

- ma obowiązek zachowywać się w sposób, który nie będzie powodować obniżenia zaufania do sądownictwa i nie będzie godzić w rangę sprawowanego urzędu,
- musi działać bezstronnie i zwracać się do stron bez uprzedzeń, w tym społecznych, rasowych, etnicznych, seksualnych, religijnych lub innych,
- ma zagwarantować każdej ze stron postępowania możliwości korzystania z pełni przysługujących im praw,
- ma w sposób należyty uzasadniać wydawane przez siebie decyzje,
- nie może wykorzystywać swojej funkcji dla celów prywatnych,

- ma zachować w poufności wszystko to, czego dowiedział się w związku z wykonywaniem swoich obowiązków, chyba że zostanie zwolniony z tego obowiązku na mocy specjalnej regulacji prawnej lub przez osobę do tego powołaną.

8. Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów

Postępowanie dyscyplinarne wszczyna się wobec sędziego, który ze swojej winy naruszył obowiązki sędziego, lub swoim zawinionym działaniem naruszył godność sądownictwa lub zagraża zaufaniu do niezależnego, bezstronnego, profesjonalnego i sprawiedliwego orzecznictwa sądów.

W stosunku do sędziego mogą zostać zastosowane następujące środki dyscyplinarne: nagana, obniżenie wynagrodzenia o 30% przez maksymalnie jeden rok, odwołanie z urzędu prezesa wydziału, zwolnienie z urzędu sędziego.

Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego ulega zatarciu, chyba że wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego został złożony w okresie trzech lat od popełnienia wykroczenia dyscyplinarnego.

9. Administracja sądowa

Zadaniem administracji państwowej sądów jest stworzenie warunków dla prawidłowego wykonywania władzy sądowniczej, w szczególności: zapewnienie personelu, organizacji, zarządu, finansowania i edukacji oraz nadzorowanie zadań powierzonych sądom w sposób i w granicach określonych ustawą o sądach.

Centralnym organem administracji państwowej sądów jest Ministerstwo Sprawiedliwości. Organami administracji są natomiast prezesi i wiceprezesi sądów poszczególnych rodzajów.

Ministerstwo Sprawiedliwości sprawuje administrację sądów powszechnych w zakresie określonym ustawą o sądach bezpośrednio lub za pośrednictwem prezesów tych sądów. Wykonywanie administracji państwowej wobec sądów nie koliduje z niezależnością sądów.

10. Przeprowadzone i planowane zmiany w ustawie o sądach

Nowe ustawodawstwo dotyczące Prokuratury zostało przygotowane i przedłożone Parlamentowi Republiki Czeskiej w 2017 r. Głównym celem propozycji było zminimalizowanie ryzyka niepożądanego wpływu na prokuraturę i prokuratorów, głównie ze strony władzy wykonawczej, a ponadto zapewnienie specjalizacji w przypadkach poważnych przestępstw

gospodarczych, majątkowych i korupcyjnych. Niemniej jednak, ze względu na koniec kadencji Parlamentu ustawa nie została przyjęta.

Poprawka do kodeksu postępowania cywilnego wprowadziła pewne niewielkie zmiany w postępowaniu cywilnym, opłatach sądowych, organizacji sądów i znaczącą zmianę dotyczącą postępowań upadłościowych. Nowelizacja zapewniła możliwość pełnego wykorzystania urządzeń audiowizualnych w postępowaniu cywilnym. Ponadto usunęła wyłączną jurysdykcję jednego z 10 sądów powiatowych w Pradze w sprawie wykroczeń drogowych w Pradze. Odtąd jurysdykcja ta przysługuje wszystkim sądom powiatowym. Nowelizacja wprowadziła również zmiany w ustawie o opłatach sądowych w celu podkreślenia regulacyjnej funkcji opłat sądowych. Ostatecznie wprowadzono nową metodę przydzielania spraw upadłościowych do izb sądowych za pomocą tak zwanego automatycznego generatora (algorytm komputerowy), który powinien przypisywać przypadki losowo, a nie kolejno, tak jak dotychczas⁸.

Na rok 2019 planowane jest wprowadzenie poprawki do ustawy nr 6/2002, mającej na celu wprowadzenie jednolitego i przejrzystego systemu selekcji sędziów, urzędników sądowych, a także oceny instytucji ławników w sprawach karnych i z zakresu prawa pracy pod kątem ich zatrudnienia dodatkowego. Poprawka obejmie także dostosowanie związane z włączeniem sędziów do departamentów sądowych i automatycznym generatorem przydziału spraw.

Wyznaczanie sędziów odbywać się będzie w ramach procedury wyboru konkretnych ofert pracy w sądzie powiatowym. Specjaliści spoza wymiaru sprawiedliwości również będą mogli uczestniczyć w omawianej procedurze, pod warunkiem posiadania dziesięcioletniego doświadczenia w zawodzie.

Wybór urzędników sądowych dla poszczególnych sądów ma odbywać się wyłącznie poprzez procedurę selekcji kandydatów. Nowelizacja wprowadza całkowity zakaz ponownego mianowania i obowiązkowe szkolenie z zakresu zarządzania dla urzędników sądowych. Ponadto, ustawa wprowadzi system powiadamiania o dodatkowym zatrudnieniu przez sędziów oraz zezwoli sędziom na podejmowanie w ramach dozwolonego zatrudnienia działalności sportowej.

Nowela zawiera również wyraźny zakaz członkostwa sędziów w partiach i ruchach politycznych. Proponuje też zniesienie instytucji ławników w obu rodzajach postępowań.

Proponowana nowelizacja powinna wejść w życie z dniem 1 stycznia 2021 r.

⁸ Za: Evaluation of the judicial systems (2016–2018 cycle) – Czech Republic, CEPEJ Council of Europe 2018, <https://rm.coe.int/czech-republic/16808dd5b7> (dostęp: 5 czerwca 2019 r.).

II. Finlandia

1. Ogólne informacje na temat organizacji wymiaru sprawiedliwości w Finlandii

Podstawowe informacje na temat wymiaru sprawiedliwości w Finlandii przewidziane zostały w Rozdziale 9 Konstytucji Republiki Finlandii⁹ zatytułowanym „Wymiar sprawiedliwości”.

Konstytucja Finlandii przewiduje funkcjonowanie sądów powszechnych, powszechnych sądów administracyjnych oraz sądów szczególnych¹⁰, a jednocześnie zakazuje ustanawiania sądów nadzwyczajnych.

Sądom powszechnym nadano trójstopniową strukturę: 1) sądami pierwszej instancji są sądy okręgowe; 2) sądami drugiej instancji (przynajmniej co do zasady) są sądy apelacyjne; 3) sądem trzeciej instancji jest Sąd Najwyższy. Powszechnymi sądami administracyjnymi są natomiast Najwyższy Sąd Administracyjny i regionalne sądy administracyjne (§ 98 KF).

Do wyżej wymienionych, dodajmy – niezawisłych sądów, należy realizowanie władzy sądowniczej (§ 3 KF)¹¹.

⁹ Konstytucja Republiki Finlandii z dnia 11 czerwca 1999 r., weszła w życie w dniu 1 marca 2000 r., tłum. i wstęp J. Osiński, Warszawa 2003, dalej „KF” oraz „Konstytucja Finlandii”.

¹⁰ Sądy szczególne (Sąd Pracy, Sąd Ubezpieczeń czy sądy wojskowe) orzekają w ściśle określonych dziedzinach. Sądy szczególne określa ustawa (§ 98 KF).

¹¹ Warto przy tym zwrócić uwagę, że: „Finland is one of the few countries in Europe where the central administration of the courts is a task for the Ministry of Justice, that is, an organ representing the executive power in the country. In general, the Ministry of Justice maintains the legal order and legal safeguards and oversees the structures of democracy and the fundamental rights of citizens. The Ministry is responsible for the drafting of legislation, the operation of the judicial system and the enforcement of sentences” (S. Sarvilinna, *Court Administration in Finland*, <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/51-28.pdf> (dostęp: 31.05.2019 r.), s. 591). Jednocześnie – „the majority of the Commission was of the opinion that the courts’ central administration should be reformed and developed on the basis of an agency model, separated from the Ministry of Justice. A central administrative agency of this kind would serve better than other models for the strengthening of court development work and ensure that the courts have effective central support in their development aspirations. Court personnel would be well represented in the development and in the decision-making concerning the court system. The model would be clear also in its organisational and administrative structure. The adoption of this model would correspond to the recent trends of administrative reform in Finland, as well as the specific reforms of courts’ central administration internationally — especially in the other Nordic countries. A central administrative agency for the courts, separate from the Ministry of Justice, would emphasise the independence of the courts and also otherwise clarify their status within the structure of society. This would have a positive effect on the public image of the courts and the trust they enjoy among the public. In contrast, the minority of the Commission was of the opinion that the development of the court system does not require the establishment of a separate central administrative agency. There is need for a specific court development unit to be established within the Ministry of Justice. The task of the unit would be e.g. to develop methods for the monitoring of the quality of court work and to support the courts’ own development efforts” (S. Sarvilinna, *Court...*, s. 600). Zob. również: *Report – The evaluation and development of quality of justice in Finland*, <https://>

Zgodnie z § 99 KF: „Najwyższą instancją w sprawach cywilnych, handlowych i karnych jest Sąd Najwyższy, zaś najwyższą instancją w sprawach administracyjnych jest Najwyższy Sąd Administracyjny. Sądy najwyższe nadzorują wymierzanie sprawiedliwości w zakresie swoich kompetencji. Mogą przedkładać Radzie Państwa propozycje podjęcia inicjatywy ustawodawczej”¹².

Sąd Najwyższy i Najwyższy Sąd Administracyjny składają się z przewodniczącego i odpowiedniej liczby sędziów (rozstrzygnięcia zapadają co do zasady w składzie pięciu sędziów; § 100 KF)¹³.

Istotnym postanowieniem Konstytucji Finlandii, dotyczącym wymiaru sprawiedliwości, jest § 102 KF, w myśl którego sędziów powoływanych na stałe mianuje prezydent Republiki. Przepisy dotyczące mianowania pozostałych sędziów określa natomiast ustawa.

Sędziowie nie mogą zostać pozbawieni urzędu inaczej niż prawomocnym wyrokiem sądu. Ponadto, nie mogą zostać bez ich zgody przeniesieni do innego sądu, z wyjątkiem sytuacji, kiedy przeniesienie jest wynikiem reorganizacji wymiaru sprawiedliwości. Jednocześnie, ustawa określa kwestie dotyczące obowiązku złożenia rezygnacji przez sędziego po osiągnięciu określonego wieku lub z powodu utraty zdolności do wykonywania pracy (a dodatkowo – kwestie dotyczące innych warunków pracy sędziów; § 103 KF).

Sądy obowiązane są do weryfikacji zgodności przepisu ustawy z Konstytucją. Jeżeli zastosowanie przepisu ustawy w sprawie rozpatrywanej przez sąd byłoby wyraźnie sprzeczne z Konstytucją, sąd przyjmuje pierwszeństwo przepisu Konstytucji (§ 106 KF). Jeżeli zaś przepis dekretu lub innego aktu podustawowego byłby sprzeczny z Konstytucją lub inną ustawą, sąd nie może go stosować (§ 107 KF).

Zgodnie z § 69 KF: „Przy Radzie Państwa działa Kanclerz Sprawiedliwości oraz Wicekanclerz Sprawiedliwości, którzy są powoływani przez prezydenta Republiki i wyróżniają się szeroką wiedzą prawniczą. Prezydent powołuje ponadto na okres nie przekraczający pięciu lat zastępcę Wicekanclerza Sprawiedliwości, który przejmuje obowiązki Wicekanclerza, jeżeli ten nie może ich wykonywać”.

www.lut.fi/documents/27578/465522/Deliverable+1.2+Report+-+The+evaluation+and+development+of+quality+of+justice+in+Finland%2BD.pdf/f69d7404-0951-4a34-b513-df8d1a522d33 (dostęp: 31.05.2019 r.), s. 10–11.

¹² Kolejne kompetencje Sądu Najwyższego i Najwyższego Sądu Administracyjnego przewidują § 77 KF i § 105 KF, zgodnie z którymi: 1) § 77 KF: „Ustawa uchwalona przez parlament przekazywana jest Prezydentowi Republiki do zatwierdzenia. Prezydent podejmuje decyzję o zatwierdzeniu ustawy w ciągu trzech miesięcy od jej przedstawienia do zatwierdzenia. Prezydent może zażądać opinii o ustawie od Sądu Najwyższego lub Najwyższego Sądu Administracyjnego”; 2) § 105 KF: „Prezydent Republiki może, w indywidualnych przypadkach, po otrzymaniu opinii Sądu Najwyższego, skorzystać z prawa łaski i zwolnić w całości lub częściowo z odbywania kary lub innej sankcji karnej orzeczonej przez sąd”.

¹³ Warto jeszcze zwrócić uwagę na § 101 KF, zgodnie z którym: „Trybunał Stanu rozpatruje oskarżenie przeciwko członkowi Rady Państwa, Kanclerzowi Sprawiedliwości, Ombudsmanowi, sędziemu Sądu Najwyższego lub Najwyższego Sądu Administracyjnego o czyny niezgodne z prawem popełnione podczas sprawowania urzędu. (...) Trybunał Stanu składa się z Prezesa Sądu Najwyższego, jako Przewodniczącego, a także Prezesa Najwyższego Sądu Administracyjnego, trzech najstarszych stażem przewodniczących sądów apelacyjnych i pięciu deputowanych wybranych przez parlament na okres czterech lat”.

Kanclerz Sprawiedliwości nadzoruje zgodność z prawem aktów urzędowych Rady Państwa i prezydenta Republiki. Kanclerz Sprawiedliwości czuwa również, by sądy i inne organy władzy oraz urzędnicy i pracownicy publiczni, a także inne osoby wykonujące funkcje publiczne, przestrzegały prawa i wypełniały swoje obowiązki. Sprawując swój urząd, Kanclerz Sprawiedliwości nadzoruje przestrzeganie konstytucyjnych praw i wolności, a także praw człowieka (§ 108 KF).

Kolejnym organem czuwającym nad przestrzeganiem prawa oraz prawidłowym wypełnianiem obowiązków przez sądy i inne organy władzy, urzędników i pracowników publicznych, a także inne osoby wykonujące funkcje publiczne, jest Parlamentarny Ombudsman (§ 109 KF). Jednym z uprawnień Ombudsmana, tak jak w przypadku Kanclerza Sprawiedliwości, jest możliwość zadecydowania o wniesieniu oskarżenia przeciwko sędziemu, który naruszył prawo sprawując swoją funkcję (§ 110 KF)¹⁴.

Zamykając wstępną część rozważań, wskazać należy dodatkowo, że Kanclerz Sprawiedliwości, Parlamentarny Ombudsman oraz sędziowie Sądu Najwyższego i Najwyższego Sądu Administracyjnego nie mogą pełnić mandatu deputowanego (§ 27 KF).

2. Szczegółowe informacje na temat organizacji wymiaru sprawiedliwości w Finlandii

Szczegółowe informacje dotyczące wymiaru sprawiedliwości w Finlandii przewiduje Ustawa o Sądach (*Courts Act*, 673/2016¹⁵), określana dalej skrótem „Ustawa”, zawierająca przepisy dotyczące: 1) sądów i sędziów, 2) innych członków sądu i 3) innego personelu, a ponadto, postanowienia dotyczące Komisji ds. powoływania sędziów (*Judicial Appointments Board*), Komisji ds. szkolenia sędziów (*Judicial Training Board*) oraz ich obowiązków i personelu. *Courts Act* ma jednocześnie zastosowanie do Sądu Najwyższego (*Supreme Court*) i Najwyższego Sądu Administracyjnego (*Supreme Administrative Court*), a także ich sędziów, chyba że Ustawa o Sądzie Najwyższym (*Supreme Court Act*, 665/2005) lub Ustawa o Najwyższym Sądzie Administracyjnym (*Supreme Administrative Court Act*, 1265/2006) stanowią inaczej. Odrębne przepisy mają zastosowanie do High Court of Impeachment.

Zgodnie z Ustawą, sądami powszechnymi (*general courts*) są sądy okręgowe (*district courts*), sądy apelacyjne (*courts of appeal*) i, jako najwyższa instancja sądowa, Sąd Najwyższy. Sądami administracyjnymi (*general administrative courts*) są natomiast sądy administracyjne

¹⁴ Warto wspomnieć w tym miejscu również o tym, że zgodnie z § 118 KF: „Każdy, kto ucierpiał z powodu naruszenia jego praw lub poniósł straty z powodu sprzecznego z prawem działania lub bezczynności urzędnika bądź innej osoby wykonującej funkcje publiczne, ma prawo, w trybie szczegółowo określonym w ustawie, domagać się oskarżenia i ukarania urzędnika lub innej osoby wykonującej funkcje publiczne oraz poniesienia odpowiedzialności przez organ publiczny, urzędnika lub wykonującego funkcje publiczne za wyrządzone szkody”.

¹⁵ <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2016/en20160673.pdf> (dostęp: 31.05.2019 r.). Na podstawie tej właśnie ustawy sporządzono niniejszy podrozdział. Pomoc w tłumaczeniu: D. Stroński.

(*administrative courts*) i, jako najwyższa instancja sądowa, Najwyższy Sąd Administracyjny. Dodatkowo, wyróżnia się sądy szczególne (*special courts*), którymi są Sąd Gospodarczy (*Market Court*), Sąd Pracy (*Labour Court*) i Sąd Ubezpieczeń (*Insurance Court*).

Ustawa w sposób wyraźny potwierdza, że sądy wykonują jurysdykcję przyznaną im na mocy Konstytucji oraz są niezależne w jej wykonywaniu (podobnie jak sędziowie są niezależni w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości). Przypomnieć należy jednak, że:

Comments Courts of Law are organisationally under the administration of the Ministry of Justice. Courts are also supervised by the Chancellor of Justice and the Parliamentary Ombudsman. The higher courts also have a responsibility to monitor other courts' performance. (but of course – *dop. KB*) In matters of law, the Courts are independent. The Ministry does not supervise court decisions¹⁶.

Sądy są jednocześnie odpowiedzialne za organizację swojej pracy (uwzględniając – rzecz jasna – to, co przewidziane jest w Courts Act i w innych przepisach). Szczegółowe przepisy dotyczące: 1) pracy sądów, 2) rozpatrywania spraw związanych z wymiarem sprawiedliwości i sprawami administracyjnymi, a także 3) innych kwestii związanych z organizacją pracy, zawarte są w przepisach (*standing orders*) zatwierdzonych przez sąd.

2.1. Sądy okręgowe

Sądy okręgowe sprawują wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych, karnych i w innych niż cywilne sprawach w pierwszej instancji (chyba że przepisy stanowią inaczej), a jednocześnie rozpoznają inne sprawy powierzone im na podstawie przepisów prawa. Wymienione wyżej sprawy są rozpatrywane i rozstrzygane na posiedzeniach jawnych (*court sessions*) lub niejawnych (*chambers*).

Rolę przewodniczącego sądu okręgowego (*chairperson of a district court*) sprawuje: 1) najstarszy stażem sędzia (*senior judge*), 2) sędzia sądu okręgowego (*district court judge*) lub 3) notariusz sądowy (*court notary*).

Sądy okręgowe posiadają rejestr (*registry*). Przy czym, sąd okręgowy może mieć w razie potrzeby, kilka rejestrów i miejsc, w których odbywają się posiedzenia. Ze szczególnych powodów, posiedzenie może odbyć się w innym miejscu, w jurysdykcji sądu okręgowego lub w miejscu poza jurysdykcją tego sądu. Lokalizację rejestrów sądów okręgowych i miejsc, w których odbywają się posiedzenia sądów okręgowych, określa dekret Ministerstwa Sprawiedliwości (*decree of the Ministry of Justice*).

¹⁶ Finland: Evaluation exercise – 2018 Edition, <https://rm.coe.int/finland/16808do25e> (dostęp: 31.05.2019 r.), s. 30.

Jurysdykcja sądu okręgowego składa się z jednej lub większej liczby gmin, chyba że przepisy dotyczące właściwości sądów okręgowych stanowią inaczej. Przepisy dotyczące jurysdykcji sądów okręgowych są wydawane w drodze dekretu rządowego (*government decree*).

Sądami okręgowymi są sądy okręgowe w Ahvenanmaa, Espoo, Etelä-Karjala, Etelä-Pohjanmaa, Etelä-Savo, Helsinki, Hyvinkää, Itä-Uusimaa, Kainuu, Kanta-Häme, Kemi-Tornio, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Kymenlaakso, Lappi, Länsi-Uusimaa, Oulu, Pirkanmaa, Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo, Päijät-Häme, Satakunta, Tuusula, Vantaa, Varsinais-Suomi i Ylivieska-Raahe.

Podkreślenia wymaga wszakże, że:

In Finland is ongoing structural reform of the District Courts in which the number of the courts will be decreased from 27 to 20. The main target is to merge smaller courts in to bigger units that would be more efficient and profitable and also maintain high quality. At the same time the geographical locations of the District Courts will be decreased from 57 to 36. This means that in addition to the 7 administrative offices that will be shut down, 5 side offices and 13 separate locations for hearing will be closed. Instead the use of video conference, electronic services and other IT-solutions would be increased. Deadline for the new project is 31.12.2018 so that the reform would be in force in the beginning of the year 2019. The government's proposal has been given at January 2017. The handling of the proposal in the parliament is unfinished¹⁷.

2.2. Sądy apelacyjne

Sąd apelacyjny rozpatruje odwołania i skargi na decyzje sądu okręgowego, jak również nadzwyczajne odwołania, które zgodnie z przepisami rozpoznaje sąd apelacyjny. Sąd ten podejmuje również decyzje w innych sprawach dotyczących wymiaru sprawiedliwości, które zgodnie z prawem należą do sądu apelacyjnego.

Ponadto, sąd apelacyjny rozpoznaje w pierwszej instancji sprawy dotyczące przestępstw urzędowych z udziałem sędziów, innego personelu sądowego i prokuratorów, które na mocy prawa na nim spoczywają, oraz nadzoruje funkcjonowanie sądów okręgowych objętych jego jurysdykcją i podejmuje niezbędne środki w celu usunięcia wszelkich wykrytych wad (sposób dokonywania nadzoru określają przepisy – *standing orders*). Aby wykonać ten ostatni obowiązek, sąd apelacyjny ma prawo do otrzymania informacji, których potrzebuje od właściwych organów. Sąd apelacyjny sporządza jednocześnie sprawozdanie ze spraw, które zaobserwował w ramach nadzoru nad sądami okręgowymi, a następnie przekazuje je do wiadomości Kanclerzowi Sprawiedliwości (*Chancellor of Justice of the Government*) i Parlamentarnemu Ombudsmanowi (Rzecznikowi Praw Obywatelskich; *Ombudsman of Parliament*).

¹⁷ Finland: *Evaluation exercise – 2018 Edition*, <https://rm.coe.int/finland/16808d025e> (dostęp: 31.05.2019 r.), s. 19–20.

Ponadto, sąd apelacyjny informuje Kanclerza Sprawiedliwości o sprawach, na które zwrócił uwagę i które mogą prowadzić do wniesienia oskarżenia w sądzie apelacyjnym o popełnienie przestępstwa urzędowego.

Sąd apelacyjny rozpatruje i rozstrzyga sprawy na posiedzeniach (*session on the submission of a referendary*) oraz na rozprawach (*main hearing*).

Rolę przewodniczącego sądu apelacyjnego (*chairperson of the court of appeal*) sprawuje: 1) prezes sądu apelacyjnego (*president*) lub 2) sędzia sądu apelacyjnego (*court of appeal justice*).

Sądy apelacyjne znajdują się w Helsinkach, Eastern Finland, Rovaniemi, Turku i Vaasa.

Przepisy dotyczące miejsc posiedzeń sądów apelacyjnych są określane przez dekret rządowy (*government decree*). Sąd apelacyjny może mieć również stałe miejsce posiedzeń, które określa dekret Ministerstwa Sprawiedliwości (*decree of the Ministry of Justice*).

Zgodnie z Ustawą, posiedzenia sądu apelacyjnego odbywają się w miejscu, w którym sąd się znajduje. Rozprawa (*main hearing*) może wszakże zostać przeprowadzona (jeżeli jest to konieczne) również w innym miejscu, podlegającym jednak jurysdykcji tego sądu apelacyjnego (ze szczególnych powodów rozprawa, *main hearing*, może odbyć się także poza miejscem jurysdykcji danego sądu apelacyjnego).

Jurysdykcja sądu apelacyjnego składa się przy tym z jurysdykcji jednego lub kilku sądów okręgowych, chyba że przepisy stanowią inaczej. Postanowienia dotyczące jurysdykcji sądów apelacyjnych określane są przez dekret rządowy (*governement decree*).

2.3. Sędziowie

Sędziami są: 1) w Sądzie Najwyższym: Prezes (*President*) i sędziowie (*justices*); 2) w Najwyższym Sądzie Administracyjnym: Prezes (*President*) i sędziowie (*justices*); 3) w sądzie apelacyjnym: prezes (*president*) jako przewodniczący sądu (*chief judge*) i sędziowie (*court of appeal justices*)¹⁸; 4) w sądzie okręgowym: najstarszy stażem sędzia (*senior judge*) jako przewodniczący sądu (*chief judge*) i sędziowie (*district court judges*), a w sądach okręgowych służących jako *land courts*, także *land court engineers*; 5) w sądzie administracyjnym: najstarszy stażem sędzia (*senior judge*) jako przewodniczący sądu (*chief judge*) i sędziowie sądów administracyjnych (*administrative court judges*), a w sądzie administracyjnym Wysp Alandzkich: sędzia sądu administracyjnego (*administrative court judge*); 6) w Sądzie Pracy: najstarszy stażem sędzia (*senior judge*) jako przewodniczący sądu (*chief judge*) i sędziowie tego sądu oraz *Market Court engineers*; 7) w Sądzie Pracy: prezes (*president*) jako przewodniczący sądu (*chief judge*) i sędzia sądu pracy (*Labour Court Judge*) jako drugi sędzia; 8) w Sądzie

¹⁸ Sąd apelacyjny w Helsinkach ma dodatkowo członków wojskowych (*military members*), którzy uczestniczą w rozpatrywaniu i podejmowaniu decyzji w sądach wojskowych (*courts martial*), zgodnie z ustawą o sądach wojskowych (*Court Martials Act, 326/1983*).

Ubezpieczeń: najstarszy stażem sędzia (*senior judge*) jako przewodniczący sądu (*chief judge*) i sędziowie tego sądu; 9) w sądach apelacyjnych, sądach administracyjnych, Sądzie Gospodarczym, Sądzie Pracy i Sądzie Ubezpieczeń: asesorzy (*assessors*). Sąd może mieć także innych członków, zgodnie z Courts Act lub innymi przepisami prawa.

Przed podjęciem obowiązków sędziowie i inni członkowie sądu składają następujące uroczyste ślubowanie: „Ja [imię i nazwisko] obiecuję i potwierdzam na mój honor i sumienie, że będę sprawować swój urząd zgodnie z Konstytucją i prawem, będę sprawować wymiar sprawiedliwości w sposób zgodny z prawem i bezstronny, najlepiej jak potrafię, i będę szanować równość wszystkich osób wobec prawa”.

Członkami sądu okręgowego – jak już wcześniej wskazano – są najstarszy stażem sędzia sądu okręgowego (*senior district court judge*)¹⁹ i sędziowie sądu okręgowego (*district court judges*). Sąd okręgowy ma jednak również innych członków – ławników (*lay judges*), którzy uczestniczą w rozpatrywaniu i podejmowaniu decyzji w sprawach przewidzianych w Code of Judicial Procedure lub w innych przepisach (przepisy dotyczące ławników zawarte są w Act on District Court Lay Judges, 675/2016). Sąd okręgowy może mieć w swoim składzie także członków wojskowych (*military members*), którzy uczestniczą w rozpatrywaniu i podejmowaniu decyzji w sądach wojskowych (*courts martial*; przepisy dotyczące sądów wojskowych zawiera Court Martial Act).

Podkreślenia wymaga fakt, że członkami sądu okręgowego, który służy jako land court, są: sędzia sądu okręgowego, który rozpoznaje sprawy dotyczące praw gruntowych (wyznaczony land rights cases judge), i land court engineer. Wyznaczony land rights cases judge uczestniczy również w rozpatrywaniu innych spraw przed sądem okręgowym.

Najstarszy stażem sędzia sądu okręgowego wyznacza dodatkowo co najmniej jednego sędziego sądu okręgowego, który rozpatruje sprawy dotyczące praw gruntowych, na okres nie dłuższy niż pięć lat.

2.3.1. Sędziowie – kwalifikacje i powołania

Zgodnie z Ustawą, sędzia jest niezależny w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości i w tej działalności podlega wyłącznie prawu. Sędzia ma jednocześnie obowiązek rozstrzygnąć sprawę, która została mu przydzielona (i to możliwie szybko), a w wykonywaniu swojego urzędu winien być sumienny i ostrożny.

Sędziowie są odpowiedzialni za utrzymanie i rozwijanie swojej wiedzy z zakresu prawa, umiejętności prawnych i umiejętności zawodowych. Sędziom oferuje się stosowne szkolenia i możliwość uczestniczenia w nich.

¹⁹ Jeżeli wymaga tego konsolidacja jurysdykcji sądów okręgowych, sąd okręgowy, który został ustanowiony w drodze takiej konsolidacji, może tymczasowo posiadać więcej niż jedno stanowisko najstarszego stażem sędziego (*senior judge*).

Sędziowie nie mogą przyjmować ani kontynuować pracy poza głównym miejscem pracy, chyba że sąd wyrazi zgodę na tego typu wnioski (pozwolenie na pracę; *outside work permission*). Pozwolenie na pracę nie może przy tym zostać przyznane w zakresie, w jakim chodzi o funkcję arbitra wyznaczonego przez jedną ze stron w sprawie przed sądem arbitrażowym.

Pozwolenie na pracę udzielane jest na wniosek przez sąd, w którym sędzia służy. Zezwolenie dla najstarszego stażem sędziego sądu okręgowego przyznaje jednak sąd apelacyjny, zezwolenie dla prezesa sądu apelacyjnego i Sądu Pracy przyznaje Sąd Najwyższy, a zezwolenie dla najstarszego stażem sędziego sądu administracyjnego, Sądu Pracy i Sądu Ubezpieczeń przyznawane jest przez Najwyższy Sąd Administracyjny.

Sędzia corocznie przekazuje sądowi informacje na temat tego, jakie wynagrodzenie uzyskał za pracę zewnętrzną, jeżeli całkowity dochód z pracy na zewnątrz przekracza 10 000 euro. Informacje te zawierają charakterystykę pracy zewnętrznej, za którą uzyskano dochód, a ponadto – określają, od kogo uzyskano dochód. Informacje o dochodach uzyskiwanych przez sędziego z pracy zewnętrznej są publiczne. Sędzia zapewnia również bezzwłocznie informację o zakończeniu pracy zewnętrznej.

Aby zostać mianowanym sędzią, kandydat musi być obywatelem fińskim charakteryzującym się uczciwością (*with integrity*), który posiada tytuł magistra prawa inny niż tytuł magistra prawa międzynarodowego i porównawczego, a także który przez swoją wcześniejszą służbę w sądzie lub na innym stanowisku wykazał, że posiada wiedzę na temat danej dziedziny oraz niezbędne cechy osobowe wymagane do pomyślnego wypełniania obowiązków sędziego. Oczywiście, tam, gdzie konieczna jest wiedza specjalistyczna, przepisy przewidywać mogą dodatkowe wymogi²⁰. Wskażmy również, że aby zostać mianowanym przewodniczącym sądu (*chief judge*), kandydat musi posiadać dodatkowo umiejętności przywódcze, a aby zostać powołanym na stanowisko prezesa lub sędziego Sądu Najwyższego lub prezesa lub sędziego Najwyższego Sądu Administracyjnego, kandydat musi być dodatkowo wybitnym ekspertem prawnym.

Każdy sędzia winien wreszcie charakteryzować się umiejętnością (doskonałego) mówienia i pisania w języku większości ludności danego okręgu sądowego oraz: 1) w sądzie jednojęzycznym, zadowalającą zdolnością rozumienia i mówienia innym językiem; 2) w sądzie dwujęzycznym zaś – zadowalającą umiejętnością mówienia i pisania w innym języku²¹.

²⁰ Wskażmy, że wyznaczony sędzia zajmujący się sprawami dotyczącymi gruntów (*land right cases judge*), pełniący funkcję w sądzie okręgowym, mającym status *land court*, powinien posiadać wiedzę na temat przepisów dotyczących nieruchomości i rozpatrywania spraw dotyczących nieruchomości. Inżynier sądu lądowego (*land court engineer*) pełniący służbę w sądzie okręgowym, który funkcjonuje jako *land court*, powinien posiadać natomiast stopień magistra inżyniera, który jest odpowiedni dla danej funkcji i który został uzyskany w dziedzinie geodezji, dobrą wiedzę w badaniach geodezyjnych (*land surveys*) i powinien być dobrze zaznajomiony z wyceną nieruchomości.

²¹ Przepisy dotyczące biegłości językowej wymagane od sędziów w sądzie okręgowym w Alandii i sądzie administracyjnym Wysp Alandzkich określa dekret rządowy (*government decree*) wydany na podstawie ustawy o autonomii Wysp Alandzkich (*Act on the Autonomy of Åland*, 1144/1991).

Sędziowie powoływani są na stałe, chyba że zostaną wyznaczeni na czas określony²². Przewodniczący sądów (*chief judges*) powoływani są natomiast na czas określony (siedem lat, a w wyjątkowych przypadkach na krótszy okres), jednakże ich kadencja nie może wykraczać poza przewidziany prawem obowiązkowy wiek przejścia na emeryturę dla sędziów²³.

Przed obsadzeniem stanowiska stałego sędziego (*permanent judge*) lub stanowiska przewodniczącego sądu, należy dokonać ogłoszenia o wakacie²⁴. Tak więc: 1) ogłoszenia o wakacie na stanowisku prezesa Sądu Najwyższego, prezesa sądu apelacyjnego i prezesa Sądu Pracy dokonuje Sąd Najwyższy; 2) ogłoszenia o wakacie na stanowisku prezesa Najwyższego Sądu Administracyjnego i najstarszego stażem sędziego sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego i Sądu Ubezpieczeń dokonuje Najwyższy Sąd Administracyjny; 3) ogłoszenia o wakacie na stanowisku najstarszego stażem sędziego w sądzie okręgowym dokonuje sąd apelacyjny. W odniesieniu zaś do wszystkich innych stanowisk sędziego ogłoszenia dokonuje sąd, w którym jest wakat.

Sędziowie stali i przewodniczący sądów mianowani są przy tym przez prezydenta Republiki (*President of the Republic*) na podstawie propozycji Rządu (*Government*).

Prezydent Republiki mianuje również prezesów Sądu Najwyższego i Najwyższego Sądu Administracyjnego; bez – dodajmy – uzasadnionej propozycji Komisji ds. powoływania sędziów – Judicial Appointments Board, która winna być formułowana w przypadku pozostałych sędziów. Uzasadnioną propozycję, przedstawianą Rządowi w celu przedstawienia prezydentowi Republiki, formułuje wówczas Sąd Najwyższy. W przypadku sędziego (*justice*) Najwyższego Sądu Administracyjnego uzasadnioną propozycję przygotowuje natomiast Najwyższy Sąd Administracyjny. Komisja ds. powoływania sędziów może natomiast, na wniosek danego sądu, wydać oświadczenie dotyczące powołania sędziego Sądu Najwyższego lub Najwyższego Sądu Administracyjnego.

W kontekście propozycji Komisji ds. powoływania sędziów, podkreślenia wymaga, że przed jej sformułowaniem Komisja zwraca się z prośbą o oświadczenie (*statement*) na temat wnioskodawców do sądu, który ogłosił wakat²⁵. Przy czym, w przypadku osób ubiegających

²² Na czas określony powoływani są również asesorzy.

²³ Podkreślenia wymaga fakt, że jeżeli osoba, która ma zostać wyznaczona na przewodniczącego sądu, ma stałe stanowisko sędziego, to zostaje jej przyznany urlop na tym stanowisku na okres kadencji przewodniczącego sądu.

²⁴ Dodajmy w tym miejscu, że przewodniczący sądu, który nie został powołany na inne stanowisko sędziego na czas nieoznaczony, ma prawo, po zakończeniu okresu, na który został powołany na przewodniczącego sądu, być powołany na stanowisko prawnie przeszkolonego sędziego na czas nieoznaczony w sądzie, gdzie zajmował stanowisko przewodniczącego sądu. Jeżeli zajdzie taka konieczność, ma on prawo być powołany na stanowisko sędziego w innym sądzie, do którego jest wykwalifikowany i które zostałyby uznane dla niego za odpowiednie. Powołanie musi być dokonane zgodnie z procedurami przewidzianymi dla powoływania sędziego. Jednakże takie stanowisko nie powinno być ogłaszane jako otwarte dla aplikujących.

²⁵ Oświadczenie sądu w sprawie dotyczącej powołania sędziego jest wydawane: 1) w sądzie apelacyjnym, sądzie administracyjnym, Sądzie Gospodarczym i Sądzie Ubezpieczeń w składzie składającym się z przewodniczącego sądu (*chief judge*) i przewodniczących wydziałów (*department heads*) lub, jeżeli sąd nie jest podzielony na wydziały, przez przewodniczącego sądu po wysłuchaniu stałych sędziów (*permanent judges*); 2) w sądzie okręgowym, przez najstarszego stażem sędziego (*senior judge*) po wysłuchaniu zarządu (*management board*)

się o stanowisko sędziego sądu okręgowego, Komisja zwraca się do danego sądu apelacyjnego oraz dodatkowo do sądu okręgowego, w którym jest wolne stanowisko, w przypadku zaś osób ubiegających się o stanowisko inżyniera Land Court (*Land Court engineer*) o oświadczenie zwrócić się należy również do National Land Survey. Przed powołaniem najstarszego stażem sędziego sądu okręgowego Wysp Alandzkich (*senior judge of the Aland district court*) należy dodatkowo uzyskać oświadczenie od Rządu Wysp Alandzkich (*Government of Aland*).

Przed sformułowaniem propozycji w sprawie prezesa lub sędziego Sądu Pracy, Komisja ds. powoływania sędziów może zażądać także oświadczeń dotyczących wnioskodawców z konfederacji rynku pracy (*labour market confederations*) i instytucji rynku pracy (*labour market institutions*), jak również z Ministerstwa Finansów (*Ministry of Finance*) i Banku Finlandii (*Bank of Finland*). Komisja może zażądać dodatkowo innych oświadczeń i sprawozdań oraz wysłuchać kandydatów i ekspertów.

Oczywiście – zanim sformułowana zostanie propozycja powołania, kandydaci na stanowisko mają możliwość skomentowania uzyskanych oświadczeń i sprawozdań.

Warto dodać również, że przed powołaniem aplikującego na stanowisko sędziego na czas nieoznaczony, aplikujący jest zobowiązany do złożenia deklaracji swoich interesów prywatnych, określonych w ustawie o funkcjonariuszach publicznych (*Public Officials Act, 750/1994*). Deklaracja powinna zostać przekazana organowi powołującemu albo, jeżeli organem powołującym jest prezydent Republiki, Ministerstwu Sprawiedliwości. Osoba powołana na stanowisko sędziego powinna również złożyć deklarację dla celów informacyjnych do sądu w, do którego została powołana.

Jednocześnie, przez okres obejmowania swojego stanowiska, sędziowie powinni niezwłocznie zgłaszać wszelkie zmiany w ich interesach prywatnych. Takie zgłoszenia powinny być dostarczane do sądu, w którym sędzia wykonuje swój zawód. Najstarszy stażem sędzia sądu okręgowego przekazuje natomiast to zgłoszenie do sądu apelacyjnego, prezes sądu apelacyjnego i Sądu Pracy do Sądu Najwyższego, a najstarszy stażem sędzia sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego oraz Sądu Ubezpieczeń przekazuje je do Najwyższego Sądu Administracyjnego.

Jak już wcześniej wspomniano, możliwe jest również powoływanie sędziów na czas oznaczony. Zgodnie z tym, sędziego można powołać na czas oznaczony do sprawowania zastępstwa, jeżeli wolne jest stanowisko sędziego na czas nieoznaczony lub przewodniczącego sądu na czas oznaczony, lub sędzia nie jest w stanie wykonywać swoich obowiązków²⁶ bądź korzy-

lub, jeżeli nie ma zarządu w sądzie okręgowym, po wysłuchaniu stałych sędziów sądu okręgowego; 3) w Sądzie Pracy (*Labour Court*) przez prezesa (*president*). Oświadczenie wydane przez sąd zawiera uzasadnioną opinię na temat tego, który z wnioskodawców powinien zostać powołany na stanowisko, uzasadnioną opinię co do zasług (*on the merits*) i kwalifikacji wnioskodawców oraz kolejność ich preferencji w odniesieniu do zajmowanego stanowiska.

²⁶ Jeżeli przewodniczący sądu (*chief judge*) nie jest w stanie wykonywać swoich obowiązków służbowych, przewodniczący wydziału (*department head*) lub inny prawnie przeszkolony sędzia (*legally trained judge*) wyznaczony w przepisach (*standing orders*) powinien sprawować zastępstwo. Jeżeli zaś przepisy (*standing*

sta z przysługującego mu urlopu. Sąd może również powołać sędziego na czas oznaczony, jeżeli jest to konieczne ze względu na liczbę lub charakter prowadzonych spraw, lub inne szczególne okoliczności. Nie można natomiast powołać sędziego na czas oznaczony w celu rozpatrzenia pojedynczej sprawy, chyba że pojawiła się szczególna konieczność w związku z bezpieczeństwem procesu.

Wolne stanowisko dla sędziego na czas oznaczony powinno zostać ogłoszone, gdy czas takiego powołania ma trwać co najmniej sześć miesięcy. W przypadku sędziego Sądu Najwyższego lub Najwyższego Sądu Administracyjnego może być ono ogłoszone bez względu na czas trwania powołania.

Sędziów Sądu Najwyższego na czas oznaczony (na wniosek Sądu Najwyższego) i sędziego Najwyższego Sądu Administracyjnego (na wniosek Najwyższego Sądu Administracyjnego) powołuje przy tym prezydent Republiki. W przypadku zaś wolnego stanowiska przewodniczącego sądu (*chief judge*): 1) Sąd Najwyższy powołuje prezesa sądu apelacyjnego, prezesa Sądu Pracy oraz przewodniczącego sądu okręgowego na czas oznaczony; przewodniczący sądu okręgowego powoływany jest przy tym na wniosek właściwego sądu apelacyjnego; 2) Najwyższy Sąd Administracyjny powołuje najstarszego stażem sędziego sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego i Sądu Ubezpieczeń na czas oznaczony.

Powołania na stanowiska sędziów na czas oznaczony dłuższy niż rok w sądzie apelacyjnym, Sądzie Pracy lub w sądzie okręgowym, dokonywane są z kolei przez Sąd Najwyższy, na wniosek prezesa właściwego sądu. Powołania w sądzie administracyjnym, Sądzie Gospodarczym i Sądzie Ubezpieczeń dokonywane są analogicznie przez Najwyższy Sąd Administracyjny.

Powołania na czas oznaczony nie dłuższy niż rok²⁷ dokonywane są przez przewodniczącego (*chief judge*) właściwego sądu. Przed powołaniem przewodniczący sądu powinien jednak wysłuchać zarządu (*management board*) właściwego sądu lub, jeżeli w danym sądzie nie ma zarządu, sędziów powołanych na czas nieoznaczony w danym sądzie, chyba że nie jest to konieczne z uwagi na krótki czas powołania lub inne szczególne okoliczności.

Sąd Najwyższy może ponadto, jeżeli zajdzie taka konieczność, powołać na miejsce pozbawionego praw do wykonywania zawodu sędziego sądu apelacyjnego lub Sądu Pracy, innego uprawnionego sędziego do wykonywania jego obowiązków. Najwyższy Sąd Administracyjny może powołać z kolei odpowiedniego sędziego do sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego lub Sądu Ubezpieczeń.

orders) nie obejmują takich klauzul, przewodniczący wydziału z najdłuższym stażem lub, jeżeli sąd nie jest podzielony na wydziały, prawnie przeszkolony sędzia z najdłuższym stażem powinien sprawować zastępstwo za przewodniczącego sądu. Jeżeli natomiast to przewodniczący wydziału nie jest w stanie wykonywać swoich obowiązków służbowych, sędzia wyznaczony w przepisach (*standing orders*) powinien sprawować za niego zastępstwo. Jeżeli przepisy (*standing orders*) nie obejmują takich klauzul, prawnie przeszkolony sędzia we właściwym wydziale z najdłuższym stażem powinien sprawować zastępstwo za przewodniczącego wydziału.

²⁷ Sędzia powołany na czas oznaczony dłuższy niż rok powinien przed powołaniem i w trakcie jego trwania złożyć deklarację swoich interesów. To samo dotyczy sędziego powołanego na czas oznaczony w Sądzie Najwyższym i Najwyższym Sądzie Administracyjnym, niezależnie od czasu powołania.

Sąd apelacyjny może natomiast, jeżeli zajdzie taka konieczność, powołać na miejsce pozbawionego praw do wykonywania zawodu sędziego sądu okręgowego, prawnie wyszkolonego sędziego z sądu apelacyjnego lub z innego sądu okręgowego w jurysdykcji tego sądu apelacyjnego.

Sędzia może być jednocześnie powołany za swoją zgodą do sprawowania funkcji sędziego w innym sądzie niż ten, do którego jest przydzielony, na czas nie dłuższy niż rok, jeżeli jest to uzasadnione z uwagi na charakter, rozmiar lub liczbę spraw do rozpatrzenia przez ten sąd²⁸. Zgodnie z tym: 1) sąd apelacyjny powołuje sędziów do sądu okręgowego w swojej jurysdykcji; 2) Sąd Najwyższy powołuje sędziów do sądu apelacyjnego lub Sądu Pracy; a 3) Najwyższy Sąd Administracyjny powołuje sędziów do sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego oraz Sądu Ubezpieczeń.

Przeniesienie sędziego możliwe jest ponadto w związku z reorganizacją systemu sądowniczego. Jak wskazuje Ustawa, znajdują tu zastosowanie przepisy wyszczególnione w sekcji 5(a), sekcji 5(b) subsekcji 2 oraz sekcji 5(c) subsekcji 1 ustawy o funkcjonariuszach publicznych (*Public Officials Act*). Ustawa wskazuje jednocześnie, że jeżeli stanowisko, które ma zostać przeniesione, miałoby po reorganizacji zostać przeniesione poza obszar dojazdowy sędziego i sędzia ten nie wyraża zgody na przeniesienie, należy dokonać wszelkich starań, by przenieść go na inne stanowisko sędziego w jego obszarze dojazdowym. Jeżeli nie ma zaś takiego stanowiska, sędzia może wyrazić zgodę na przeniesienie na stanowisko sędziego lub inne stanowisko poza swoim obszarem dojazdowym. Jeżeli w trakcie reorganizacji stanowisko sędziego zostało zastąpione nowym stanowiskiem, które nie jest stanowiskiem sędziego, osoba znajdująca się na stanowisku sędziego ma prawo pierwszeństwa w powołaniu na inne stanowisko sędziego.

Podkreślenia wymaga przy tym, że sędziowie mogą być przeniesieni wyłącznie na stanowisko, do którego posiadają wymagane kwalifikacje i które może zostać uznane za odpowiednie dla nich. Należy zachować przy tym procedury przewidziane dla powoływania sędziego, a stanowisko takie nie powinno być wszakże ogłaszane jako otwarte dla aplikujących. Oświadczenie sądu na temat powołania sędziego winno zostać z kolei wydane przez Sąd Najwyższy lub Najwyższy Sąd Administracyjny, w zależności od tego, w którym sądzie miała miejsce reorganizacja.

Wspomnieć należy jednocześnie, że jeżeli sędzia, bez uzasadnionego powodu, odmawia przyjęcia stanowiska, może zostać zwolniony ze swojego dotychczasowego stanowiska. Ta kwestia rozpatrywana jest przez Najwyższy Sąd Administracyjny na wniosek Ministerstwa Sprawiedliwości i powinna zostać rozpatrzona jako pilna sprawa wymiaru sprawiedliwości.

Na zakończenie warto wspomnieć, że sędzia może otrzymać pisemne upomnienie oraz może zostać zawieszony w pełnieniu obowiązków. Pisemne upomnienie może otrzymać

²⁸ Zanim sędzia zostanie powołany, należy złożyć wniosek o wyrażenie na to zgody do sądu, do którego sędzia ma być przeniesiony.

sędziego od przewodniczącego sądu (*chiefjudge*), w którym sędzia ten pełni obowiązki. Jednakże pisemne upomnienie dla najstarszego stażem sędziego może zostać wystosowane jedynie przez prezesa sądu apelacyjnego, dla prezesa sądu apelacyjnego i prezesa Sądu Pracy przez prezesa Sądu Najwyższego, a dla przewodniczącego sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego oraz Sądu Ubezpieczeń przez prezesa Najwyższego Sądu Administracyjnego.

W przypadku zawieszenia – decyzja o zawieszeniu sędziego w pełnieniu obowiązków jest podejmowana przez sąd, w którym sędzia ten pełni obowiązki. Jednakże decyzja o zawieszeniu w pełnieniu obowiązków najstarszego stażem sędziego sądu okręgowego jest podejmowana przez sąd apelacyjny, decyzję o zawieszeniu prezesa sądu apelacyjnego lub Sądu Pracy podejmuje Sąd Najwyższy, a decyzję o zawieszeniu przewodniczącego sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego lub Sądu Ubezpieczeń podejmuje Najwyższy Sąd Administracyjny (dalsze przepisy traktujące o zawieszeniu w pełnieniu obowiązków są zawarte w ustawie o funkcjonariuszach publicznych).

W kwestii wieku emerytalnego sędziego i zakończenia przezeń służby, również znajduje zastosowanie ustawa o funkcjonariuszach publicznych. Ustąpienie ze stanowiska sędziego jest akceptowane przez sąd, w którym ten sędzia pełnił obowiązki. Sędziowie zobligowani są przy tym do ustąpienia ze swojego stanowiska w przypadku utracenia zdolności do wykonywania zawodu z powodu choroby, osłabienia lub urazu.

Jeżeli sędzia, który utracił zdolność do wykonywania zawodu, nie ustępuje ze swojego stanowiska z własnej inicjatywy, sąd decyduje o zwolnieniu go z pełnienia obowiązków. Kwestia ta winna zostać rozpatrzona przez właściwy sąd jako pilna sprawa wymiaru sprawiedliwości.

Decyzję o zakończeniu kadencji sędziego podejmuje w powyższej sytuacji: 1) sąd apelacyjny właściwy dla rozpatrywania przypadków naruszenia obowiązków, jeżeli sprawa dotyczy sędziego sądu okręgowego lub Sądu Pracy; 2) Najwyższy Sąd Administracyjny, jeżeli sprawa dotyczy sędziego Najwyższego Sądu Administracyjnego, sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego lub Sądu Ubezpieczeń; 3) Sąd Najwyższy, jeżeli sprawa dotyczy sędziego Sądu Najwyższego lub sądu apelacyjnego.

2.3.2. Komisja ds. powoływania sędziów

W Finlandii funkcjonuje Komisja ds. powoływania sędziów (*Judicial Appointments Board*), której zadaniem jest przygotowywanie powołań sędziów²⁹.

²⁹ „In year 2015 the board made 151 permanent Judge and manager appointments. For these appointments, there were altogether 1006 applicants. From the applicants about 60 % were female and 40% male and about 85 % of the applicants had already a position in the judiciary. The typical applicant is a person in a fixed-period Judge position. 15% of the applicants were from another branch of legal career. Typical examples of outside applicants are prosecutors and legal counsellors” (*Report – The evaluation...*, s. 13). „Usually, Judges appointed for the first time are persons around the age of forty. The most typical career path for a Finnish Judge proceeds as follows: University degree in law – Judicial traineeship at a District Court – Work as a referendary at a Court of Appeal or Administrative Court – Temporary service as a District Judge, Justice of a Court of Appeal

Komisja powoływana jest przez Rząd (*The Government*) na okres pięciu lat. Przewodniczącą Komisji powoływany jest przez Sąd Najwyższy, a wiceprzewodniczącą przez Najwyższy Sąd Administracyjny. Na pozostałych członków składają się prezes sądu apelacyjnego, najstarszy stażem sędzia sądu administracyjnego, najstarszy stażem sędzia sądu okręgowego, inny sędzia sądu apelacyjnego powołany na czas nieoznaczony, sędzia sądu okręgowego, dwóch sędziów sądu administracyjnego lub jeden sędzia sądu administracyjnego i jeden sędzia sądu szczególnego (*special court*), adwokat, prokurator i reprezentant badań prawnych i edukacji. Każdy członek powinien mieć jednocześnie wyznaczonego własnego zastępcę.

Komisja osiąga kworum, gdy obecni są przewodniczący (*chairperson*) lub wiceprzewodniczący i co najmniej ośmiu innych członków lub zastępców.

Komisja powoływana jest w następujący sposób: 1) Sąd Najwyższy nominuje spośród swoich sędziów jednego członka i jednego zastępcę; 2) Najwyższy Sąd Administracyjny nominuje spośród swoich sędziów jednego członka i jednego zastępcę; 3) prezesi (*presidents*) sądów apelacyjnych nominują spośród siebie jednego członka i jednego zastępcę; 4) najstarsi stażem sędziowie sądów administracyjnych nominują spośród siebie jednego członka i jednego zastępcę; 5) Sąd Najwyższy nominuje jednego członka i jednego zastępcę spośród najstarszych stażem sędziów sądów okręgowych, jednego członka i jednego zastępcę spośród innych sędziów sądów apelacyjnych powołanych na czas nieoznaczony oraz jednego członka i jednego zastępcę spośród sędziów sądów okręgowych na podstawie złożonych wniosków; 6) Najwyższy Sąd Administracyjny nominuje członków i zastępców spośród sędziów sądów administracyjnych lub sądów szczególnych na podstawie złożonych wniosków³⁰; 7) Fińska Rada Adwokatów (*Finnish Bar Association*) nominuje (spośród swoich członków) jednego członka i jednego zastępcę reprezentujących organ adwokatów; 8) prokurator generalny (*Prosecutor General*) nominuje jednego członka i jednego zastępcę reprezentujących prokuratorów³¹; 9) Ministerstwo Sprawiedliwości (*Ministry of Justice*) nominuje jednego reprezentanta badań prawnych i edukacji i jego zastępcę³².

W przypadku członków i zastępców określonych w punktach 5–9, zgłoszonych winno zostać przy tym dwukrotnie więcej osób niż jest dostępnych miejsc.

or Administrative Judge – Appointment to a tenured judgeship. However, also other type of career paths exist, for example concerning Judges appointed from other branches of legal professions. In year 2015, 93% of appointed Judges had a position in the Judiciary at the point of nomination. In recent years, the proportion of outside applicants in the appointments have been between 4–9%, which is slightly less than proportion among the applicants” (*Report- The evaluation...*, s. 15).

³⁰ Sąd Najwyższy i Najwyższy Sąd Administracyjny winny ogłosić wolne miejsca określone w punktach 5 i 6 oraz poinformować Ministerstwo Sprawiedliwości o członkach i zastępcach, którzy zostali nominowani.

³¹ Ministerstwo Sprawiedliwości winno zażądać od Fińskiej Rady Adwokatów i Prokuratora Generalnego nominacji osób określonych w punktach 7 i 8.

³² Przed nominowaniem osoby określonej w punkcie 9, Ministerstwo Sprawiedliwości winno wysłuchać reprezentantów badań prawnych i edukacji.

Ewentualną rezygnację członka Komisji/jego zastępcy akceptuje Rząd (*The Government*). W takiej sytuacji na pozostały okres kadencji członka powinien być nominowany kolejny członek, zgodnie z procedurą określoną powyżej.

Komisja ds. powoływania sędziów ma sekretarza, jak również referendarzy (*referendaries*) zatrudnionych w niepełnym wymiarze godzin i innych członków personelu. Obowiązki sekretarza i referendarzy zatrudnionych w niepełnym wymiarze godzin obejmują przygotowanie wniosków o powołania oraz sprawozdania dla Komisji. Dodatkowo – sekretarz uczestniczy w organizacji innego rodzaju prac dla Komisji.

Sekretarz i referendarze zatrudnieni w niepełnym wymiarze godzin powinni mieć tytuł magistra prawa innego niż prawo międzynarodowe i komparatystyka prawnicza oraz dostateczną wiedzę na temat pracy sądów. Powoływani są oni przez Komisję, sekretarz natomiast zatrudnia innych członków personelu.

2.3.3. Komisja ds. szkolenia sędziów (*Judicial Training Board*)

W Finlandii funkcjonuje również Komisja ds. szkolenia sędziów (*Judicial Training Board*), do której zadań należy: 1) planowanie szkoleń dla członków sądów, referendarzy, sprawozdawców (*draftpersons*), notariuszy sądowych i innego personelu we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości i sądami; 2) planowanie i organizacja egzaminów i prac zaliczeniowych; 3) organizacja procedury powołania na stanowisko asesora i wstępnej selekcji asesorów; 4) organizacja scentralizowanego procesu aplikacji dla stanowisk aplikantów sędziowskich (*judicial apprentice*) zgodnie z ustawą o aplikacji sądowej (*Judicial Apprenticeship Act, 674/2016*) oraz zajmowanie się wyborem i powoływaniem notariuszy sądowych; 5) wydawanie wytycznych dla sądów apelacyjnych, sądów administracyjnych, Sądu Gospodarczego, Sądu Pracy i Sądu Ubezpieczeń względem indywidualnych planów szkoleniowych dla asesorów; 6) wydawanie wytycznych dla sądów okręgowych, sądów apelacyjnych i sądów administracyjnych względem planów aplikacji; 7) wydawanie oświadczeń na wniosek Ministerstwa Sprawiedliwości na temat osób wybranych do szkolenia kadry kierowniczej lub innych szkoleń w ramach systemu sądowego (*training in the court system*); 8) przyznawanie prawa do posługiwania się tytułem „prawnie przeszkolony” (*judicially trained*); 9) przyznawanie tytułu „magistra prawa (z rocznym stażem w sądzie)” (“*Master of Laws (trained on the Bench)*”).

Komisja ds. szkolenia sędziów jest powoływana przez Rząd na okres pięciu lat i składa się z: przewodniczącego, wiceprzewodniczącego i ośmiu innych członków. Przewodniczący, wiceprzewodniczący i czterech innych członków powinni być sędziami powołanymi na czas nieoznaczony. Pozostali członkowie to: prokurator, adwokat, reprezentant badań prawnych i edukacji oraz członek reprezentujący Ministerstwo Sprawiedliwości. Każdy z nich winien mieć jednocześnie własnego zastępcę.

Członkowie Komisji, którzy są sędziami, winni reprezentować odmienne sądy w proporcjonalny sposób, a przynajmniej jeden z nich powinien być przewodniczącym sądu (*chief judge*).

Kworum Komisja osiąga w sytuacji, gdy przewodniczący lub wiceprzewodniczący i co najmniej pięciu innych członków lub zastępców jest obecnych. Oprócz przewodniczącego i wiceprzewodniczącego, obecnych powinno być co najmniej trzech innych sędziów.

Komisja ds. szkolenia sędziów powoływana jest w następujący sposób: 1) Komisja ds. powoływania sędziów nominuje przewodniczącego, wiceprzewodniczącego i innych członków będących sędziami oraz ich zastępców na podstawie złożonych aplikacji; 2) prokurator generalny (*Prosecutor General*) nominuje członka reprezentującego prokuratorów i jego zastępcę; 3) Fińska Rada Adwokatów nominuje spośród swoich członków reprezentanta adwokatów i jego zastępcę; 4) Ministerstwo Sprawiedliwości nominuje reprezentanta badań prawnych i edukacji i jego zastępcę; 5) Ministerstwo Sprawiedliwości nominuje własnego członka i jego zastępcę.

Rezygnację członka Komisji/jego zastępcy przyjmuje Rząd. Na pozostały okres jego kadencji winien być nominowany kolejny członek zgodnie z procedurą określoną powyżej.

Komisja ds. szkolenia sędziów winna mieć sekretarza (*secretary*), którego sama powoła i którego obowiązkami będą przygotowywanie i przedstawianie spraw do rozpatrzenia przez Komisję oraz zajmowanie się organizacją innych czynności Komisji. Sekretarz powinien posiadać odpowiedni tytuł magistra i dostateczną wiedzę na temat pracy sądów lub edukacji osób dorosłych.

Komisja może również posiadać inny personel zatrudniony przez sekretarza.

2.3.4. Sprawy związane z naruszeniami w zakresie pełnienia obowiązków

Zarzuty związane z naruszeniami w zakresie pełnienia obowiązków przeciwko członkom sądów i funkcjonariuszom pracującym w sądach rozpatrują sądy. Zgodnie z tym: 1) Sąd Najwyższy rozpatruje zarzuty dotyczące sędziów sądu apelacyjnego; 2) sąd apelacyjny rozpatruje zarzuty dotyczące: a) członków, notariuszy, głównych sekretarzy (*chief secretary*) oraz członków personelu sądu okręgowego podlegającego jego jurysdykcji; b) członków, głównych sekretarzy, referendarzy, notariuszy i notariuszy sądowych sądu administracyjnego podlegającego jego jurysdykcji; 3) sąd apelacyjny w Helsinkach rozpatruje zarzuty dotyczące: a) członka, głównego sekretarza lub sprawozdawcy Sądu Gospodarczego; b) członka, głównego sekretarza lub referendarza Sądu Ubezpieczeń; c) członka, głównego sekretarza lub referendarza Sądu Pracy; d) głównego sekretarza, referendarza lub notariusza sądowego sądu apelacyjnego innego niż sąd apelacyjny w Helsinkach; 4) sąd apelacyjny w Turku rozpatruje zarzuty dotyczące funkcjonariuszy sądu apelacyjnego w Helsinkach określonych powyżej.

Regulacje odnoszące się do głównego sekretarza, winny przy tym znaleźć zastosowanie również w przypadku dyrektora administracyjnego.

2.3.5. Odwołania

2.3.5.1. *Odwołanie od decyzji o pozwoleniu na pracę zewnętrzną*

Decyzja sądu dotycząca pozwolenia na pracę zewnętrzną, o której mowa była wcześniej, podlega zwyczajnemu środkowi odwoławczemu wnoszonemu do Najwyższego Sądu Administracyjnego. Jednakże decyzja podjęta przez Sąd Najwyższy lub Najwyższy Sąd Administracyjny podlega odwołaniu ponownie do tego samego sądu, gdzie jest rozpatrywana na posiedzeniu plenarnym.

Zaskarżona decyzja pozostaje ważna niezależnie od odwołania, chyba że organ odwoławczy zdecyduje inaczej.

2.3.5.2. *Odwołanie od decyzji o pisemnym upomnieniu*

Decyzja o wydaniu pisemnego upomnienia (*written admonition*), o której mowa była wcześniej, podlega zwyczajnemu środkowi odwoławczemu. Odwołanie winno zostać złożone: 1) w przypadku decyzji najstarszego stażem sędziego – do sądu apelacyjnego; 2) w przypadku decyzji prezesów sądów apelacyjnych (*president of a courts*) i Sądu Pracy – do Sądu Najwyższego; 3) w przypadku decyzji najstarszego stażem sędziego sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego i Sądu Ubezpieczeń – do Najwyższego Sądu Administracyjnego; 4) w przypadku decyzji prezesa Sądu Najwyższego i Najwyższego Sądu Administracyjnego – do tego samego sądu, gdzie powinna być rozpatrzona na posiedzeniu plenarnym.

Odwołanie winno, w terminie 30 dni od dnia doręczenia decyzji, zostać złożone do sądu, w którym jest powołany dany sędzia. Sąd ten winien zaś niezwłocznie przedłożyć odwołanie z załącznikami, kopią decyzji podlegającą odwołaniu oraz oświadczeniem przewodniczącego sądu wydanym na podstawie odwołania. Jednocześnie decyzja winna zostać wykonana (niezależnie od odwołania, chyba że organ odwoławczy zdecyduje inaczej).

2.3.5.3. *Odwołanie od decyzji o zawieszeniu w pełnieniu obowiązków*

Decyzja o zawieszeniu w pełnieniu obowiązków, o której mowa była wcześniej, podlega zwyczajnemu środkowi odwoławczemu. Sprawa powinna zostać rozpatrzona przez sąd odwoławczy jako pilna sprawa wymiaru sprawiedliwości.

Odwołanie jest wnoszone: 1) od decyzji sądu okręgowego do sądu apelacyjnego; 2) od decyzji sądu apelacyjnego i Sądu Pracy do Sądu Najwyższego; 3) od decyzji sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego i Sądu Ubezpieczeń do Najwyższego Sądu Administracyjnego; 4) od decyzji Sądu Najwyższego i Najwyższego Sądu Administracyjnego do tego samego sądu, gdzie powinna zostać rozpatrzona na posiedzeniu plenarnym.

Odwołanie winno zostać złożone w terminie do 30 dni, od dnia doręczenia decyzji, do sądu, w którym dana osoba pełni obowiązki sędziego. Sąd winien zaś niezwłocznie przedłożyć sądowi odwoławczemu odwołanie wraz z załącznikami, kopią decyzji oraz oświadczeniem

sądu wydanym na podstawie odwołania. Jednocześnie decyzja winna zostać wykonana (niezależnie od odwołania, chyba że sąd odwoławczy zdecyduje inaczej).

2.3.5.4. *Odwołanie od decyzji zwalniającej z pełnienia obowiązków na podstawie niezdolności do pracy*

Decyzja sądu apelacyjnego o zwolnieniu z pełnienia obowiązków na podstawie niezdolności do pracy, o której mowa była wcześniej, podlega zwyczajnemu środkowi odwoławczemu do Sądu Najwyższego. Sąd odwoławczy winien pilnie rozpatrzyć sprawę. Decyzja sądu apelacyjnego winna zostać jednocześnie wykonana (niezależnie od odwołania, chyba że sąd odwoławczy zdecyduje inaczej).

2.4. Organizacja sądu

Pracą sądu zarządza przewodniczący (*chief judge*), który jest również odpowiedzialny za produktywność sądu³³. Sąd może posiadać także zarząd (*management board*), który wspiera przewodniczącego sądu w zarządzaniu i rozwoju działalności sądu. Zarząd składa się z: 1) przewodniczącego sądu (*chief judge*) jako przewodniczącego zarządu (*chairperson*), 2) przewodniczących wydziałów (*department heads*), 3) głównego sekretarza (*chief secretary*) lub dyrektora administracyjnego (*administrative director*) oraz w razie potrzeby z 4) innych pracowników.

Zarząd rozważa m.in. propozycje odpowiednich przepisów (*standing orders of the court*), a także inne istotne kwestie dotyczące zarządzania, administracji, finansów, działalności i personelu sądu.

Zadania przewodniczącego sądu (*chief judge*): 1) jest odpowiedzialny za wydajność sądu i jego rozwój (przewodniczący sądu ustala cele wydajności dla sądu i jest odpowiedzialny za ich osiągnięcie); 2) nadzoruje jednolitość stosowania zasad prawnych i interpretacji prawa w orzeczeniach sądu; 3) uczestniczy w wymiarze sprawiedliwości w zakresie, w jakim pozwalają mu na to jego inne obowiązki; 4) decyduje o sprawach administracyjnych i finansowych, które nie zostały przydzielone do decyzji innym urzędnikom.

Przewodniczący sądu może także zadecydować o przekazaniu sprawy innemu urzędnikowi, a ponadto – może osobiście podjąć się rozstrzygnięcia sprawy, którą przekazał lub która należy do właściwości innego urzędnika.

Sąd może dzielić się na wydziały, na czele których stoi przewodniczący sądu lub wyszkolony prawnie sędzia (*legally trained judge*), wyznaczony przez przewodniczącego sądu na przewodniczącego wydziału (*department head*). Przewodniczącego wydziału wyznacza się

³³ Podkreślenia wymaga, że sądy składają roczne sprawozdanie ze swojej działalności, które jest publiczne i powinno być dostępne dla wszystkich. Sądy mogą również przedłożyć wspólne sprawozdanie ze swojej działalności.

przy tym na okres nie dłuższy niż trzy lata, a osoba, która ma zostać wyznaczona na to stanowisko, musi mieć cechy osobiste i umiejętności przywódcze wymagane na tym stanowisku.

Przewodniczący wydziału kieruje pracą wydziału, w szczególności zaś odpowiada za ogólne planowanie i organizację pracy w wydziale oraz za produktywność pracy wydziału. Przewodniczący wydziału nadzoruje również jednolitość stosowania zasad prawnych i interpretacji prawa w decyzjach wydziału.

Sprawy w sądach przydzielane są do przygotowania i decyzji zgodnie z zasadami ustalonymi w przepisach (*standing orders*). Zasady te powinny być jasne i zapewniać stronom prawo do samodzielnego, obiektywnego i szybkiego rozstrzygnięcia ich sprawy.

Sprawa przydzielona do rozpatrzenia i decyzji sędziego może zostać przeniesiona bez jego zgody tylko wtedy, gdy jest to uzasadnione z powodu choroby sędziego, opóźnienia w sprawie, ilości pracy sędziego lub innego odpowiedniego czynnika.

O realokacji sprawy w przypadkach, o których mowa powyżej, decyduje przewodniczący sądu (*chief judge*). Prezes (*President*) decyduje o realokacji w Sądzie Najwyższym i Najwyższym Sądzie Administracyjnym. Powyższa decyzja powinna być uzasadniona.

Na koniec warto dodać, że *standing orders of a court* zatwierdza przewodniczący sądu po wysłuchaniu zarządu (*management board*) lub, jeżeli sąd nie ma zarządu, po wysłuchaniu stałych sędziów (*permanent judges*). *Standing orders of a court* są publiczne i powinny być dostępne dla wszystkich.

2.5. Biegli (*expert members*)

Zgodnie z Ustawą, biegły sądowy jest niezależny w taki sam sposób jak sędzia. Co więcej, mają wobec niego zastosowanie również przepisy traktujące o obowiązkach i odpowiedzialności sędziego.

Rząd powołuje biegłego (na okres pięciu lat) do sądu administracyjnego, Sądu Gospodarczego i Sądu Ubezpieczeń. Prezydent Republiki powołuje natomiast biegłego sądowego do Najwyższego Sądu Administracyjnego i do Sądu Pracy.

Uzasadnione wynagrodzenie i zwrot kosztów winny zostać wypłacone biegłym sądowym z funduszu Państwa (*State funds*). Okoliczności oraz wysokość wynagrodzenia i zwrotu kosztów winny zostać potwierdzone przez Ministerstwo Sprawiedliwości (*Ministry of Justice*).

2.6. Asesorzy

Jak już wcześniej wskazano, sąd apelacyjny, sąd administracyjny, Sąd Gospodarczy, Sąd Pracy i Sąd Ubezpieczeń mogą, w celach szkoleniowych, posiadać asesorów, którzy powoływani

są na okres trzech lat (kadencja, w szczególnych okolicznościach, może zostać wydłużona o maksymalnie dwa lata)³⁴. Osoba obejmująca stanowisko asesora od dwóch lat może przy tym, na pozostały okres jej kadencji, obejmować inne stanowisko, pełniąc obowiązki sędziego, lub pełnić obowiązki referendarza Sądu Najwyższego lub Najwyższego Sądu Administracyjnego.

Aby zostać powołanym jako asesor, należy posiadać kwalifikacje przewidziane w rozdziale 10 sekcji 1 Ustawy³⁵ oraz posiadać przynajmniej trzyletnie doświadczenie w pełnieniu obowiązków sędziego, referendarza (*court referendary*) lub sprawozdawcy sądowego (*draftperson*), prokuratora, adwokata, radcy prawnego lub innego stanowiska związanego z odpowiadającymi im obowiązkami prawnymi, które mogą być uznane za należycie przygotowujące taką osobę do pełnienia obowiązków sędziego. Dalsze wymagania obejmują otrzymanie pozytywnego wyniku egzaminu sprawdzającego wiedzę na temat najważniejszych zasad legislacyjnych i ogólnych dotyczących obowiązków sędziego. Konieczna jest ponadto odpowiednia biegłość w posługiwaniu się językami fińskim i szwedzkim.

W podejmowaniu decyzji w sądzie, w panelu sędziów (*panel of judges*) może uczestniczyć tylko jeden asesor. Nie może on wszakże zasiadać w panelu sędziów, gdy podejmowana decyzja dotyczy naruszenia pełnienia obowiązków przez sędziego.

Asesor może pełnić również obowiązki przewodniczącego (*chairperson*) w sądzie.

Dla asesorów przewidziany jest program szkoleniowy, którego celem jest zwiększenie ich wiedzy i kompetencji, oraz zapewnienie im umiejętności wymaganych do podejmowania niezawisłych decyzji sędziowskich, nawet w rozległych i skomplikowanych sprawach. W trakcie swojej kadencji asesorowie powinni uczestniczyć w programie szkoleniowym opracowanym przez Komisję ds. szkolenia sędziów (*Judicial Training Board*) w ośrodkach szkoleniowych, zgodnie z ich indywidualnymi planami szkoleniowymi.

Po zakończeniu swojej kadencji (trwającej co najmniej trzy lata), asesor winien złożyć pracę zaliczeniową lub zaliczyć egzamin końcowy z wynikiem pozytywnym, wykazując się wiedzą i umiejętnościami wymaganymi do pracy jako sędzia. Egzamin organizuje i przeprowadza Komisja ds. szkolenia sędziów, a asesor, który ukończył program szkoleniowy i którego praca zaliczeniowa została złożona lub który zaliczył egzamin końcowy z wynikiem pozytywnym, może być uprawniony do używania tytułu „wyszkolony w zakresie funkcji sędziego” (*judicially trained*).

³⁴ Rozwiązania dotyczące powoływania sędziego na czas oznaczony mają zastosowanie również w przypadku powoływania asesora.

³⁵ „(1) To be appointed as a judge, the candidate must be a Finnish citizen with integrity who has a Master’s degree in law other than a Master’s degree in international and comparative law, and who by his or her earlier service in court or in another position has demonstrated that he or she has the knowledge of the field in question and the necessary personal characteristics required for successful performance of the duties of the position to be filled. Separate provisions may be issued on the qualifications required for judicial positions where expertise in a special field is necessary. (2) Section 9 contains provisions on the proficiency in the Finnish and Swedish languages required of judges”. Innymi słowy, chodzi o podstawowe wymogi, które winni spełniać kandydaci na sędziów (była o nich mowa wcześniej).

2.7. Referendarze i sprawozdawcy

Zgodnie z Ustawą, sądy mogą mieć także referendarzy i sprawozdawców w następujących konfiguracjach: 1) sąd apelacyjny może mieć referendarza sądu apelacyjnego (*court of appeal referendaries*); 2) sąd administracyjny może mieć referendarza sądu administracyjnego (*administrative court referendaries*); 3) Sąd Gospodarczy może mieć sprawozdawcę Sądu Gospodarczego (*Market Court draftpersons*); 4) Sąd Pracy może mieć referendarza Sądu Pracy (*Labour Court referendaries*); 5) Sąd Ubezpieczeń może mieć referendarza Sądu Ubezpieczeń (*insurance Court referendaries*). Sądy administracyjne mogą mieć ponadto notariuszy pełniących obowiązki referendarzy.

Referendarze i sprawozdawcy są powoływani przez właściwy sąd i muszą posiadać tytuł magistra prawa innego niż prawo międzynarodowe i komparastyka prawnicza. Referendarz sądu apelacyjnego winien mieć dodatkowo doświadczenie w pełnieniu obowiązków sędziego, a referendarz Sądu Ubezpieczeń szczególną wiedzę w zakresie umów o pracę. W przypadku notariuszy wymogiem zaś jest odpowiedni tytuł naukowy (*academic degree*). Oczywiście, referendarze i sprawozdawcy winni posiadać dodatkowo odpowiednie kompetencje w zakresie posługiwania się językiem fińskim i szwedzkim.

2.8. Notariusze sądowi (*court notaries*)

Sądy okręgowe, sądy apelacyjne i sądy administracyjne posiadają notariuszy sądowych, którzy odbywają swoją aplikację sądową i którzy uczestniczą w rozpatrywaniu i podejmowaniu decyzji w zakresie spraw wymiaru sprawiedliwości, zgodnie z ustawą o aplikacji sędziowskiej (*Judicial Apprenticeship Act, 674/2016*).

2.9. Główny sekretarz (*chief secretary*) i inny personel

Sąd może mieć stanowisko głównego sekretarza (*chief secretary*), dyrektora administracyjnego (*administrative director*) lub inne odpowiadające im stanowisko, którego obowiązki obejmują zarządzanie administracją sądu. Sąd może posiadać ponadto inny personel.

Kwalifikacje wymagane na stanowisko głównego sekretarza to odpowiedni tytuł magistra (*Master's degree*). Przepisy (*standing orders of a court*) mogą zawierać także postanowienia traktujące o kwalifikacjach wymaganych na inne stanowiska, jeżeli jest to uzasadnione pod względem obowiązków, z którymi dane stanowisko jest związane.

Dyrektora głównego lub dyrektora administracyjnego, a także innych urzędników powołuje sąd. Sąd zatrudnia również inny personel.

2.10. Personel biurowy (*office personnel*)

Najstarszy stażem sędzia sądu okręgowego może pisemnie powołać urzędnika sądu okręgowego, za zgodą sądu odpowiadającą zgodzie sędziego (*judge's affirmation*), jeżeli jest to osoba, która została odpowiednio przeszkolona i która posiada umiejętności wymagane do wykonywania następujących obowiązków: 1) w przypadkach określonych w rozdziale 5 sekcji 3 fińskiego kodeksu postępowania sądowego (*Code of Judicial Procedure*) do: a) wydawania wyroków zaocznych (*judgements by default*); b) podejmowania decyzji i wydawania wyroków, na podstawie rozdziału 21 sekcji 8(c) kodeksu postępowania sądowego, jeżeli pozwany uznał żądanie pozwu; c) decydowania o wstrzymaniu postępowania, jeżeli powód cofnął powództwo i pozwany nie wnosi o wydanie orzeczenia w sprawie; 2) decydowania o wnioskach o rozwód na podstawie sekcji 25 subsekcji 1 ustawy o małżeństwie (*Marriage Act, 234/1929*), jeżeli obie strony zamieszkują na terenie Finlandii.

Oczywiście, jeżeli sprawa, którą mają zająć się członkowie personelu biurowego, jest zbyt rozległa, stanowi przedmiot interpretacji lub jest w inny sposób trudna do rozstrzygnięcia, powinna zostać przekazana do notariusza (*notary*) lub prawnie wyszkolonego sędziego sądu okręgowego (*legally trained judge at the district court*).

Przewodniczący sądu (*chief judge*) okręgowego może również pisemnie powołać członka personelu biurowego posiadającego umiejętności wymagane do wydawania wezwań i oświadczeń, doręczania dokumentów i pełnienia innych obowiązków związanych z przygotowaniem, rozpatrywaniem i wykonywaniem spraw wymiaru sprawiedliwości.

3. Reformy planowane i przeprowadzone w ostatnim czasie³⁶

3.1. Ustawa dot. sądów i sędziów

W grudniu 2011 roku Ministerstwo Sprawiedliwości powołało grupę roboczą w celu opracowania ustawy dotyczącej sądów i sędziów. Grupa ta złożyła sprawozdanie 22 kwietnia 2014 roku. Nowy projekt został rozpoczęty 1 października 2014 roku i miał kontynuować pracę pierwszej grupy roboczej. Termin ukończenia projektu został wyznaczony na 31 grudnia 2015 roku i nowa ustawa miała obowiązywać na początku 2017 roku. Główne reformy dotyczą pracowników sądów oraz edukacji i szkoleń sędziów. Przewodniczący sądów mieliby być powoływani na czas oznaczony (siedem lat), z wyjątkiem prezesa Sądu Najwyższego i prezesa Najwyższego Sądu Administracyjnego, którzy obejmowaliby swoje stanowiska na czas nieoznaczony.

Wprowadzono jedną główną zmianę względem pozycji i czynności referendarzy (pracowników sądu, którzy np. przygotowywali sprawę, a nie mogli w niej decydować). Niektóre

³⁶ W niniejszym podrozdziale wykorzystano – przetłumaczone na język polski – fragmenty *Finland: Evaluation exercise – 2018 Edition*, <https://rm.coe.int/finland/16808do25e> (dostęp: 31.05.2019 r.). Pomoc w tłumaczeniu: D. Stroński.

stanowiska referendarzy zostały zamienione na nowe stanowiska sądowe wynikające z potrzeb edukacji, np. stanowiska asesorów, którzy nie tylko będą przygotowywali sprawę, ale również w niej decydowali jako członkowie panelu sędziów (*panel of judges*). Dużą zmianą jest również ustanowienie Komisji ds. szkolenia sędziów (*Judicial Training Board*), która we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości zajmie się planowaniem szkoleń dla sędziów, referendarzy, sprawozdawców, notariuszy sądowych i reszty personelu. Celem reformy było zwiększenie efektywności pracy w sądach. Ta reforma zwiększa liczbę sędziów w sądach kosztem referendarzy. Celem było również utworzenie bardziej indywidualnego szkolenia dla sędziów i referendarzy, które byłoby bardziej systematyczne niż poprzednio. Wprowadzenie reformy oznacza, że cały personel prawniczy ma prawo i obowiązek do uczestniczenia w adekwatnych szkoleniach sądowych wysokiej jakości każdego roku. Szkolenie będzie dostosowane do każdego indywidualnie. Każdy będzie miał własny program szkoleniowy, dopracowywany rok po roku w trakcie trwania całej kariery w sądownictwie. Zwiększenie jakości i liczby szkoleń ma zwiększyć jakość orzeczeń i sprawić, że zawód sędziego stanie się bardziej atrakcyjny. Nowe stanowiska asesorów mogą zostać utworzone przynajmniej w sądach apelacyjnych, sądach administracyjnych i sądach szczególnych (*special court*). Pierwsze takie stanowiska powstaną 1 września 2017 roku i takie powołanie będzie przewidziane na czas oznaczony wynoszący trzy lata. Zadaniem asesorów będzie przygotowywanie i rozpatrywanie spraw w taki sam sposób, jak robią to inni sędziowie danego sądu. Oprócz pracy sędziego, asesorzy wezmą udział w programie szkoleniowym przygotowanym dostosowanym do kariery sędziego. Będą musieli zdać test przed powołaniem oraz test zaliczeniowy, lecz osiągnięcie pozytywnego wyniku w teście zaliczeniowym nie będzie oznaczało uzyskania kwalifikacji do uzyskania stanowiska sędziego (nie będzie to tytuł sędziowski jako taki). Kariera sędziów zostanie otwarta dla aplikujących, którzy nie uczestniczyli w nowym programie, np. dla doświadczonych prawników, prokuratorów, doradców podatkowych, profesorów etc. (*Finland: Evaluation exercise, s. 75*).

3.2. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i pomocy prawnej

Ostatnio miała miejsce reorganizacja stanowisk pomocy prawnej. Od 1 października 2016 roku wymiar sprawiedliwości i pomoc prawna zostały rozdzielone na sześć okręgów pomocy prawnej i opieki publicznej, które działają jako agencje. Każdy okręg posiada od trzech do czterech biur pomocy prawnej, a łączna liczba takich biur w całym kraju wynosi 23. Ta reforma strukturalna zakładała, że odpowiedzialność za zadania administracyjne biur pomocy prawnej jest scentralizowana w taki sposób, by zajmował się nimi personel administracyjny pracujący w okręgach, a nie personel biur pomocy prawnej. Tego typu centralizacja jest podstawą do wytworzenia jednolitych praktyk.

16 lutego 2017 roku Ministerstwo Sprawiedliwości powołało sprawozdawców w celu ustalenia, czy wykonalne byłoby dalsze centralizowanie zadań administracyjnych wykonywanych przez okręgi pomocy prawnej i opieki publicznej do jednej jednostki administracyjnej państwowej agencji pomocy prawnej i opieki publicznej. Co więcej, sprawozdawcy mieli ocenić, czy niektóre z zadań odnoszących się do istoty pomocy prawnej mogłyby być wykonywane lub przekierowane na szczebel państwowy. Ta ocena dotyczy, przykładowo, decyzji pomocy prawnej i przepisów doradztwa prawnego poprzez różne kanały. Okres powołania sprawozdawców upływa 29 grudnia 2017 roku.

Inny sprawozdawca powołany przez Ministerstwo Sprawiedliwości 2 lutego 2017 roku ma za zadanie przeanalizować i przyrzeć się praktykom rozpatrywania wniosków o pomoc prawną. Wnioski o pomoc prawną można było składać elektronicznie od 2010 roku. System zarządzania sprawami dla spraw pomocy prawnej, Romeo, to państwowy system informacyjny używany przez biura pomocy prawnej i sądy. Wprowadzenie e-usług w biurach pomocy prawnej wprowadziło znaczące zmiany do procedury składania wniosków o pomoc prawną i praktyki pokrewne. Dzięki elektronicznym wnioskom o pomoc prawną możliwe jest scentralizowanie przetwarzania decyzji pomocy prawnej do poszczególnych biur pomocy prawnej, uzgodnionych w rozmowach na temat wydajności. Okres powołania sprawozdawcy upływa 30 czerwca 2018 roku.

Mniejsza liczba biur pomocy prawnej coraz częściej prowadzi do sytuacji, w których biura nie są dopuszczane od prowadzenia spraw, i będzie to jeszcze częstsze w przyszłości. Dotarcie do innych biur pomocy prawnej z właściwymi adwokatami trwa coraz dłużej. Jednocześnie, stwierdzono, że liczba prywatnych adwokatów jest malejącą w obszarach słabo zaludnionych. W problematycznych sytuacjach niedopuszczenia do prowadzenia sprawy, najważniejszym rozwiązaniem jest zapewnienie pomocy prawnej w formie zdalnej usługi.

Doradztwo prawne stało się usługą skupioną na konsumencie, z której jeszcze łatwiej skorzystać. O poradę prawną można spytać w biurze pomocy prawnej anonimowo poprzez czat elektroniczny. Spotkanie czy rozmowa telefoniczna z biurem pomocy prawnej mogą również zostać umówione przez Internet. Co więcej, z osobami pracującymi w biurze pomocy prawnej można się skontaktować z poziomu domowego komputera, państwowego punktu usług (usługa występująca w Finlandii, ang. *joint service point*) lub urzędnika przenośnego. 1 lipca 2016 roku Ministerstwo Sprawiedliwości powołało kolejny projekt w celu dalszego rozwoju zdalnych usług. Celem jest rozwój i wzmożenie korzystania ze zdalnych usług oraz sprawienie, że zdalne usługi będą na porządku dziennym w biurach pomocy prawnej. Projekt będzie kontynuowany do 31 grudnia 2018 roku (*Finland: Evaluation exercise*, s. 76–77).

3.3. Reforma sądów okręgowych i prokuratury

Głównym zadaniem projektu jest przeprowadzenie reformy strukturalnej sądów okręgowych, co doprowadzi do zmniejszenia liczby takich sądów z 27 do 20. Głównym celem jest połączenie mniejszych sądów w większe jednostki, które byłyby bardziej wydajne i opłacalne, przy jednoczesnym utrzymaniu wysokiej jakości pracy. Jednocześnie liczba miejsc, gdzie funkcjonować będą te sądy okręgowe, zostanie zmniejszona z 57 do 36. Oznacza to, że obok 7 biur administracyjnych (*administrational offices*), które zostaną zamknięte, 5 przyległych biur (*side offices*) i 13 osobnych miejsc do prowadzenia rozpraw (*hearing*) również zostanie zamkniętych. Zamiast nich, zwiększone zostanie korzystanie z wideokonferencji, usług wykonywanych drogą elektroniczną i innych rozwiązań informatycznych. Termin ukończenia projektu wyznaczony został na 31 grudnia 2018 roku, więc reforma miałaby obowiązywać z początkiem 2019 roku. Rządowy wniosek został złożony jesienią 2017 roku.

Jest również aktualnie przeprowadzana reforma strukturalna usług prokuratorskich w Finlandii. 24 maja 2016 roku Ministerstwo Sprawiedliwości powołało grupę roboczą do przygotowania wymaganych przepisów do przeprowadzenia reformy strukturalnej usług prokuratorskich w Finlandii. Grupa została utworzona na czas do 31 grudnia 2017 roku. Grupa robocza składa się z członków Ministerstwa Sprawiedliwości, Prokuratury Generalnej oraz przedstawicieli Stowarzyszenia Prokuratorów (*Prosecutors Association*). Głównym

celem projektu jest uczynienie prokuratury jednym biurem państwowym (*national Office*) (podzielonym na pięć jednostek regionalnych) zamiast bycia podzieloną na 11 osobnych jednostek prokuratorskich (*Prosecutor's Offices*). Reforma pozwoli prokuratorowi generalnemu lepiej nadzorować jednolitość praktyk prokuratorskich na terenie Finlandii, co stanowi podstawę dla prawa do sprawiedliwego procesu i równość obywateli. Jest to również sposób na ułatwienie centralizacji funkcji administracyjnych oraz niektórych przypadków postępowania karnego. Liczba prokuratorów i sekretarzy nie zostanie zmniejszona w wyniku tej reformy i nie wpływa na uprawnienia prokuratorów. Grupa robocza zakończy swoją pracę i dostarczy raport do Ministerstwa Sprawiedliwości 12 czerwca 2017 roku. Prace nad reorganizacją mają się rozpocząć 1 kwietnia 2018 roku.

Tworzone są systemy informacyjne zarówno dla sądów powszechnych, np. AIPA, jak i dla sądów administracyjnych, np. HAIPA (*Finland: Evaluation exercise*, s. 75-76).

3.4. Najwyższa Rada Sądownictwa (*High Judicial Council*)

Ministerstwo Sprawiedliwości powołało grupę roboczą, która ma przygotować wniosek o utworzenie Rady Sądownictwa (*Council of Judiciary*). W Finlandii nie istnieje Rada Sądownictwa. Zamiast przez nią, zadania należące do tego typu rady, wykonywane są przez wydział wymiaru sprawiedliwości (*Department of Judicial Administration*) Ministerstwa Sprawiedliwości. Okres mandatu grupy roboczej upłynął w lutym 2017 r. Zadaniem grupy było przygotowanie rządowego wniosku dotyczącego Rady Sądownictwa. Celem było, by ustawa zaczęła obowiązywać w 2019 roku, ale decyzja polityków wciąż nie została wydana (*Finland: Evaluation exercise*, s. 77).

3.5. Nowe technologie informacyjne i komunikacyjne

Projekt elektronicznego wymiaru sprawiedliwości (AIPA) jest w toku. Głównym celem jest uczynienie, by w przyszłości z wszystkich funkcji związanych z wymiarem sprawiedliwości można było korzystać elektronicznie. AIPA to elektroniczna baza danych zawierająca całe dokumentacje związane ze sprawami sądowymi, które prowadzą prokuratorzy, sądy okręgowe, sądy apelacyjne i Sąd Najwyższy. Każda instancja z dostępem do systemu może korzystać z tych dokumentacji w swojej pracy. Główne cechy systemu informacyjnego AIPA to praca bez korzystania z papieru, archiwa elektroniczne i współpraca między organami wymiaru sprawiedliwości drogą elektroniczną. Korzyści takiego systemu obejmują również natychmiastową wymianę informacji, jako że wymiana informacji między organami wymiaru sprawiedliwości, stronami i zainteresowanymi będzie przeprowadzana elektronicznie i automatycznie, oraz bardziej efektywną pracę. Elektroniczne materiały związane ze sprawą będą do dyspozycji wszystkich związanych z nią podmiotów w każdym momencie, zgodnie z ich rolą i uprawnieniami. System danych będzie tworzony i wprowadzany do użycia stopniowo, najpierw w jednostkach prokuratorskich i sądach okręgowych (sprawozdania ze spraw kryminalnych i środków przymusu). Celem jest pełna implementacja systemu informacyjnego AIPA w 2021 roku (osiągnięcie celu zostało przełożone z 2018 r.).

Głównym celem do osiągnięcia są zmiany w metodach pracy, a system danych służy wyłącznie jako narzędzie.

Ministerstwo Sprawiedliwości utworzyło również jeszcze jeden projekt, związany z opisanym wyżej, dotyczący elektronicznego wymiaru sprawiedliwości w sądach administracyjnych (HAIPA) w lipcu 2014 roku. Główne cele pozostają takie same jak w przypadku systemu AIPA. Ramy czasowe są nieco inne, dlatego baza danych HAIPA ma w pełni działać w 2020 roku (*Finland: Evaluation exercise, s. 78*).

III. Norwegia

Kwestie dotyczące sądownictwa powszechnego w Norwegii uregulowane zostały w ustawie o sądach z dnia 13 sierpnia 1915 r.³⁷

W § 1 przedmiotowej ustawy wskazano, że sądami powszechnymi w Norwegii są: Sąd Najwyższy, sądy apelacyjne oraz sądy rejonowe. Poza tymi trzema kategoriami sądów funkcjonują ponadto sądy specjalne, do których należą: sądy ds. scalania/konsolidacji gruntów, sądy nadzwyczajne wyznaczone zgodnie z § 29 ustawy, sądy konsularne za granicą oraz tzw. Sąd Impeachment. Ustawa o sądach ma zastosowanie do wszystkich sądów specjalnych, chyba że postanowiono inaczej. Nie ma ona jednak zastosowania do Sądu Impeachment.

1. Sąd Najwyższy

Siedziba Sądu Najwyższego znajduje się w stolicy Królestwa Norwegii, chyba że ze względu na szczególne okoliczności wprowadzone zostanie odstępstwo od tej zasady. W skład Sądu wchodzi przewodniczący (*Chief Justice*) i taka liczba sędziów, jaka zostanie ustalona w danym momencie. W tym zakresie należy mieć jednak na uwadze fakt, że zgodnie z § 88 Konstytucji Norwegii³⁸, Sąd Najwyższy składa się z przewodniczącego i co najmniej czterech innych członków.

W odniesieniu do spraw, które mają być rozstrzygnięte przez zespół pięciu sędziów, w przypadku zbyt dużego obciążenia sprawami, Sąd Najwyższy może zostać podzielony na szereg wydziałów określonych przez króla³⁹. W odniesieniu do spraw, które mają być rozstrzygnięte przez zespół trzech sędziów, Sąd Najwyższy może natomiast wyznaczyć jedną lub więcej komisji, które są określane jako Komisja Odwoławcza Sądu Najwyższego (*Appeals Selection Committee of the Supreme Court*).

³⁷ <https://www.domstol.no/globalassets/upload/da/domstol.no/domstoladministrasjonen/internasjonalt/courts-of-justice-act-english-translation-uten-paragrafinnledning.pdf>, (dostęp: 13.04.2019 r.).

³⁸ <http://libr.sejm.gov.pl/tekoi/txt/konst/norwegia.html>, (dostęp: 13.04.2019 r.)

³⁹ Zgodnie z § 31 Konstytucji Norwegii, wszystkie decyzje podjęte przez Króla wymagają dla swej ważności kontrasygnaty. Decyzje dotyczące dowództwa wojskowego są kontrasygnowane przez tego, kto przedstawiał sprawę, zaś inne przez Premiera lub, gdy był on nieobecny, przez najstarszego rangą obecnego członka Rady Państwa.

W sprawach, które zgodnie z prawem ma rozstrzygać Komisja Odwoławcza Sądu Najwyższego, w składzie Sądu Najwyższego zasiada trzech sędziów. Można również ustalić, że w takich przypadkach rozstrzygać będzie wydział w składzie pięciu sędziów. W pozostałych sprawach Sąd Najwyższy rozstrzyga w składzie pięciu sędziów. W szczególnie skomplikowanych i czasochłonnych sprawach można zdecydować, że dodatkowy jeden lub dwóch sędziów będzie przyglądać się postępowaniu i uczestniczyć w podejmowaniu decyzji.

W § 5 ustawy przewidziano, że w przypadkach, które mają szczególne znaczenie, można zadecydować, że sprawa lub określona kwestia prawna zostanie rozstrzygnięta przez Sąd Najwyższy w wielkiej izbie, w składzie 11 osób. Przy dokonywaniu tej oceny należy wziąć pod uwagę to, czy w danej sprawie pojawia się pytanie dotyczące wykładni, którą Sąd Najwyższy wykorzystał jako podstawę w innej sprawie, czy pojawia się kwestia niezgodności między przepisami prawa, a ponadto należy uwzględnić ustalenia tymczasowe lub decyzje parlamentu norweskiego i postanowienia konstytucji lub przepisy, które wiążą tę dziedzinę w ramach współpracy międzynarodowej. W wyjątkowych przypadkach można zdecydować, że sprawa lub kwestia prawna będą rozstrzygane przez Sąd Najwyższy na sesji plenarnej, która będzie się składać ze wszystkich sędziów Sądu Najwyższego, którzy nie są wyłączeni od orzekania lub nieobecni. Jeżeli w takiej sytuacji którykolwiek z członków sądu jest nieobecny, sąd może rozstrzygnąć sprawę, pod warunkiem, że co najmniej pięciu sędziów jest nadal obecnych. W przypadku równej liczby sędziów najmłodszy sędzia ustępuje.

Wszelkie decyzje, zgodnie z którymi Sąd Najwyższy ma mieć inny skład niż ten, który wynika z § 5 akapit pierwszy ustawy, należy podjąć przed przydzieleniem sprawy sędziom wyznaczonym przez przewodniczącego Sądu Najwyższego. Decyzję podejmuje Komisja Odwoławcza Sądu Najwyższego, jednakże przewodniczący Sądu Najwyższego podejmuje każdą decyzję, zgodnie z którą sprawa ma zostać rozpatrzona w wielkiej izbie lub na sesji plenarnej. Jeśli postanowiono, że Sąd Najwyższy rozstrzyga w wielkiej izbie, przewodniczący Sądu Najwyższego może zamiast tego zdecydować, że Sąd Najwyższy powinien podjąć decyzję na sesji plenarnej. Dokonuje się tego, jeżeli wymaga tego co najmniej sześciu sędziów Sądu Najwyższego.

Przewodniczący Sądu Najwyższego kieruje postępowaniem sądowym, ustala terminy jego posiedzeń i rozpraw oraz rozdziela sprawy między członków sądu i, w stosownych przypadkach, jego departamentów i komisji. W przypadku nieobecności przewodniczącego Sądu Najwyższego, najwyższy rangą sędzia pełni jego obowiązki, chyba że wyznaczono innego sędziego.

Sąd Najwyższy ma dyrektora, który zarządza biurem sądu i tytułu urzędników rejestrów oraz pozostałych urzędników, ile wymaga tego obciążenie sądu sprawami. Dyrektorem Sądu Najwyższego (*the director of the Supreme Court*) jest starszy urzędnik służby cywilnej mianowany przez króla. Urzędników sądowych Sądu Najwyższego powołuje Ministerstwo

lub Sąd Najwyższy zgodnie z przepisami wydanymi przez Ministerstwo. Urzędnicy sądowi mogą być powoływani na czas określony.

Zgodnie z § 88 Konstytucji Norwegii, Sąd Najwyższy orzeka w ostatniej instancji. Ustawa może określić ograniczenia prawa wnoszenia spraw do Sądu Najwyższego. Paragraf 90 Konstytucji stanowi natomiast, że orzeczenia Sądu Najwyższego nie podlegają w żadnym wypadku apelacji.

2. Sądy apelacyjne

W skład sądów apelacyjnych wchodzi: sędzia przewodniczący (*chief judge*), główni sędziowie sądu apelacyjnego (*appelatte court chief judges*) i taka liczba sędziów sądów apelacyjnych (*appellate court judges*), jaka zostanie ustalona w danym momencie.

Sędzia główny sądu apelacyjnego (*appelatte court chief judge*) rozdziela sprawy między sędziów w sądzie. Jeśli sędzia główny sądu apelacyjnego jest nieobecny, najwyższy rangą sędzia sądu apelacyjnego pełni funkcję głównego sędziego sądu apelacyjnego, pod warunkiem że nie wyznaczono żadnego zastępcy. Sędzia główny sądu apelacyjnego może upoważnić sędziów sądu apelacyjnego do wykonywania czynności przypisanych sędziemu głównemu sądu apelacyjnego zgodnie z innymi przepisami prawa.

Tam, gdzie jest to konieczne ze względu na obciążenie sądu sprawami, sąd apelacyjny może, zgodnie z decyzją Norweskiej Administracji Sądowej, zostać podzielony na departamenty/wydziały. W takich przypadkach może zostać wyznaczony sędzia przewodniczący do kierowania każdym wydziałem. Sędzia główny sądu apelacyjnego (*appelatte court chief judge*) rozdziela sprawy między wydziały i podejmuje decyzje dotyczące wykonywania przez sędziów ich obowiązków. Podkreślenia wymaga fakt, że król może wydać bardziej szczegółowe przepisy dotyczące podziału spraw w sądach apelacyjnych.

Norweska ustawa o sądach przewiduje także, że sędzia główny sądu apelacyjnego może wezwać sędziów z sądów rejonowych należących do okręgu tego sądu apelacyjnego, do wykonywania czynności w sądzie apelacyjnym. Sędzia główny sądu apelacyjnego może w szczególnych okolicznościach również wezwać sędziów z sądów rejonowych i z sądu apelacyjnego innego okręgu sądowego, jeśli są oni gotowi wykonywać czynności.

Co do zasady sąd apelacyjny orzeka w składzie trzech sędziów, chyba że ustawa stanowi inaczej. Zamiast głównego sędziego sądu apelacyjnego (*appelatte court chief judge*) lub sędziego sądu apelacyjnego (*appellate court judge*), jeden z sędziów sądu apelacyjnego może pełnić funkcję sędziego przewodniczącego. Jeśli natomiast mamy do czynienia ze sprawą skomplikowaną, główny sędzia sądu apelacyjnego (*appelatte court chief judge*) może zdecydować, że dodatkowy sędzia powinien przypatrywać się postępowaniu i zasiadać w składzie sądu.

W przypadkach, w których ujawniane są informacje mające charakter poufny w myśl ustawy o bezpieczeństwie, w czynnościach uczestniczą tylko sędziowie, którzy posiadają niezbędne zezwolenie oraz posiadają uprawnienia do danego poziomu bezpieczeństwa. Król może wydać bardziej szczegółowe przepisy dotyczące uzyskiwania zezwolenia.

W sprawach karnych sąd apelacyjny orzeka z udziałem ławy przysięgłych lub ławników, a w sprawach cywilnych z udziałem ławników. Jeżeli już po rozpoczęciu rozprawy głównej okaże się, że którykolwiek z członków sądu lub ławy przysięgłych nie może w niej uczestniczyć, rozprawa ta może być kontynuowana bez wezwania innej osoby do zastąpienia tego sędziego czy też ławnika pod warunkiem, że tylko jeden sędzia lub jeden ławnik nie może uczestniczyć i w składzie brakuje tylko jednej osoby. Jeśli natomiast sąd apelacyjny orzeka w składzie wyłącznie trzech sędziów zawodowych, postępowanie nie może być kontynuowane, jeżeli którykolwiek z nich jest nieobecny.

Podział Królestwa na okręgi sądów apelacyjnych i podział tych okręgów sądowych na obszary właściwości danego sądu określa król. Dla każdego okręgu sądowego sądu apelacyjnego Norweska Administracja Sądowa określa jeden lub więcej obszarów właściwości.

3. Sądy rejonowe

W skład sądów rejonowych wchodzi: sędzia główny (*chief judge*) i taka liczba sędziów sądu rejonowego, jaka zostanie ustalona w danym momencie. Można również wyznaczyć zastępcę sędziego głównego. Jeśli sędzia główny i jego zastępca są nieobecni, najwyższy rangą z pozostałych sędziów wykonuje jego obowiązki, chyba że zostanie do tego wyznaczona inna osoba. Jeżeli w sądzie rejonowym orzeka kilku sędziów, sędzia główny rozdziela sprawy pomiędzy nich.

W przypadku gdy obciążenie sprawami za tym przemawia, sądy rejonowe mogą zostać podzielone na departamenty/wydziały zgodnie z decyzją Norweskiej Administracji Sądowej. W takich przypadkach może zostać wyznaczony sędzia, który będzie pełnił funkcję przewodniczącego każdego wydziału. Sędzia główny (*chief judge*) rozdziela sprawy między wydziały i podejmuje decyzje dotyczące wykonywania obowiązków przez sędziów. Przewodniczący wydziału rozdziela sprawy między sędziów w poszczególnych wydziałach. Ponadto, sędzia główny (*chief judge*) może upoważnić przewodniczących wydziałów do wykonywania zadań, które spoczywają na nim zgodnie z innymi przepisami prawa. Bardziej szczegółowe przepisy dotyczące podziału spraw w sądach rejonowych mogą zostać wydane przez króla.

Co do zasady sąd rejonowy orzeka w składzie tylko jednego sędziego. W skomplikowanych przypadkach sędzia główny (*chief judge*) może zdecydować, że dodatkowy sędzia powinien przyglądać się postępowaniu i wchodzić w skład sądu. Jeśli sąd orzeka w składzie jednego sędziego i jednego zastępcy sędziego, a w sądzie jest tylko jeden stały sędzia, sąd wzywa jednego sędziego zgodnie z postanowieniami § 19 akapit drugi ustawy o sądach. Sąd orzeka

w składzie ławniczym w sprawach określonych zgodnie z ustawą o sporach i ustawą o postępowaniu karnym.

Jeśli w danej sprawie ujawniane są informacje, które są poufne w myśl ustawy o bezpieczeństwie, w jej rozpatrywaniu uczestniczą tylko sędziowie, którzy posiadają niezbędne zezwolenie i posiadają uprawnienie do danego poziomu bezpieczeństwa. Król może wydać bardziej szczegółowe przepisy dotyczące uzyskiwania zezwolenia.

Zastępców sędziów mianuje się w okręgach sądowych, w których Norweska Administracja Sądowa uzna to za konieczne. Zastępca sędziego może wykonywać obowiązki sędziego w jego imieniu. Niezależnie od powyższego, nie może on prowadzić przesłuchania głównego ani wydawać wyroków, chyba że ze specjalnym zezwoleniem lub w nieprzewidzianych przypadkach nieobecności sędziego. Zastępca sędziego mianowany jest przez Norweską Administrację Sądową lub przez sędziego głównego (*chief judge*) zgodnie z przepisami wydanymi przez Norweską Administrację Sądową.

Zgodnie z § 25 ustawy o sądach, Norweska Administracja Sądowa ustala jeden lub więcej obszarów właściwości dla sądów rejonowych. Jeżeli państwo nie zapewnia pomieszczeń sądowych, władza miejska lub władze miejskie powinny nabyć pomieszczenia sądowe i inne niezbędne pomieszczenia w danym obszarze właściwości, a także zapewnić ogrzewanie, oświetlenie, sprzątanie i wyposażenie pokoi. Wydatki z tym związane są pokrywane we wszystkich przypadkach przez władzę miejską lub właściwe władze miejskie. Wydatki zostają rozdzielone między szereg władz miejskich według ich populacji na dzień ostatniego spisu. W szczególnych przypadkach Norweska Administracja Sądowa może ustalić inną metodę dystrybucji środków. Pomieszczenia, w których ma się znajdować siedziba sądu muszą zostać zatwierdzone przez Norweską Administrację Sądową. W uzasadnionych przypadkach sąd może również orzekać w innych miejscach.

4. Rada Pojedyncza

W każdej gminie działa Rada Pojedyncza. Składa się ona z trzech członków i takiej samej liczby członków zastępczych. Wśród członków i członków zastępczych znajdują się zarówno mężczyźni, jak i kobiety. Rada gminy wybiera jednego z członków jako przewodniczącego. Jeśli osoba ta jest nieobecna, członek, który jest wymieniony jako pierwszy w nominacji i który może służyć, zastępuje nieobecnego przewodniczącego. Członkowie Rady Pojedynczej muszą mieć co najmniej 25 lat. Mogą być oni wybierani tylko spośród osób, które są uważane za szczególnie dobrze przygotowane do wykonywania swoich zadań i które dobrze znają język norweski w mowie i w piśmie.

Członkowie Rady Pojedynczej i ich zastępcy są wybierani przez radę miejską. Wybory odbywają się do 15 października po każdym wyborze zarządu gminy i obowiązują tylko

przez okres czterech lat od 1 stycznia następnego roku. Wybór członka Rady Pojednawczej należy zgłosić gubernatorowi okręgu. Jeśli uzna on, że wybory są zgodne z prawem, wydaje nominacje dla tych osób, które zostały wybrane w kolejności ustalonej w drodze wyborów. W przeciwnym razie gubernator żąda przeprowadzenia nowych wyborów, o ile będzie to konieczne. Podkreślenia wymaga również fakt, że gubernator okręgu nadzoruje pracę Rady Pojednawczej.

Kiedy członek Rady Pojednawczej lub jego zastępca umiera albo wyprowadza się z gminy lub gdy ogłoszono, że dana osoba nie spełnia co najmniej jednego z warunków, o których mowa w § 53 lub 56 akapit pierwszy ustawy o sądach lub też z innych przyczyn nie jest możliwe pełnienie przez nią funkcji, zarząd gminy przeprowadza nowe wybory członka Rady Pojednawczej lub zastępcy członka na pozostały okres. Wybory mają postać wyborów większościowych. Zarząd gminy może zezwolić członkowi lub jego zastępcy na przedwczesne opuszczenie swojego stanowiska. W takim przypadku przeprowadza się nowe wybory.

Za zgodą wskazanego przepisami ministerstwa, rada gminy może ustalić, że Rada Pojednawcza ma mieć dwa lub więcej departamentów/wydziałów. Jeden przewodniczący zostaje wybrany na kierownika Rady. Drugi przewodniczący lub inni przewodniczący w kolejności ustalonej przez władze miejskie będą zastępcami przewodniczącego jako główni sędziowie.

Zwrot kosztów pracy, transportu i wydatków dla członków Rady i ich zastępców ustala się zgodnie z przepisami wydanymi przez króla. W przypadku niektórych gmin ministerstwo może również określić, że przewodniczący, a w niektórych przypadkach pozostali członkowie otrzymują tymczasową nominację zgodnie z ustawą o służbie cywilnej.

W okręgach szeryfa funkcję sekretariatu Rady Pojednawczej pełni szeryf. W okręgach egzekucyjnych funkcję jej sekretariatu pełni funkcjonariusz ds. egzekwowania prawa. W okręgach posterunków policji, w których funkcjonują cywilne organy wymiaru sprawiedliwości, funkcję sekretariatu pełni posterunek. Król może wydać przepisy dotyczące relacji między Radą Pojednawczą a sekretariatem.

Rady Pojednawcze zbierają się raz w miesiącu lub częściej, jeśli wymaga tego waga sprawy. Rada pojednawcza może nie spotkać się w lipcu, a także może pominąć spotkanie w miesiącu, w którym nie będą rozpatrywane żadne sprawy. Spotkania odbywają się w miejscu znajdującym się w okręgu Rady Pojednawczej określonym przez samą Radę.

5. Norweska Administracja Sądowa

Norweską Administracją Sądową kieruje zarząd, który zapewnia, że centralna administracja sądów jest prowadzona w odpowiedni sposób. Zarząd Norweskiej Administracji Sądowej składa się z dziewięciu członków wraz z osobistymi członkami zastępczymi. Król mianuje do zarządu trzech sędziów, jednego sędziego ds. konsolidacji gruntów lub głównego sędziego ds.

konsolidacji gruntów, jednego przedstawiciela innych osób zatrudnionych w sądach i dwóch prawników, a parlament norweski wybiera dwóch członków. Król ustala, który członek ma być przewodniczącym Norweskiej Administracji Sądowej.

Król może podejmować decyzje administracyjne dotyczące pracy Norweskiej Administracji Sądowej, która ma jednak możliwość wydawania oświadczeń przed ich podjęciem. O decyzji administracyjnej powiadomiony zostaje parlament norweski.

Wybory i mianowanie do Norweskiej Administracji Sądowej odbywają się na okres czterech lat z prawem do ponownego powołania lub ponownego wyboru na jeden okres. Wybory lub mianowanie mogą zostać cofnięte, jeśli członek nie jest w stanie lub nie chce wykonać swojego zadania w odpowiedni sposób.

Król może usunąć członków zarządu Norweskiej Administracji Sądowej z urzędu, jeśli zarząd nie podejmie działań zmierzających do uwzględnienia krytycznych uwag, wyrażonych przez Biuro Audytora Generalnego Norwegii. Członkowie zarządu mogą również zostać odwołani ze stanowiska, jeżeli można im zarzucić nieprzestrzeganie wytycznych zgodnie z § 33 akapit drugi ustawy o sądach lub decyzji administracyjnych wydanych przez króla zgodnie z § 33 akapit trzeci tej ustawy. To samo dotyczy sytuacji, gdy zarząd nie przestrzega przepisów określonych w ustawie lub w rozporządzeniu. Król niezwłocznie powiadamia parlament norweski o tym, że członkowie zarządu zostali usunięci ze stanowiska.

Dyrektor Norweskiej Administracji Sądowej lub osoba upoważniona przez dyrektora ma prawo do wizytowania zarządu, chyba że zarząd rozpatruje odwołania od decyzji administracyjnych dyrektora. Do prac Norweskiej Administracji Sądowej mają zastosowanie ustawa o administracji publicznej oraz ustawa o wolności informacji. Organem odwoławczym od decyzji administracyjnych dyrektora jest zarząd, a w przypadku decyzji administracyjnych zarządu – król.

Zarząd ma uprawnienia do mianowania na stanowiska w Norweskiej Administracji Sądowej. W odniesieniu do starszych stanowisk, z wyjątkiem stanowiska dyrektora Norweskiej Administracji Sądowej, wniosek składa dyrektor. W odniesieniu do innych stanowisk rekomendacja powinna zostać wydana przez zarząd zgodnie z ustawą o służbie cywilnej. Zarząd może również delegować zadania nominacji na dyrektora. Gdy zarząd jest organem powołującym, do zarządu dołącza co najmniej dwóch przedstawicieli pracowników Norweskiej Administracji Sądowej. W stosownych przypadkach zarząd ustala opis stanowiska dyrektora i instrukcje dotyczące rozpatrywania spraw przez Norweską Administrację Sądową.

Norweska Administracja Sądowa przedkłada ministerstwu propozycje budżetów dla sądów. Rozpatruje ona również wnioski urlopowe złożone przez sędziów stałych i tymczasowych. O urlopie trwającym do trzech miesięcy decyduje jednak główny sędzia (*chief judge*). Norweska Administracja Sądowa określa także liczbę stałych sędziów dla każdego sądu. Ponadto, mogą zostać wyznaczeni sędziowie stali, którzy są niejako sędziami wspólnymi dla wielu sądów. Norweska Administracja Sądowa wydaje bardziej szczegółowe przepisy

dotyczące pełnienia obowiązków przez tych sędziów. Pamiętać należy jednak o tym, że w przypadku Sądu Najwyższego to król określa liczbę stanowisk sądowych. Król może ponadto wydać bardziej szczegółowe przepisy dotyczące pracy Norweskiej Administracji Sądowej.

6. Postanowienia ogólne dotyczące właściwości sądów

W przypadku, gdy sprawa została wniesiona do sądu zgodnie z przepisami prawa, sąd, o ile nie postanowiono inaczej, nadal pozostaje organem właściwym w sprawie, nawet jeśli następnie zaistnieją okoliczności, w wyniku których nie będzie on mógł rozpatrzyć tej sprawy.

Jeśli więcej niż jeden sąd jest sądem właściwym w danej sprawie, sąd, który jako pierwszy zaczął rozpatrywać tę sprawę jest sądem właściwym. Jeżeli sąd oświadczył, że nie ma jurysdykcji w danej sprawie, decyzja ta jest wiążąca w odniesieniu do innych sądów tego samego lub niższego rzędu. O ile nie postanowiono inaczej, każdy sąd sam ocenia, czy sprawa należy do jego właściwości.

Oceniając, czy sprawa należy do właściwości sądu, sąd opiera swoje rozważania w sprawach cywilnych i prywatnych sprawach karnych na oświadczeniu powoda, pod warunkiem że nie wykazano, że oświadczenie to jest błędne. W przeciwnym razie sąd przeprowadza niezbędne dochodzenia, nie będąc przy tym związanym oświadczeniami stron. Jeżeli sąd rozpatrzył sprawę, ale sprawa ta w ogóle nie podlega jurysdykcji sądów, zainteresowane ministerstwo może w imieniu rządu zgłosić sprzeciw i złożyć odwołanie do Sądu Najwyższego w celu pozbawienia mocy prawnej decyzji zapadłej w tej sprawie. W przypadku tego typu odwołań nie obowiązują żadne terminy ani opłaty.

Sąd, do którego wniesiono sprawę, może na wniosek strony albo z własnej inicjatywy, podjąć decyzję o skierowaniu tej sprawy do innego sądu, jeżeli szczególne okoliczności uzasadniają przekonanie, że byłoby to konieczne lub właściwe. Sąd daje stronie lub stronom i sędziowi, który ma przejąć sprawę, możliwość złożenia oświadczeń przed podjęciem decyzji o skierowaniu sprawy do innego sądu. Jeżeli sąd, do którego sprawa ma zostać skierowana sprzeciwia się temu skierowaniu, sprawę rozstrzyga sąd, który jest bezpośrednio nadrzędny nad sądem, do którego ta sprawa została wniesiona albo Komisja Odwoławcza Sądu Najwyższego (*Appeals Selection Committee of the Supreme Court*), jeśli sprawa toczy się przed sądem apelacyjnym.

Okoliczność, że sprawa została rozstrzygnięta przez sąd wyższej instancji zamiast przez sąd niższej instancji, nie stanowi podstawy do unieważnienia postępowania. Okoliczność, że sprawa została rozstrzygnięta przez sąd niższej instancji, a nie przez sąd wyższej instancji, również nie może stanowić podstawy do unieważnienia postępowania, jeśli sprawa ta niezwłocznie może zostać skierowana na rozprawę przed sądem wyższej instancji. Podkreślenia wymaga również fakt, że czynności dokonane przez sąd w celu zabezpieczenia interesów

stron nie są nieważne i nie mogą być kwestionowane na tej podstawie, że sprawa należy do właściwości innego sądu.

Rozprawa za granicą może odbywać się za pośrednictwem norweskiego sądu konsularnego, jeżeli istnieje takie uprawnienie w odniesieniu do państwa obcego. Dowody przeprowadzone przed norweskim sądem konsularnym uznaje się za równoważne dowodom przeprowadzonym przed sądami norweskimi. Przeprowadzenie dowodów odbywa się zgodnie z przepisami mającymi zastosowanie do krajowych czynności sądowych, o ile przepisy te można odpowiednio zastosować. Bardziej szczegółowe przepisy dotyczące procedury przeprowadzania dowodów przed norweskim sądem konsularnym mogą być wydane przez króla.

Norweskim sądem konsularnym kieruje norweski urzędnik zagraniczny upoważniony przez króla. Na rozprawy sądowe toczące się przed norweskim sądem konsularnym zostaje wezwany nadzorca sądowy. Gdy wymagana jest specjalistyczna wiedza, na takie rozprawy może zostać wezwany jeden lub dwóch biegłych nadzorców sądowych. Król może wydać bardziej szczegółowe przepisy dotyczące norweskich sądów konsularnych.

7. Sędziowie

W § 52 ustawy o sądach wskazano, że dla celów tej ustawy, termin „sędzia” oznacza, chyba że ustalono inaczej lub co innego wynika z kontekstu, wszystkich członków sądu, którzy mogą podejmować rozstrzygnięcia lub uczestniczyć w wydawaniu orzeczeń sądowych, zarówno tych, którzy są powołani na stałe, jak i tych, którzy pełnią funkcję tylko przez określony czas lub w indywidualnym przypadku. Termin „sędziowie” obejmuje również członków Rad Pojedynczych. Mianem sędziów nie określa się natomiast przysięgłych.

Sędziowie muszą być obywatelami Norwegii, bez względu na płeć. Osoba, która ma zostać sędzią musi być godna zaufania i nie może być pozbawiona prawa do głosowania w sprawach publicznych. Zwrócić jednak należy uwagę na to, że jeżeli nawet sędzia nie jest godny zaufania, jego czynności sądowe nie stają się z tego powodu nieważne. Strony nie są również uprawnione do powoływania się na to, że sędzia powinien wycofać się od wykonywania swoich obowiązków służbowych, ponieważ jest on niegodny zaufania.

Sędziowie Sądu Najwyższego oraz główni sędziowie sądów apelacyjnych (appellate court chief judges) muszą mieć co najmniej 30 lat i posiadać dyplom ukończenia studiów prawnych. Warto w tym miejscu wspomnieć, że również w § 91 Konstytucji Norwegii mowa jest o tym, że nikt nie może być mianowany członkiem Sądu Najwyższego przed osiągnięciem wieku 30 lat. Sędziowie sądu apelacyjnego i sędziowie sądu rejonowego muszą mieć co najmniej 25 lat i posiadać dyplom ukończenia studiów prawnych. Zastępcy sędziów muszą mieć co najmniej 21 lat i posiadać dyplom ukończenia studiów prawnych. Sędziowie powinni być mianowani spośród osób, które spełniają rygorystyczne wymagania dotyczące

kwalifikacji zawodowych i cech osobowych. Sędziów zasiadających w Sądzie Najwyższym, sądach apelacyjnych i sądach rejonowych należy rekrutować spośród osób wykonujących różne zawody prawnicze.

Na uwagę zasługuje również fakt, że sędziowie zasiadający w Sądzie Najwyższym oraz w sądach apelacyjnych zajmujących się konsolidacją gruntów, są mianowani przez króla wyższym urzędnikiem służby cywilnej zgodnie z § 21 Konstytucji Norwegii.

Sędziowie są niezależni w swojej działalności sądowej. Powinni oni wykonywać swoje obowiązki sędziowskie w sposób bezstronny oraz taki, który budzi ogólne zaufanie i szacunek. Sędziowie nie mogą być zwolnieni lub przeniesieni wbrew swojej woli. Mogą oni zostać zwolnieni wyłącznie zgodnie z procedurami prawnymi i tylko po przeprowadzeniu w tym zakresie procesu oraz wydaniu orzeczenia.

Sędziowie mianowani są przez króla. Król musi jednak uzyskać rekomendację Rady ds. Nominacji Sądowych dla Sędziów, zanim sędzia zostanie powołany. Rada ds. Nominacji Sądowych dla Sędziów uzyskuje informacje niezbędne do wydania takiej rekomendacji. Rada ta nie tylko przedstawia rekomendację w związku z mianowaniem sędziów, ale także wykonuje poszczególne założenia zgodnie z mającymi zastosowanie postanowieniami § 55e i 55f ustawy o sądach. W jej skład wchodzi trzech sędziów Sądu Najwyższego, sądów apelacyjnych lub sądów rejonowych, jednego prawnika, jednego prawnika zatrudnionego przez sektor publiczny i dwóch członków niebędących prawnikami. Król wyznacza członków Rady ds. Nominacji Sądowych oraz członków zastępczych i określa, który członek powinien przewodniczyć Radzie ds. Nominacji Sądowych dla Sędziów. Gdy Rada rozpatruje sprawy dotyczące powołania lub ustanowienia głównych sędziów ds. konsolidacji gruntów lub sędziów konsolidacji gruntów zamiast sędziego i prawnika zatrudnionego w sektorze publicznym, w skład Rady powinien wchodzić jeden sędzia ds. konsolidacji gruntów z Sądu Najwyższego lub z sądu ds. konsolidacji gruntów.

Nominacja do Rady ds. Nominacji Sądowych dla Sędziów następuje na okres czterech lat z prawem do ponownego powołania na jeden okres. Nominacja może zostać cofnięta, jeśli członek nie jest w stanie lub nie chce wykonać zadania w odpowiedni sposób.

Rada ds. Nominacji Sądowych dla Sędziów rekomenduje trzech kandydatów na stanowiska sędziowskie. Jeżeli Rada nie rekomenduje trzech kandydatów, musi to uzasadnić. Jeżeli natomiast król rozważy powołanie na stanowisko sędziego osoby, która nie została zarekomendowana, należy złożyć wniosek do Rady ds. Nominacji Sądowych dla Sędziów o zarekomendowanie tej osoby. W takiej sytuacji nawet jeśli osoba ta jest rekomendowana przez mniejszość Rady, uważa się, że uzyskała ona rekomendację.

Obok zajmowania stałego stanowiska, sędzia może zostać ustanowiony sędzią dla sądu równoległego na okres do dwóch lat w przypadku: 1) urlopu lub nieobecności na stanowisku sądowym; 2) wyłączenia sędziego; 3) potrzeby dodatkowych sędziów; 4) reorganizacji sądów. Jeśli to dodatkowe powołanie sędziego jest powołaniem do wysokiego sądu konsolidacji

gruntów lub do sądu konsolidacji gruntów, może ono nastąpić na okres do czterech lat. Decyzje o ustanowieniu sędziego tymczasowym sędzią dla sądu równoległego podejmowane są przez Radę ds. Nominacji Sądowych dla Sędziów. Rada może również powierzyć to zadanie Norweskiej Administracji Sądowej. Jeśli sędzia ma pełnić obowiązki jako tymczasowy sędzia dla sądu równoległego w okresie do trzech miesięcy, decyzje o jego ustanowieniu mogą być podejmowane przez głównego sędziego (*chief judge*).

Norweska ustawa o sądach przewiduje również instytucję zastępcy sędziego. Zgodnie z § 55g tej ustawy, zastępcy sędziów są mianowani przez sędziego głównego (*chief judge*) na okres do dwóch lat. Sędzia główny może przedłużyć służbę zastępcy sędziego, ale całkowity okres jego służby nie może przekroczyć trzech lat. Ministerstwo może ustanowić wyjątki od przepisów dotyczących okresu służby zastępców sędziów. Może ono również wydać bardziej szczegółowe przepisy dotyczące mianowania zastępców sędziów.

Tymczasowi sędziowie, a także zastępcy sędziów i sędziów sądów konsolidacji gruntów nie mogą zostać zwolnieni lub przeniesieni wbrew swojej woli. Mogą oni zostać zwolnieni wyłącznie zgodnie z procedurami prawnymi i tylko po przeprowadzeniu procesu oraz wydaniu w tym zakresie orzeczenia.

8. Urzędnicy sądowi i inni urzędnicy

Urzędnicy sądowi podlegają ustawie nr 3 z dnia 4 marca 1983 r. dotyczącej urzędników służby cywilnej, chyba że niniejsza ustawa stanowi inaczej. Zgodnie z postanowieniami wydanymi przez Norweską Administrację Sądową, główny sędzia (*chief judge*) może wyznaczyć zastępców urzędników sądowych na krótszy lub dłuższy okres lub dla indywidualnego przypadku.

W norweskich sądach zatrudniani są także pracownicy dostarczający pisma sądowe. Funkcję głównego pracownika sądu dostarczającego pisma sądowe w okręgach: szeryfa pełni gubernator, oficerów egzekucyjnych pełni funkcjonariusz ds. egzekwowania prawa, komisarz z obowiązkami cywilnego wymiaru sprawiedliwości pełni natomiast szef posterunku policji.

W sądach mogą być również zatrudniani asystenci pracownika dostarczającego pisma sądowe. Powołanie asystenta pracownika sądu dostarczającego pisma sądowe musi zostać zatwierdzone przez sąd rejonowy. Jeżeli decyzja o powołaniu asystenta wchodzi w zakres jurysdykcji wielu sądów i brak jest porozumienia w tym zakresie, zostanie ona podjęta przez Norweską Administrację Sądową. W przypadku Sądu Najwyższego może zostać wyznaczony jeden lub więcej pracowników sądów dostarczających pisma sądowe. Pracownicy sądu dostarczający pisma sądowe muszą złożyć oświadczenie przed sądem, w którym będą wykonywać swoje obowiązki, że będą wypełniać je sumiennie.

Zgodnie z § 63a ustawy o sądach, sędziowie i inne osoby, które pełnią określone funkcje, czy też wykonują pracę w sądzie, są zobowiązani do zachowania w tajemnicy informacji na temat tego, czego się dowiedzą w związku ze swoją pracą. Obowiązek zachowania poufności nie ma zastosowania do wszystkiego tego, co zostało ujawnione w dokumentach sprawy, do których opinia publiczna może uzyskać dostęp zgodnie z postanowieniami rozdziału 14 ustawy o sporach.

9. Ławnicy oraz ława przysięgłych

W sprawach rozpatrywanych przez sąd apelacyjny funkcjonują dwa zespoły przysięgłych i ławników, po jednym dla kobiet i dla mężczyzn w każdym okręgu sądowym sądu apelacyjnego. Główny sędzia sądu apelacyjnego (*the chief judge of the appellate court*) określa liczbę członków zespołu tak, aby każdy członek zespołu uczestniczył w dwóch sprawach rocznie. Główny sędzia sądu apelacyjnego dokonuje następnie podziału członków zespołu pomiędzy gminy okręgu sądowego sądu apelacyjnego, według liczby ludności. Niezależnie od powyższego każda gmina ma co najmniej jednego członka w każdym zespole. Nie później niż 1 marca roku, w którym odbywają się wybory, sędzia główny sądu apelacyjnego powiadamia gminy o dokonanych przydziałach.

Podobnie w sprawach rozpatrywanych przez sąd rejonowy, w każdym okręgu sądowym funkcjonują dwa zespoły ławników, jeden dla kobiet i jeden dla mężczyzn. Sędzia główny (*the chief judge*) ustala liczbę członków zespołu, tak aby każdy członek zespołu uczestniczył w dwóch sprawach rocznie. Następnie główny sędzia dokonuje podziału członków zespołu pomiędzy gminy okręgu sądowego sądu rejonowego, według liczby ludności. Niezależnie od powyższego każda gmina ma co najmniej jednego członka w każdym zespole. Nie później niż 1 marca roku, w którym odbywają się wybory, sędzia główny powiadamia gminy o dokonanych przydziałach.

Członkowie grup przysięgłych i zespołów ławników są wybierani przez zarząd gminy co cztery lata. Wybory odbywają się do 1 lipca po każdym wyborze zarządu gminy i obowiązują przez okres czterech lat od 1 stycznia następnego roku. Jeżeli gmina jest podzielona na kilka okręgów sądowych, członkowie zespołu są wybierani specjalnie dla każdej części gminy spośród osób zamieszkujących w danej części.

Jeśli zajdą szczególne okoliczności, które spowodują, że zapotrzebowanie na członków zespołów przysięgłych i ławników znacznie się zwiększy, sędzia główny (*chief judge*) może zdecydować, że do zespołu zostaną wybrani dodatkowi członkowie na pozostałą część okresu. Sędzia główny określa liczbę członków, którzy zostaną wybrani i dokonuje rozdzielania tych członków między gminy w okręgu, według liczby ludności. W takim wypadku gmina przeprowadza wybory w ciągu trzech miesięcy od otrzymania powiadomienia od sędziego

głównego. Wybór obowiązuje od daty ustalonej przez sędziego głównego. Zespoły przysięgłych i ławników muszą mieć zróżnicowany skład, aby zarówno ławnicy, jak i przysięgli reprezentowali całe społeczeństwo, o ile jest to możliwe.

Gmina powinna zachęcać obywateli do zgłaszania kandydatów do wyborów na ławnika oraz przysięgłego. Stały komitet, któremu zarząd gminy przekazał zadanie, przeprowadza przygotowania do wyborów, decyduje o wnioskach o zwolnienie z udziału w wyborach i składa propozycję co do wyboru poszczególnych osób. Propozycja ta zostaje następnie podana do publicznej wiadomości na okres co najmniej dwóch tygodni. Każda osoba, która ma zastrzeżenia do propozycji, powinna zgłosić sprzeciw gminie w określonym terminie. W dalszej kolejności po podjęciu decyzji w sprawie zastrzeżeń i wniosków rada gminy określa liczbę członków każdego z zespołów. Obowiązuje zasada, w myśl której żadna z osób nie może zostać wybrana do więcej niż jednego zespołu.

Gminy prowadzą listę wybranych przysięgłych i ławników. Listy te zawierają pełne imię i nazwisko, adres, krajowy numer identyfikacyjny, numer telefonu, zawód i stanowisko członków zespołu. Kopię listy przesyła się zainteresowanemu sądowi do 15 września po każdym wyborze zarządu gminy. Norweska Administracja Sądowa może wydać dodatkowe przepisy dotyczące list.

Każda osoba wybrana na ławnika lub przysięgłego musi posiadać odpowiednią znajomość języka norweskiego oraz odpowiednie cechy do wykonywania zadań wchodzących w zakres jej obowiązków. Ponadto kandydat na ławnika lub przysięgłego 1) musi mieć ukończone 21 lat i jednocześnie nie może mieć ukończonych 70 lat w momencie wyboru; 2) nie może być pozbawiony prawa do głosowania w sprawach publicznych; 3) nie może toczyć się przeciwko niemu postępowanie upadłościowe; 4) musi być wpisany do krajowego rejestru ludności jako rezydent w gminie w dniu wyborów, 5) musi być obywatelem Norwegii lub innego kraju nordyckiego lub zostać wpisany do krajowego rejestru ludności jako zamieszkujący w Królestwie przez ostatnie trzy lata przed datą wyborów.

Osoby, które nie mogą zostać ławnikiem ani przysięgłym z uwagi na zajmowane przez siebie stanowisko: 1) członkowie parlamentu norweskiego i ich zastępcy; 2) członkowie Rady Państwa, Sekretarze Stanu, osoby będące osobistymi doradcami politycznymi Rady Państwa i pracownicy biura premiera; 3) gubernatorzy okręgów i gubernatorzy pomocniczy; 4) mianowani i ustanawiani sędziowie i pracownicy sądów; 5) pracownicy prokuratury, policji i zakładów karnych oraz osoby, którym przydzielono ograniczoną władzę policyjną; 6) pracownicy Ministerstwa Sprawiedliwości, Dyrekcji Policji i Administracji Sądów Norweskich oraz jej zarządu; 7) pracownicy i studenci Police University College i Akademii Służby Więziennej w Norwegii; 8) praktykujący prawnicy i asystenci; 9) miejscy szefowie administracji (członkowie rady miejskiej w gminach z systemem zarządzania parlamentarnego) i inni urzędnicy miejscy, którzy są bezpośrednio zaangażowani w przygotowania lub przeprowadzenie wyborów.

Osoby, które nie mogą zostać ławnikiem ani przysięgłym z uwagi na ich wcześniejsze zachowanie: 1) każda osoba, która została skazana na bezwarunkowe więzienie na okres dłuższy niż jeden rok; 2) każda osoba, która została aresztowana lub została na nią nałożona specjalne środki zgodnie z § 39–39c kodeksu karnego; 3) każda osoba skazana na bezwarunkowe więzienie na okres jednego roku lub krótszy, jeżeli w czasie gdy przeprowadzane są wybory upłynęło mniej niż 15 lat od chwili, gdy wyrok nabrał mocy prawnej; 4) każda osoba skazana na warunkowe więzienie, jeżeli w czasie gdy przeprowadzane są wybory upłynęło mniej niż 10 lat od chwili, gdy wyrok nabrał mocy prawnej; 5) każda osoba, która otrzymała karę grzywny za zachowanie, które zgodnie z prawem może skutkować karą pozbawienia wolności na okres dłuższy niż jeden rok, jeżeli w czasie gdy przeprowadzane są wybory upłynęło mniej niż 10 lat od momentu wydania wyroku lub od momentu gdy decyzja została przyjęta; 6) każda osoba, wobec której wydana została decyzja o warunkowym niesporządzeniu aktu oskarżenia lub o odroczeniu wymierzenia kary za okoliczność, która zgodnie z prawem może skutkować wymierzeniem kary pozbawienia wolności na dłużej niż jeden rok, jeżeli w czasie, gdy przeprowadzane są wybory upłynęło mniej niż 10 lat od momentu, w którym decyzja nabrała mocy prawnej.

Gmina przeprowadza kontrole, aby upewnić się, że nikt nie został wybrany z naruszeniem przepisów prawa. Król może wydać przepisy, które zobowiązują Norweską Administrację Sądową do sprawdzania co sześć miesięcy, czy członkowie zespołów przysięgłych i ławników nie zostali wpisani na listę dotyczącą naruszenia przepisów prawa. Norweska Administracja Sądowa w ramach swoich kompetencji kontrolnych w tym zakresie, ma prawo żądania stosownych informacji z rejestru karnego.

Każda osoba może zażądać zwolnienia od udziału w wyborach ze względu na swoje zdrowie lub z innych szczególnych powodów, jak również wtedy, gdy była ona członkiem zespołu przysięgłych lub ławników przez dwa poprzednie okresy. Decyzje dotyczące zwolnienia są podejmowane przez gminę. Gdy członek zespołu umiera lub wyprowadza się z gminy, szef administracji gminy usuwa daną osobę z zespołu. To samo ma miejsce jeżeli dana osoba nie spełnia warunków, od których uzależniony jest wybór. Członkowie zespołu, którzy przenoszą się do innej gminy w okręgu, zostają wpisani na listę dla nowej gminy.

Każda osoba, która uważa, że została niesłusznie wpisana na listę albo nie weszła do zespołu, jak również każda osoba, która uważa, że została niesprawiedliwie usunięta albo też nie została usunięta z zespołu, może odwołać się od decyzji do sądu, którego lista ta dotyczy. Sąd podejmuje decyzję w drodze orzeczenia. Ostateczna decyzja dotycząca usunięcia zostaje niezwłocznie zgłoszona sądowi.

Jeżeli sąd uzna, że dana osoba została niesłusznie wpisana na listę lub powinna zostać usunięta z listy zgodnie z § 76 ustawy o sądach, usuwa tę osobę z listy. Decyzja sądu może zostać zaskarżona do sądu wyższej instancji. W takim wypadku gmina zostaje powiadomiona o usunięciu tej osoby z listy.

Na osobę, która została wybrana do pełnienia funkcji ławnika, sędzia przewodniczący nakłada obowiązki i jednocześnie odbiera od niej przyrzeczenie, że zarówno w tej sprawie, jak i we wszystkich przyszłych sprawach przy podejmowaniu rozstrzygnięć będzie ona brała pod uwagę całokształt okoliczności, które zostaną ujawnione w sądzie i będzie podejmowała rozstrzygnięcia, które uzna za najbardziej sprawiedliwe, zgodnie z prawem i dowodami zgromadzonymi w sprawie. W momencie składania przyrzeczenia, wszyscy obecni stoją.

10. Wyznaczanie przysięgłych, ławników i nadzorców sądowych

Do udziału w konkretnej sprawie przysięgli, ławnicy i zastępcy ławników są wybierani losowo spośród wszystkich członków zarejestrowanych w zespołach w okręgu sądu, w którym ma się odbyć rozprawa. Sędzia główny (*chief judge*) może zdecydować, że zastępcy ławników będą pochodzić z gminy, w której ma się odbyć rozprawa lub z najbliższych gmin. Wynik losowania jest zapisywany, a następnie archiwizowany wraz z całą dokumentacją sprawy.

Jeśli okręg sądu apelacyjnego albo sądu rejonowego jest podzielony na kilka okręgów losowań i istnieją ku temu szczególne powody, sędzia może zdecydować w indywidualnej sprawie, że przysięgli, ławnicy i zastępcy ławników będą wylosowani z innej dzielnicy losowań lub z innych okręgów sądu apelacyjnego lub sądu rejonowego. W sytuacji, gdy jest to konieczne w celu zapewnienia bezstronności ławników lub przysięgłych, sędzia może jednak zdecydować, że powinni być oni losowani nawet z zespołów poza okręgiem sądu rejonowego lub poza okręgiem sądu apelacyjnego. Sąd może w takim wypadku zwrócić się do zainteresowanego sądu z prośbą o dokonanie losowania członków spoza danego okręgu sądowego albo sam dokona takiego losowania.

Gdy sprawa ma być rozpatrywana przez ławę przysięgłych, sędzia lub jeden z urzędników sądowych we właściwym czasie przed rozprawą główną, losuje ośmiu przysięgłych z każdej grupy. W przypadkach, o których mowa w § 355 akapit drugi ustawy o postępowaniu karnym, z każdego z zespołów można wylosować dziewięciu przysięgłych. Jeśli rozpatrzenie sprawy zostanie przełożone lub sprawa zostanie przekazana do ponownego rozpatrzenia, sędzia decyduje, czy w sprawie należy powołać nowych przysięgłych.

Gdy sprawa ma być rozpatrywana przez ławników, sędzia lub jeden z urzędników sądowych, we właściwym czasie przed rozprawą główną, losuje ławników i zastępców w takiej samej liczbie z każdego z zespołów zgodnie z § 64 ustawy o sądach dla sądu apelacyjnego i § 65 ustawy o sądach dla sądu rejonowego. Jeśli natomiast ma zostać wylosowana nieparzysta liczba ławników lub zastępców, dokonuje się losowania, aby ustalić zespół, z którego należy wyłonić ławnika lub zastępcę.

Dokonywane są losowania dwóch zastępców dla ławników. Sędzia może jednak zdecydować, że należy wyznaczyć tylko jednego zastępcę. W przypadkach, w których można przewidzieć, że rozprawa główna zostanie zakończona w ciągu jednego dnia, sędzia może zdecydować, że nie należy losować żadnych zastępców.

Sędzia może zdecydować, że ci sami przysięgli lub ławnicy będą wykonywać czynności w szeregu różnych spraw, jeżeli sprawy te mają być rozpatrywane kolejno i można przewidzieć, że łączny czas ich rozpatrywania nie przekroczy dziesięciu dni. Jeżeli istnieją ku temu istotne powody, można również nakazać tym samym przysięgłym lub ławnikom, by wykonywali swoje czynności w szeregu różnych spraw nawet, gdy można przewidzieć, że łączny czas rozpatrywania tych spraw wyniesie ponad dziesięć dni.

Ławnik oraz przysięgły, który z ważnego powodu nie może brać udziału w rozprawie zostaje zwolniony od takiego obowiązku. To samo dotyczy każdej osoby, która wykonywała obowiązki przysięgłego lub ławnika przez 15 lub więcej dni w roku, w którym sprawa ma być rozpatrywana, jak również osoby, która wykonywała swoje obowiązki przez 60 dni lub dłużej w okresie sprawowania swojej funkcji. Każda osoba, która uważa, że zaistniał ważny powód jej nieobecności lub że ma ona prawo do zwolnienia od pełnienia swoich obowiązków, niezwłocznie powiadamia o tym sąd i podaje związaną z tym przyczynę. Uznaje się, że ważna przyczyna nieobecności istnieje, jeśli choroba lub inne przeszkody uniemożliwiają lub nieproporcjonalnie utrudniają uczestnictwo w rozprawie. Wykonywanie obowiązków związanych z zajmowaniem oficjalnych stanowisk, z wyjątkiem służby wojskowej i służby dla sądu wyższej instancji, zwykle nie jest uważane za ważną przyczynę nieobecności przysięgłych i ławników.

Decyzje dotyczące usprawiedliwienia czy też nieusprawiedliwienia nieobecności ławnika albo przysięgłego podejmowane są przez sędziego lub urzędnika sądowego, zgodnie z wytycznymi wydanymi przez sędziego głównego (*chief judge*). Decyzje dotyczące usprawiedliwienia nieobecności podjęte przez urzędnika mogą być zaskarżane do sędziego. Decyzja sędziego może zostać zaskarżona do sądu wyższej instancji.

Jeżeli zajdą okoliczności, w wyniku których przysięgły nie będzie mógł wykonywać swoich obowiązków, przeprowadza się nowe losowanie celem wyznaczenia osoby, która będzie go mogła zastąpić. Jeżeli natomiast to ławnik nie jest w stanie wykonywać czynności, wzywa się zastępcę ławnika tej samej płci. W sytuacji gdy zastępca ławnika nie może wykonywać czynności albo jeżeli został wyznaczony tylko jeden zastępca i nie jest on tej samej płci, co ławnik, który nie może wykonywać czynności, należy wyznaczyć nowego ławnika, chyba że spowoduje to nieproporcjonalne niedogodności. W innych przypadkach czynności wykonywane przez zastępcę ławnika, który jest w danym momencie dostępny. Jeżeli sąd wezwie zastępcę do wykonywania czynności ławnika, może zostać wyznaczony nowy zastępca. Jeżeli natomiast w danym sądzie w ogóle nie wyznaczono zastępców dla ławników, to w sytuacji, gdy ławnik nie może wykonywać czynności, od razu zostaje wyznaczony nowy ławnik tej samej płci.

Paragraf 93 ustawy o sądach przewiduje natomiast, że jeśli w ciągu ostatnich dwóch dni roboczych przed rozprawą lub w dniu, w którym ma się odbyć rozprawa, okaże się, że ławnik nie będzie mógł wykonywać czynności, a brak jest zastępcy, który byłby w stanie te czynności wykonywać, sąd może wezwać ławnika, który jest w stanie wykonywać czynności. Wzywaniu zastępcy może być pominięte tylko wtedy, gdy takie wezwanie spowodowałoby nieproporcjonalne niedogodności.

Jeśli w ciągu ostatnich dwóch dni roboczych przed rozprawą lub w dniu, w którym ma się odbyć rozprawa sądowa, okaże się, że liczba przysięgłych, którzy mogą wykonywać czynności jest mniejsza niż dwanaście albo gdy ława przysięgłych musi składać się z więcej niż dziesięciu, ale mniej niż czternastu przysięgłych, sąd może wezwać niezbędną liczbę przysięgłych, którzy są w stanie wykonywać czynności.

Decyzje dotyczące wezwania zastępcy ławnika, jak również innego przysięgłego mogą być podejmowane przez sędziego lub jednego z urzędników sądu. Wezwanie zastępcy ławnika, jak również innego przysięgłego w miarę możliwości dokonywane jest losowo. O ile to możliwe, wezwany zostaje przysięgły lub ławnik tej samej płci, co przysięgły lub ławnik, który został pierwotnie wylosowany.

Sąd dba o to, aby przysięgli, ławnicy i zastępcy ławników zostali powiadomieni tak szybko, jak to możliwe, o tym, że zostali wylosowani do udziału w danej sprawie. Informuje się ich również o stronach występujących w danej sprawie, czasie i miejscu rozprawy oraz o przewidywanym czasie pełnienia obowiązków. Jeżeli wybrani zostali zastępcy ławników i nie zostali oni wezwani do udziału, powinni być powiadomieni o rozprawie w tym samym czasie, aby mogli pozostawać w gotowości do wzięcia w niej udziału.

Nie później niż na dzień przed rozprawą główną, stronom zostaje wydana lista przysięgłych, którzy będą brać udział w sprawie. Jeśli natomiast chodzi o sprawy rozpatrywane przez ławników, powiadomienie o osobach, które zostały wylosowane jako ławnicy i ich zastępcy, następuje tylko na wniosek strony złożony do sądu.

Jeżeli sąd wbrew przepisom zacznie rozpatrywać sprawę bez udziału ławników lub z udziałem wyznaczonych ławników zamiast ławników losowo wybranych, błąd koryguje się poprzez zmianę składu sądu bezzwłocznie, a postępowanie w tej sprawie powtarza się w zakresie, w jakim sąd uzna to za konieczne. Strona, która dowie się o błędzie, powinna jak najszybciej zażądać jego usunięcia. Jeżeli strona była świadoma błędu, a mimo to brała udział w rozprawie przed sądem, nie może ona następnie powoływać się na błąd jako na podstawę do unieważnienia postępowania.

Kwestie związane ze zwrotem kosztów przysługujący przysięgłym, ławnikom oraz ławnikom z sądów ds. konsolidacji gruntów rozstrzyga sędzia przewodniczący (*presiding judge*) zgodnie z przepisami przewidzianymi przez króla.

11. Biegli ławnicy

Na biegłych ławników sąd wyznacza osoby, które posiadają specjalistyczną i fachową wiedzę w dziedzinie, której dotyczy sprawa i które spełniają warunki bycia ławnikiem określone w ustawie o sądach. Do powoływania biegłych ławników nie ma zastosowania górna granica wieku, o której mowa jest w § 70 przywoływanej ustawy, a mianowicie 70 lat. Jeżeli ma zostać wyznaczony więcej niż jeden biegły ławnik, należy wyznaczyć, o ile jest to możliwe, taką samą liczbę biegłych ławników każdej płci. Sąd wyznacza również jednego lub więcej zastępców biegłych ławników, chyba że jest to oczywiście zbędne.

12. Nadzorcy sądowi

Każda osoba, która bierze udział w wyborach samorządowych jest zobowiązana do pełnienia funkcji nadzorcy sądowego w danym okręgu sądowym, chyba że osoba ta podlega wyłączeniu albo ma ważny powód, dla którego nie może pełnić tej funkcji. Każda osoba, która wyprowadziła się z okręgu danego sądu, może zażądać zwolnienia jej od obowiązku pełnienia tej funkcji. Jeżeli wymagana jest specjalistyczna wiedza, sąd może podjąć decyzję o wyznaczeniu biegłych nadzorców sądowych.

O ile jest to możliwe, nadzorcy sądowi powinni być zawiadamiani o konieczności udziału w danej rozprawie na co najmniej trzy dni przed tą rozprawą. Jeśli sprawa musi zostać rozpatrzona w trybie pilnym, nadzorcy sądowi powinni otrzymać zawiadomienie o konieczności udziału w rozprawie co najmniej na dzień przed rozprawą, o ile jest to możliwe. Nadzorcy sądowi nie pełnią swoich obowiązków dłużej niż jeden dzień, chyba że wyrażają zgodę na pełnienie tych obowiązków dłużej albo jeśli rozpatrywanie tej samej sprawy trwa dłużej, a nie zostali oni zwolnieni.

Zadanie nadzorców sądowych polega na tym, aby uważnie śledzić prawidłowość stosowanych w toku postępowania procedur, a także wskazywać na nieścisłości, czy też błędy, w tym również na nieprawidłowości w zakresie nagrywania rozprawy. Po zakończeniu rozprawy nadzorcy sądowi są pytani, czy chcą zgłosić swoje uwagi co do jej przebiegu. Ich oświadczenia są zapisywane w protokole. W ustawie o sądach wskazano ponadto, że jeżeli rozprawa sądowa w sprawie karnej jest prowadzona przez jednego sędziego i nie uczestniczy w niej adwokat lub przedstawiciel prokuratury, podczas rozprawy sądowej musi być obecny nadzorca sądowy. Jeżeli rozprawa sądowa lub postępowanie egzekucyjne są prowadzone przez jednego sędziego i nie ma adwokata dla żadnej z zainteresowanych stron, nadzorca sądowy może zostać wezwany do udziału w rozprawie, gdy sędzia uzna to za konieczne ze szczególnych powodów. Nadzorcy sądowi biorą ponadto udział w rozprawach toczących się przed norweskim sądem konsularnym. Jeśli natomiast w sprawie toczącej się przed sądem

konsularnym wymagana jest specjalistyczna wiedza, na takie rozprawy może zostać wezwany jeden lub dwóch biegłych nadzorców sądowych.

Osoba, która pełni już funkcję nadzorcy sądowego w danym sądzie, sędzia lub osoba, która przewodniczy postępowaniu, informuje nowego nadzorcę o spoczywających na nim obowiązkach z tytułu pełnienia przedmiotowej funkcji, a także otrzymuje od nowego nadzorcy potwierdzenie, że będzie wypełniał swoje obowiązki sumiennie.

Nadzorcy sądowi otrzymują zwrot kosztów zgodnie z przepisami przewidzianymi przez króla. Wydatki związane z ich działalnością pokrywa rząd. Od decyzji dotyczących zwrotu kosztów można się odwołać zgodnie z przepisami ustawy nr 2 z 21 lipca 1916 r. w sprawie zwrotu kosztów świadkom i biegłym. Kwestie dotyczące zwrotu kosztów przysługujących biegłym nadzorcom sądowym rozpatruje sędzia przewodniczący (*presiding judge*), zgodnie z przepisami przewidzianymi przez króla.

13. Wyłączenie sędziego

W § 106 ustawy o sądach przyjęto, że dana osoba nie może pełnić funkcji sędziego lub przysięgłego, jeżeli: 1) jest stroną w sprawie lub sprawa jej dotyczy jako współuprawnionej albo współzobowiązanej wobec strony albo też w postępowaniu karnym jest osobą pokrzywdzoną przestępstwem; 2) jest spokrewniona lub spowinowacona w linii prostej, czy też jest rodzeństwem kogoś, kto ma taki związek ze sprawą, jak podano w punkcie nr 1; 3) pozostaje lub pozostawała w związku małżeńskim, w faktycznym związku lub jest zastępczym ojcem, zastępczą matką lub przybranym dzieckiem dla kogoś, kto ma taki związek ze sprawą, jak podano w nr 1; 4) jest prawnym opiekunem kogoś, kto ma taki związek ze sprawą, jak podano w nr 1, lub stała się opiekunem prawnym jednej ze stron po wszczęciu postępowania sądowego; 5) jest przewodniczącym, członkiem, jak również zastępcą członka zarządu spółki, spółdzielni, stowarzyszenia, banku oszczędnościowego, fundacji lub organu rządowego, burmistrza, zastępcy burmistrza w gminie lub gminie powiatowej, który ma taki związek ze sprawą jak podano w nr 1 lub jest przewodniczącym lub członkiem, jak również zastępcą członka zarządu nieruchomości, która ma taki związek ze sprawą, jak podano w nr 1; 6) działała w imieniu jednej ze stron w sprawie- prokuratury lub strony pokrzywdzonej; 7) jest spokrewniona lub spowinowacona w linii prostej, lub pozostaje w relacji tak bliskiej, jak rodzeństwo, lub pozostaje w związku małżeńskim czy też w faktycznym związku z kimś działającym w imieniu jednej ze stron w sprawie, czy to prokuratury, czy pokrzywdzonego; 8) wcześniej zajmowała się sprawą jako arbiter lub w sądach niższej instancji, jako sędzia lub przysięgły; 9) jest spokrewniona lub spowinowacona w linii prostej, lub pozostaje w relacji zbliżonej do rodzeństwa wobec kogoś, kto orzekał jako sędzia w sądach niższej instancji.

Sędzia oraz przysięgły nie mogą działać jednocześnie w charakterze biegłego w tej samej sprawie. Osoba, która jest świadkiem w sprawie, nie może być w tej sprawie sędzią ani przysięgłym, o ile złożyła zeznania istotne dla sprawy.

Żadna osoba nie może pełnić funkcji sędziego ani przysięgłego, gdy istnieją inne szczególne okoliczności, które mogą podważyć zaufanie do jej bezstronności. Dotyczy to w szczególności sytuacji, w której strona żąda wycofania się z udziału w sprawie przez sędziego, czy też przez przysięgłego na tej właśnie podstawie.

14. Działalność pozasądowa sędziów

Rozdział 6A ustawy o sądach poświęcony został problematyce działalności pozasądowej i tym podobnej działalności sędziego. W § 121a wyjaśniono, że „Działalność pozasądowa” sędziego odnosi się do członkostwa, sprawowania urzędu lub innego zaangażowania w działalność firm, organizacji, stowarzyszeń lub organów rządowych, gmin lub gmin powiatowych.

Ustawa przewiduje, że sędzia Sądu Najwyższego, jak również sędziowie zasiadający w sądach apelacyjnych, sądach rejonowych lub sądach ds. konsolidacji gruntów nie mogą świadczyć bieżących usług prawnych, w tym również nie mogą tego czynić odpłatnie.

Sędzia Sądu Najwyższego lub sędziowie zasiadający w sądach apelacyjnych, sądach rejonowych lub sądach konsolidacyjnych muszą wystąpić o zezwolenie na wykonywanie czynności pozasądowych: 1) które mogą sprawić, że powstanie powód do wyłączenia sędziego; 2) które mogą utrudniać lub opóźniać wykonywanie obowiązków sądowych; 3) w kolegialnych organach administracyjnych, jeśli istnieje prawdopodobieństwo, że decyzja wydana przez te organy zostanie wniesiona do sądu w celu przeprowadzenia kontroli sądowej; 4) związanych z działalnością gospodarczą sektora prywatnego lub publicznego; 5) związanych z prowadzeniem postępowania wyjaśniającego/dochodzenia; 6) w prywatnych trybunałach zajmujących się rozstrzygnięciem sporów; 7) jako członek sądu arbitrażowego.

Od obowiązku uzyskania zezwolenia na prowadzenie działalności pozasądowej przewidziano następujące wyjątki: 1) wybór lub powołanie przez parlament norweski lub króla do Rady Państwa; 2) wybór na posła, posła do Parlamentu Sámi⁴⁰ lub członka demokratycznie wybranego organu miejskiego lub powiatowo-gminnego; 3) działalność w biurze zarejestrowanej partii politycznej.

Gdy król mianuje sędziego do Rady Państwa, sędzia powinien uzyskać oświadczenie od Norweskiej Administracji Sądowej, chyba że powołanie następuje do Komisji Śledczej lub Rady Administracji Sądów Norweskich, Rady Nadzorczej lub Komisji Selekcyjnej.

⁴⁰ Parlament Sámi to autonomiczny parlament reprezentujący ludność pochodzenia Sámi (Lapończyków) zamieszkujących w Norwegii. <https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/2016/NGO-Indigenous/Sami-Parliament-of-Norway-eng.pdf> (dostęp: 19.04.2019 r.)

Zezwolenie na czynności pozasądowe sędziego wydaje Norweska Administracja Sądowa. Norweska Administracja Sądowa może delegować odpowiedzialność za podejmowanie decyzji w sprawach dotyczących przedmiotowego zezwolenia na inny podmiot. Zezwolenia na pozasądowe działania sędziów Sądu Najwyższego są zatwierdzane przez sędziego głównego (*Chief Justice*). W odniesieniu do udzielenia zezwolenia oraz jego zatwierdzenia, przepisy ustawy o administracji publicznej znajdują zastosowanie do indywidualnej decyzji, niemniej jednak decyzje podjęte przez Norweską Administrację Sądową i sędziego głównego nie mogą być kwestionowane.

Działalność pozasądowa sędziów Sądu Najwyższego, sądów apelacyjnych, sądów rejonowych lub sądów ds. konsolidacji gruntów jest rejestrowana. To samo dotyczy informacji dotyczących ostatniego stanowiska zajmowanego przed mianowaniem lub zatrudnieniem jako sędziego. Istnieją jednak pewne wyjątki od obowiązku rejestracji. Należą do nich: 1) członkostwo w partiach politycznych, wspólnotach religijnych, specjalnych grupach interesów i organizacjach idealistycznych; 2) działalność w biurze organizacji idealistycznych liczących mniej niż 100 członków; 3) pojedyncze przemówienia, wykłady i tym podobne.

Rejestr działań pozasądowych prowadzony jest przez Norweską Administrację Sądową. Sędzia zawiadamia osobę dokonującą wpisu do rejestru o wszelkich swoich działaniach pozasądowych przy najbliższej możliwej okazji, a najpóźniej w ciągu miesiąca od daty podjęcia tych dodatkowych działań. Zawiadomienie to musi zawierać następujące informacje: 1) tytuł sędziego, nazwisko i przynależność do sądu; 2) charakter i treść dodatkowego zadania; 3) w stosownych przypadkach tożsamość klienta; 4) czas trwania dodatkowego zadania; 5) informację, czy sędzia otrzymuje za wykonanie tego zadania wynagrodzenie. Powiadomienie o inwestycji powinno zawierać nazwę i adres firmy, w której dokonano indywidualnej inwestycji. Zarejestrowane dodatkowe zadanie zostaje wykreślone z rejestru po upływie trzech lat od zakończenia jego wykonywania.

Strony mają prawo dostępu do informacji zawartych w rejestrze. Norweska Administracja Sądowa określa metody dostępu do informacji dla zainteresowanych stron.

W ustawie o sądach podkreślono ponadto, że król może wydać bardziej szczegółowe przepisy dotyczące działalności pozasądowej sędziów. Zwrócono również uwagę na to, że sędzia nie może otrzymywać wynagrodzenia ani żadnej innej formy zapłaty od swojego poprzedniego lub przyszłego pracodawcy ani też z jego poprzedniego lub przyszłego miejsca pracy.

15. Czas pracy sądu

W myśl § 139 ustawy o sądach dzienny czas pracy sądu nie powinien na ogół przekraczać ośmiu godzin. Rozprawy nie mogą odbywać się w święta państwowe, z wyjątkiem pilnych

przypadków. Nieprzestrzeganie tych zasad nie stanowi jednak podstawy do unieważnienia postępowania ani też do odmowy stawienia się do sądu przez osobę wezwaną.

Norweskie sądy nie urzędują od ostatniej soboty przed Niedzielą Palmową do Poniedziałku Wielkanocnego włącznie, od 1 lipca do 15 sierpnia włącznie, a także od 24 grudnia do 3 stycznia włącznie. Podczas wskazanych wyżej dni ustawowo wolnych od pracy terminy nie biegną. Część terminu przypadająca na okres świąteczny zaczyna biec ponownie po zakończeniu okresu ustawowo wolnego od pracy. Jeżeli termin powinien zacząć biec w okresie ustawowo wolnym od pracy, jego bieg rozpoczyna się po zakończeniu tego okresu. Sąd może podjąć decyzję o zezwoleniu na bieg terminu w okresie ustawowo wolnym od pracy, jeżeli sprawa wymaga szybkiego przeprowadzenia rozprawy albo gdy wymaga tego interes stron. Decyzja ta nie może być kwestionowana. Strona zostaje powiadomiona o podjęciu decyzji, zgodnie z którą termin na podjęcie działania będzie również w okresie ustawowo wolnym od pracy.

16. Skargi na sędziów oraz ich odpowiedzialność dyscyplinarna

Komitet Nadzoru Sędziów/Komitet Nadzoru nad Sędziami (*The Supervisory Committee for Judges*) rozpatruje skargi i stosuje środki dyscyplinarne wobec sędziów. Komitet ten składa się z dwóch sędziów Sądu Najwyższego, sądów apelacyjnych lub sądów rejonowych, jednego adwokata i dwóch członków będących przedstawicielami społeczeństwa. Gdy Komitet Nadzoru rozpatruje sprawy dotyczące głównego sędziego ds. scalania gruntów lub sędziego ds. scalania gruntów, w skład Komitetu wchodzi jeden sędzia z Sądu Najwyższego ds. scalania gruntów lub z sądu ds. scalania gruntów. Król wyznacza członków Komitetu Nadzoru nad Sędziami wraz z ich osobistymi członkami zastępczymi i określa, który członek powinien przewodniczyć Komitetowi Nadzoru.

Wybór i powołanie członków Komitetu Nadzoru nad Sędziami następuje na okres czterech lat z prawem do ponownego powołania lub ponownego wyboru na jeden okres. Wybór i powołanie może zostać odwołane tylko wtedy, gdy członek nie jest w stanie lub nie chce wykonywać w odpowiedni sposób obowiązków spoczywających na nim z racji zajmowanego przez niego stanowiska.

Komitet Nadzoru może wydawać decyzje administracyjne dotyczące środków dyscyplinarnych, gdy sędzia Sądu Najwyższego, sądu apelacyjnego, sądu rejonowego lub sądu ds. scalania gruntów, umyślnie lub przez swoje zaniedbanie, narusza obowiązki spoczywające na nim z racji zajmowanego przez niego stanowiska lub gdy w inny sposób działa on z naruszeniem zasad właściwego postępowania sędziów. Jako środek dyscyplinarny wobec sędziego może zostać wydana negatywna ocena lub ostrzeżenie. Komitet Nadzoru nad Sędziami może jednak wydać oświadczenie dotyczące tego, jakie zachowanie uznawane jest za dobre postępowanie sędziów bez podejmowania działań dyscyplinarnych przeciwko sędziemu. Komitet Nadzoru

nie może rozpatrywać spraw, które miałyby być rozstrzygane zgodnie z innymi przepisami w myśl ustawodawstwa dotyczącego zarządzania wymiarem sprawiedliwości.

Prawo do składania skarg na sędziego do Komitetu Nadzoru nad Sędziami mają następujące podmioty: 1) strony, pełnomocnicy, biegli, świadkowie i inne osoby, które uważają, że sędzia naruszył postanowienia § 236 ustawy o sądach i które zostały bezpośrednio dotknięte takim naruszeniem; 2) Ministerstwo; 3) Norweska Administracja Sądowa; 4) główny sędzia sądu (*the chief judge*), któremu ten sędzia podlega; 5) Norweska Izba Adwokacka lub inne osoby, które są szczególnie zainteresowane uzyskaniem oceny Komitetu Nadzoru nad Sędziami dotyczącej postępowania sędziego.

Jedynie właściwe ministerstwo, Norweska Administracja Sądowa i główny sędzia sądu (*the chief judge*), któremu ten sędzia podlega, mają prawo złożyć skargę na sędziego do Komitetu Nadzoru nad Sędziami ze względu na okoliczności, które nie są związane z pełnieniem przez sędziego jego obowiązków służbowych. Komitet Nadzoru może rozpatrywać sprawę na wniosek podmiotów innych niż te, które są uprawnione do składania skarg lub z własnej inicjatywy.

Skargi należy składać do Komitetu Nadzoru nad Sędziami w terminie trzech miesięcy od zaistnienia okoliczności, które stanowią podstawę do wniesienia skargi, lub od momentu, kiedy skarżący dowiedział się lub powinien był się dowiedzieć o tych okolicznościach. Komitet Nadzoru nie może rozpatrzyć sprawy dyscyplinarnej w związku ze złożoną przez dany podmiot skargą ani też z własnej inicjatywy, gdy upłynął ponad rok od zaistnienia okoliczności stanowiących podstawę do wniesienia skargi. Król może określić w rozporządzeniu inny sposób ustalania tego terminu. Podkreślenia wymaga również fakt, że Komitet Nadzoru nad Sędziami nie może brać pod uwagę okoliczności, za które sędzia już uprzednio został pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Decyzje Komitetu Nadzoru nad Sędziami dotyczące środków dyscyplinarnych stosowanych wobec sędziów stanowią indywidualne decyzje administracyjne na podstawie ustawy o administracji publicznej. Ustawa o administracji publicznej i ustawa o wolności informacji mają zastosowanie do rozpatrywania spraw przez Komitetu Nadzoru nad Sędziami.

Strona ma prawo przedstawiać Komitetowi Nadzoru nad Sędziami informacje w formie ustnej. Nie ma to jednak zastosowania, jeżeli Komitet uzna przedstawienie tych informacji za oczywiście zbędne, z uwagi na to, że informacje te są już znane w sprawie. Gdy Komitet uzna, że przyczyniłoby się to do przekazania ważnych informacji w danej sprawie, może nakazać stronie złożenie oświadczenia przed Komitetem. Komitet może zdecydować, że informacja zostanie złożona przez daną osobę w drodze przesłuchania przeprowadzonego na odległość.

Komitet Nadzoru nad Sędziami podejmuje decyzje administracyjne na posiedzeniu. Dla zachowania kworum muszą być obecni wszyscy członkowie Komitetu. Posiedzenia odbywają się za zamkniętymi drzwiami. Gdy przeprowadzane są przesłuchania w formie ustnej, a Komitet uzna, że nie narusza to interesów stron, może on zadecydować, że posiedzenie

będzie miało charakter posiedzenia otwartego. W szczególnych przypadkach Komitet może rozpatrzyć sprawę na piśmie.

Decyzje administracyjne Komitetu Nadzoru nad Sędziami dotyczące spraw dyscyplinarnych są jawne, mają one jednak formę zanonimizowaną. Od decyzji administracyjnych Komitetu Nadzoru przysługuje odwołanie, ale nie w trybie przepisów ustawy o administracji publicznej. Strony mogą odwołać się od decyzji administracyjnej Komitetu do sądu rejonowego w drodze postępowania sądowego. Termin na złożenie odwołania upływa dwa miesiące po powiadomieniu stron o decyzji administracyjnej Komitetu Nadzoru nad Sędziami.

Sąd w toku postępowania odwoławczego od decyzji Komitetu Nadzoru nad Sędziami może dokonać weryfikacji legalności decyzji administracyjnej. Dokonując tej weryfikacji, sąd ustala, czy treść decyzji jest zgodna z prawem, bez względu na to, czy decyzja została wydana przez organ przewidziany przez przepisy ustawy i czy decyzja ta została podjęta w sposób zgodny z prawem. Gdy sprawa jest rozpatrywana przez sąd rejonowy lub sąd apelacyjny, w składzie sądu zasiadają także ławnicy. Król może wydać bardziej szczegółowe przepisy dotyczące organizacji i postępowania Komitetu Nadzoru nad Sędziami w sprawach dyscyplinarnych sędziów.

IV. Słowacja⁴¹

1. System sądów

W konstytucji Republiki Słowackiej wyróżnia się Sąd Najwyższy i „inne sądy”. Szczegółowy opis systemu sądów, ich uprawnienia i organizację, jak również procedurę sądową określa ustawa.

Poza Sądem Najwyższym działają sądy rejonowe (54) i sądy okręgowe (osiem), a także Wyspecjalizowany Sąd Karny.

Sądy rejonowe są sądami pierwszej instancji w sprawach cywilnych i karnych, chyba że ustawa stanowi inaczej. Sądy okręgowe są sądami drugiej instancji, apelacyjnymi, w tych sprawach cywilnych i karnych, w których w pierwszej orzekają sądy rejonowe. Sądy okręgowe są również sądami pierwszej instancji w sprawach administracyjnych, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Wyspecjalizowany Sąd Karny jest właściwy miejscowo dla całego terytorium kraju, w sprawach określonych w Kodeksie postępowania karnego – są to głównie poważne przestępstwa popełniane w ramach zorganizowanych grup przestępczych, przestępstwa gospodarcze i terrorystyczne, a także sprawy o przestępstwa funkcjonariuszy publicznych związane z pełnioną funkcją. Wyspecjalizowany Sąd Karny ma status sądu okręgowego.

Sąd Najwyższy (dalej: SN) jest sądem apelacyjnym rozpoznającym w drugiej instancji sprawy należące w pierwszej do sądów okręgowych i Wyspecjalizowanego Sądu Karnego. Ponadto SN rozpoznaje nadzwyczajne środki zaskarżenia przewidziane w prawie procesowym; rozstrzyga spory o właściwość pomiędzy sądami i organami administracji, jak również orzeka w innych kwestiach przewidzianych w ustawie albo w umowach międzynarodowych. Dodatkowo SN zapewnia jednolitość wykładni i stosowania prawa (orzeczenia i opinie).

⁴¹ Na podstawie: Efficiency and quality of the Slovak judicial system. Assessment and recommendations on the basis of CEPEJ tools, listopad 2017 r. CEPEJ-COOP (2017)14: <https://rm.coe.int/slovakia-assessment-report-on-efficiency-and-quality-of-the-slovak-jud/16807915c9> (dostęp: 5 czerwca 2019 r.).

2. Właściwość, specjalizacja

W Słowacji, zasadniczo, na poziomie pierwszej instancji wszystkie sądy rejonowe orzekają w sprawach wszelkich rodzajów, choć podejmuje się działania zmierzające do tworzenia wyspecjalizowanych sądów albo wyspecjalizowanych izb i wydziałów.

Sprawy dzieli się na: karne, cywilne, z zakresu prawa handlowego, upadłościowe i restrukturyzacyjne, rodzinne i opiekuńcze, spadkowe, sprawy egzekucyjne, komornicze, sprawy o elektroniczne nakazy zapłaty, zastosowanie tymczasowego aresztowania, sprawy o odtworzenie zniszczonych lub utraconych dokumentów oraz sądowe sprawy skarbowe.

Sędziowie dzielą się przede wszystkim na cywilnych i karnych. Dalsza specjalizacja, to prawo cywilne i prawo handlowe. W zależności od wielkości sądu istnieją też sędziowie orzekający wyłącznie albo przede wszystkim w sprawach rodzinnych. W większości sądów nie ma jednak specjalizacji wykraczającej poza tę podstawową – cywilną i karną. W małych sądach sędziowie muszą orzekać we wszystkich rodzajach spraw.

Z tym jednak, że niektóre sądy są właściwe w pewnych rodzajach spraw z całego terytorium Słowacji, z części tego terytorium albo (sądy rejonowe) z całego okręgu. Przykładami właściwości sądów: na całym terytorium są spory o własność przemysłową, prowadzenie rejestru partnerów sektora publicznego, sprawy z dziedziny ochrony konkurencji, sprawy o odszkodowania za szkody nuklearne, sprawy giełdowe; na części terytorium nieuczciwa konkurencja, prawa autorskie, sprawy o wydanie małoletniego; w całym natomiast okręgu sprawy wekslowe i czekowe, sprawy ze stosunku pracy; w części regionu są sprawy karne.

Ponadto, od kwietnia 2017 r. przenosi się sprawy egzekucyjne i sprawy o elektroniczne nakazy zapłaty do jednego wybranego sądu rejonowego (w Bańskiej Bystrzycy).

Powoduje to pewną specjalizację sądów, wydziałów sądów, i wreszcie sędziów. Z tym jednak, że większość sędziów sądów rejonowych i okręgowych musi orzekać w sprawach wszelkiego rodzaju.

System ten jest dość skomplikowany i dlatego zaleca się unikanie tworzenia nowych sądów wyspecjalizowanych, a zamiast tego promowanie specjalizacji sędziów poprzez tworzenie specjalistycznych wydziałów w istniejących sądach. Zdaniem przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości, działania te powinny prowadzić do poprawy zarówno jakości orzecznictwa, jak i sprawności prowadzonych postępowań.

Jednocześnie, specjalizacja nie może powodować, by np. dany rodzaj spraw trafił do określonego, wąsko wyspecjalizowanego sędziego – gdyż obowiązuje zasada losowego przydziału spraw.

3. Powoływanie sędziów

Sędzią może zostać: obywatel Słowacji mający bierne prawo wyborcze do parlamentu; który: 1) w chwili powoływania na stanowisko ukończył 30 rok życia; 2) jest magistrem prawa; 3) ma pełną zdolność do czynności prawnych i jest zdolny do wykonywania funkcji sędziego; 4) jest nieskazitelnego charakteru (tzn. zwłaszcza nie został skazany za przestępstwo umyślne); 5) spełnia wymagania niezbędne do zajmowania stanowiska sędziego, dając tym samym rękojmię prawidłowego wykonywania swojej funkcji; 6) ma stałe miejsce zamieszkania na terytorium Słowacji; 7) zdał egzamin sędziowski albo inny uznawany egzamin zawodowy (adwokacki, notarialny, prokuratorski); 8) przeszedł z powodzeniem procedurę konkursową; 9) wyraził zgodę na powołanie na stanowisko sędziego i objęcie miejsca służbowego w z góry oznaczonym sądzie, a także 10) złożył ślubowanie.

Sędzią nie może zostać osoba pozbawiona uprzednio stanowiska sędziego decyzją rady dyscyplinarnej za czyn będący nie do pogodzenia ze sprawowaniem urzędu sędziego, jak również osoba, którą pozbawiono dyscyplinarnie uprawnień notariusza, prokuratora, komornika albo wykreślono z listy adwokatów lub radców prawnych.

Do 1 lipca 2017 r. tryb powoływania na stanowiska sędziowskie polegał na tym, że Minister Sprawiedliwości ogłaszał istnienie wolnego stanowiska w określonym sądzie. Jeśli nie było możliwe przeniesienie tam sędziego z innego sądu tego samego rzędu, prezes ogłaszał rozpoczęcie postępowania w sprawie powołania do pełnienia urzędu na stanowisku sędziowskim. W skład komisji kwalifikacyjnej wchodziło pięciu członków wybieranych przez prezesa sądu z listy osób zaproponowanych do zasiadania w komisji: jednego spośród osób zaproponowanych przez parlament, dwóch przez Radę Sądownictwa i jednego przez Ministra Sprawiedliwości. Piątego członka wybierała rada sędziów sądu, w którym był wakat do wypełnienia. Procedura obejmowała pisemny egzamin (test z wiedzy zawodowej, sporządzenie wyroków w sprawach cywilnych i karnych, studium przypadku, przetłumaczenie tekstu prawnego z języka obcego na słowacki), rozmowę kwalifikacyjną i testy psychologiczne. Zwycięskiego kandydata przedstawiano Radzie Sądownictwa, która stwierdzała, czy kwalifikuje się on do objęcia stanowiska sędziego (również na podstawie wyników sprawdzenia kandydata przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego). W razie pozytywnej opinii, kandydaturę przedstawiano prezydentowi Republiki z wnioskiem o powołanie.

Od 1 lipca 2017 r. stosuje się nową procedurę. W wypadku stanowisk sędziowskich w sądach rejonowych, przewodniczący Rady Sądownictwa ogłasza, co najmniej raz w roku, nabór na nieokreśloną liczbę stanowisk. Następnie Ministerstwo Sprawiedliwości stwarza „bazę danych kandydatów na stanowisko sędziego” (podzieloną według okręgów sądowych). Zwycięscy kandydaci zostają zaszeregowani według osiągniętych wyników – przy powoływaniu na wolne stanowiska sędziowskie ta kolejność obowiązuje. Po okresie szkolenia, a przed

powołaniem na stanowisko sędziego, przeprowadza się jeszcze sprawdzenie kandydata pod względem wymagań bezpieczeństwa.

Należy dodać, że w 2011 r. zniesiono trzyletnią aplikację sądową, obecnie zaś została ona w niewielkim wymiarze przywrócona (jest 16 aplikantów).

4. Status sędziego

Sędziowie są powoływani dożywotnio. Przyczyny utraty stanowiska sędziego określa ustawa. Prezydent Republiki Słowackiej, na wniosek Rady Sądownictwa Republiki Słowackiej, odwołuje sędziego: skazanego prawomocnie za przestępstwo umyślne, skazanego za przestępstwo bez orzeczenia probacji, skazanego przez Radę Dyscyplinarną za przewinienie dyscyplinarne będące nie do pogodzenia ze sprawowaniem funkcji sędziego, jeśli sędzia przestaje spełniać ustawowe warunki wyboru do parlamentu.

Prezydent Republiki może odwołać sędziego na wniosek Rady Sądownictwa: jeśli stan zdrowia uniemożliwia mu prawidłowe wykonywanie obowiązków sędziego przez ponad rok; gdy sędzia osiąga wiek 65 lat.

Stosunek służbowy sędziego rozwiązuje się również, z mocy prawa, wskutek: zrzeczenia się przez sędziego urzędu; 1) częściowej utraty zdolności do czynności prawnych; 2) utraty obywatelstwa słowackiego; 3) zmiany stałego miejsca zamieszkania na miejsce poza terytorium Słowacji; 4) niezłożenia ślubowania sędziowskiego albo wycofania się ze ślubowania oraz 5) w razie śmierci sędziego.

5. Etyka zawodowa

Sędzia ma obowiązek unikania zachowań nieuczciwych lub naruszających godność urzędu albo zagrażających zaufaniu do jego niezależności, bezstronności i sprawiedliwości orzeczeń. Sędziowie są w szczególności zobowiązani do: 1) dbania o niezawisłość sędziowską i dobrą reputację sądów; 2) odrzucania każdego wpływu, nacisku lub żądania, którego cel mógłby zagrażać niezawisłości sędziowskiej; 3) niekierowania się interesami partii i ruchów politycznych, opinią publiczną lub opiniami wyrażanymi w mediach; 4) działania bezstronnego oraz traktowania stron bez uprzedzeń, które mogłyby wynikać z kwestii ekonomicznych, społecznych, rasowych, etnicznych, dotyczących płci lub religijnych; 5) działania tak, by bezstronność sędziego nie mogła zostać w sposób racjonalny zakwestionowana; 6) spełniania wymagań sędziowskiej kompetentności i 7) przestrzegania zasad etyki sędziowskiej.

6. Odpowiedzialność dyscyplinarna

Wyróżnia się przewinienia trzech stopni: przewinienie dyscyplinarne, ciężkie przewinienie dyscyplinarne oraz ciężkie przewinienie dyscyplinarne będące nie do pogodzenia z zajmowaniem stanowiska sędziego.

W sprawach dyscyplinarnych orzeka rada dyscyplinarna. W skład rady pierwszej instancji wchodzi trzy osoby: dwóch sędziów (w tym przewodniczący) oraz inna osoba. Rada drugiej instancji składa się z pięciu osób: trzech sędziów (w tym przewodniczący) oraz dwóch innych osób.

Postępowanie wszczyna się na wniosek Ministra Sprawiedliwości, przewodniczącego Rady Sądownictwa, Rzecznika Praw Obywatelskich, prezesa sądu okręgowego wobec sędziego sądu (rejonowego albo okręgowego) z okręgu, prezesa sądu (każdego) wobec sędziego tego sądu oraz rady sędziów – wobec sędziego sądu, w którym działa rada, w tym prezesa tego sądu.

7. Wynagrodzenie sędziego

„Przeciętne” miesięczne wynagrodzenie sędziego jest równe miesięcznemu wynagrodzeniu posła. Sędzia otrzymuje na początku kariery 90% jego wysokości, następnie zaś odsetek ten rośnie wraz ze stażem pracy. Sędzia Sądu Najwyższego i sędzia Wyspecjalizowanego Sądu Karnego otrzymują 130%.

Ponadto sędziowie są uprawnieni do otrzymywania dwóch dodatkowych pensji w roku (w maju i listopadzie), chyba że nie spełniają określonych w ustawie warunków. Prezesi i wiceprezesi sądów, a także przewodniczący wydziałów, pobierają również dodatki funkcyjne. Specjalne dodatkowe wynagrodzenie jest wypłacane sędziom Wyspecjalizowanego Sądu Karnego oraz tym sędziom SN, którzy rozpoznają środki odwoławcze od orzeczeń WSK.

Sędzia składa corocznie oświadczenie majątkowe. Oświadczenia bada Rada Sądownictwa.

8. Immunitet sędziowski

Sędzia nie może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej za swoje orzecznictwo, nawet po zakończeniu czynnej pracy zawodowej.

9. Pracownicy sądów

Obecnie w Słowacji na jednego sędziego przypadają średnio dwie i pół osoby personelu – sądowego, administracyjnego i technicznego (kierownicy, księgowi, informatycy, kierowcy itp.).

Co do personelu sądowego, wyróżnia się asystentów sędziowskich i asystentów sądowych (każdy może pracować dla jednego albo większej liczby sędziów).

W związku z tym, jednostką wewnętrzną organizacji sądu jest „sekcja sądowa” tworzona dla sędziego albo składu orzekającego. W zasadzie, sekcja utworzona dla sędziego albo składu obejmuje asystenta sędziowskiego, asystenta sądowego oraz innego urzędnika sądowego. Sekcja utworzona dla asystenta sędziowskiego obejmuje asystenta sądowego oraz innego urzędnika sądowego. Wszystko to zależy jednak od wielkości sądu, liczby sędziów i innych pracowników.

Asystent sędziowski musi mieć wyższe wykształcenie prawnicze i może wydawać decyzje w określonych kwestiach, np. w postępowaniu wykonawczym i spadkowym, natomiast asystent sądowy jest pracownikiem sądu, o wykształceniu co najmniej średnim, zajmującym się aktami, rejestrami i innymi kwestiami pomocniczymi. Samodzielne działanie asystenta sędziowskiego ma miejsce w granicach upoważnienia udzielonego mu przez sędziego i dotyczy np. decydowania o wystawieniu albo anulowaniu nakazu zapłaty (również w formie elektronicznej) oraz decydowania w wykonawczym postępowaniu opiekuńczym.

10. Rada Sądownictwa

Rada Sądownictwa Republiki Słowackiej jest organem konstytucyjnym. Przewodniczącego wybierają sędziowie, odwołuje zaś rada (poprzednio funkcję tę sprawował z urzędu Prezes Sądu Najwyższego). W skład rady wchodzi dziewięciu sędziów wybieranych i odwoływanych przez sędziów Republiki Słowackiej, trzech członków wybieranych i odwoływanych przez parlament, trzech powoływanych i odwoływanych przez prezydenta Republiki Słowackiej, a także trzech powoływanych i odwoływanych przez rząd Republiki Słowackiej. Kadencja członka rady wynosi pięć lat. Wybór albo powołanie zarówno na stanowisko przewodniczącego, jak i członka rady, jest możliwe tylko na dwie kolejne kadencje.

Do kompetencji Rady Sądownictwa należy: 1) zapewnianie wykonywania nadzoru publicznego nad sądownictwem; 2) stwierdzanie, czy kandydat na stanowisko sędziego spełnia kryteria powołania na to stanowisko, co stanowi gwarancję prawidłowego sprawowania funkcji (na podstawie dokumentów organu państwa, któremu powierzono zadanie chronienia tajnych dokumentów oraz na podstawie oświadczeń kandydatów na stanowiska sędziowskie); 3) składanie wniosków do prezydenta Republiki o powołanie na stanowisko sędziego, jak również wniosków o odwołanie sędziego z urzędu; 4) wydawanie decyzji o wyznaczeniu

miejsca służbowego i o przeniesieniu sędziego; 5) składanie wniosków do prezydenta Republiki o powołanie na stanowisko prezesa i wiceprezesa Sądu Najwyższego, jak również o odwołanie z takiego stanowiska; 6) proponowanie Rządowi Republiki kandydatur sędziów do działania za Republikę Słowacką w międzynarodowych organach sądowych; 7) wybór i odwoływanie członków i przewodniczących komisji dyscyplinarnych; 8) zgłaszanie uwag do projektu budżetu sądów Republiki Słowackiej w pracach nad projektem budżetu państwa oraz przedstawianie parlamentowi stanowiska co do projektu budżetu sądów; 9) sprawdzanie, czy sędzia nadal spełnia kryteria wymagane do zajmowania stanowiska, co stanowi gwarancję prawidłowego sprawowania funkcji sędziego przez cały czas jej wykonywania; 10) ogłaszanie zasad etyki sędziowskiej we współpracy z organami samorządu sędziów, a także 11) inne określone prawem kompetencje.

Rada Sądownictwa podejmuje uchwały bezwzględną większością głosów wszystkich członków.

Rada Sądownictwa pełni ważną rolę przy powoływaniu sędziów, co ma istotne znaczenie w kontekście niezawisłości sędziowskiej. Rada ocenia kandydatury zgłoszone przez komisję kwalifikacyjną – przede wszystkim na podstawie dokumentów Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Wyraża się poglądem, że rola władzy wykonawczej jest tu zbyt duża, przy czym procedury doboru sędziów są obecnie reformowane (por. powyżej).

Co do prac nad budżetem sądów, rada odgrywa rolę tylko doradczą – może zgłaszać uwagi do rządowego projektu budżetu sądów, lecz także przedstawiać swój punkt widzenia parlamentowi. Dzięki temu rada może też być reprezentowana i wysłuchiwana w debatach nad budżetem, prowadzonych w parlamencie i w komisji parlamentarnej.

11. Samorząd sędziowski

Organami samorządu sędziowskiego są rady sędziów. Rady uczestniczą w zarządzaniu sądami w granicach określonych ustawą – działają we wszystkich sądach rejonowych i okręgowych, w Sądzie Najwyższym i Wyspecjalizowanym Sądzie Karnym. W skład rady (na każdym poziomie) wchodzi od trzech do dziewięciu sędziów. Członków rady wybiera zgromadzenie ogólne sędziów, spośród sędziów tego sądu, w głosowaniu tajnym. Funkcje członka rady oraz prezesa albo wiceprezesa sądu są niepołączalne. W wypadkach, w których uprawnienie rady wykonuje zgromadzenie ogólne, ani prezes, ani wiceprezes sądu nie może uczestniczyć w głosowaniu nad taką kwestią.

Rada sędziów: 1) zgłasza uwagi do projektu budżetu sądu; 2) debatuje nad sprawozdaniem prezesa sądu o wykorzystaniu przyznanych funduszy; 3) odbywa dyskusję o projekcie harmonogramu pracy sądu i wydaje co do niego opinię; 4) rozstrzyga określone w ustawie kwestie podniesione przez sędziów (np. zakwestionowanie przez sędziego jego oceny; sprzeciw

wobec faktu, że sędzia nie otrzymuje zadań zgodnie z harmonogramem pracy, tak by mógł załatwiać sprawy i wydawać co do nich decyzje bez zbędnej zwłoki); 5) wybiera członków komisji kwalifikacyjnej (w procedurze wyboru prezesa sądu); 6) wnioskuje o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego w sprawach przewidzianych w ustawie; 7) współdecyduje w niektórych kwestiach związanych z wynagradzaniem sędziów; 8) zatwierdza swój regulamin; na wniosek prezesa sądu wydaje opinie w kwestiach należących do kompetencji prezesa; 9) rozstrzyga inne kwestie przewidziane w ustawie.

Kadencja członków rady wynosi pięć lat. Za udział w radzie jej członek nie otrzymuje wynagrodzenia.

Rady sędziów bronią również praw i zasadnych interesów sędziów. Jeśli właściwa rada nie wydaje opinii albo nie rozstrzyga przedłożonej jej kwestii w ciągu 30 dni, decyzja może zapaść pomimo tego braku. Opinia rady sędziów jest jednak bezwzględnie wymagana w kwestii powołania sędziego na wyższe stanowisko lub funkcję (w tym sędziego mogącego pełnić funkcję przewodniczącego składu sądu, przewodniczącego wydziału).

Na szczelbu sądów okręgowych działają kolegia przewodniczących rad sędziów. W skład kolegium wchodzi przewodniczący rady sędziów sądu okręgowego i sądów rejonowych z okręgu, a także przedstawiciele zgromadzeń sędziów tych sądów rejonowych, w których nie wybrano rad. Przewodniczący rady sędziów sądu okręgowego albo przewodniczący rady sędziów sądu rejonowego, któremu powierzono ten obowiązek, zwołuje posiedzenie kolegium, proponuje jego program oraz przewodniczy obradom.

Kolegium: 1) zgłasza uwagi do projektu budżetu, oraz – po przyznaniu funduszy z budżetu państwa – do propozycji ich podziału według harmonogramów pracy sądu okręgowego i sądów rejonowych z okręgu; 2) zgłasza uwagi do sprawozdania z wykonania budżetu za rok ubiegły; 3) proponuje priorytety programowe w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości; 4) na wniosek prezesa sądu okręgowego wydaje opinie w kwestiach leżących w zakresie uprawnień tego prezesa oraz 5) rozstrzyga inne kwestie przewidziane w ustawie.

12. Rola Ministerstwa Sprawiedliwości

Ministerstwo Sprawiedliwości:

- w kwestiach kadrowych: określa liczbę sędziów, pracowników sądów i wolnych stanowisk sędziowskich – w ramach zatwierdzonych przez rząd limitów (rozdział budżetu MS); określa liczebność personelu; uczestniczy w projektowaniu tematyki szkoleń sędziowskich;
- w kwestiach finansowych: zarządza budżetowaniem sądów; sprawuje kontrolę finansową i przeprowadza wewnętrzne audyty w sądach; w sposób stały kieruje wykonywaniem podstawowych funkcji kontrolnych przez sądy; zarządza księgowością sądów,

inwestycjami, mieniem państwowym, tworzeniem i działaniem funduszu socjalnego oraz zamówieniami publicznymi na prace budowlane;

- w kwestiach organizacyjnych: w sposób stały kieruje i kontroluje administrację sądów rejonowych, okręgowych i Wyspecjalizowanego Sądu Karnego poprzez prezesów tych sądów; kieruje działalnością tych sądów w dziedzinach ochrony przeciwpożarowej, ochrony poufnych informacji oraz BHP; przeprowadza kontrole zgodnie z przepisami szczególnymi;
- w kwestiach ekonomicznych: zarządza oraz kieruje rozwojem, rozmieszczaniem i wykorzystywaniem systemów informacyjnych i technologii w sądach; na podstawie oceny statusu agend sądowych, przeprowadza planowanie strategiczne oraz opracowuje długoterminowe koncepcje rozwoju sądów; administruje i zabezpiecza centralny system informacyjny sądownictwa; kieruje świadczeniem usług bibliotecznych i informacyjnych, nabywaniem, przetwarzaniem, przechowywaniem, ochroną i użytkowaniem zasobów bibliotecznych; kieruje archiwami.

13. Budżet sądownictwa

Prace nad budżetem rozpoczynają prezesi sądów rejonowych i okręgowych, we współpracy z organami samorządu sędziowskiego odpowiednich szczebli. Prezes SR sporządza „rzeczowo uzasadniony projekt budżetu” z wykazem zapotrzebowania i priorytetów na najbliższe trzy lata – stosownie do przewidywanych wydatków, a także liczby sędziów zatrudnionych w sądzie. Pierwszą propozycję przedstawia się prezesowi właściwego sądu okręgowego, na 13,5 miesiąca przed początkiem roku budżetowego (do 15 listopada). Propozycje są potem dyskutowane przez prezesów sądów rejonowych z okręgu oraz prezesa sądu okręgowego. Następnie prezesi sądów okręgowych przedstawiają uzgodniony projekt Ministrowi Sprawiedliwości i Radzie Sądownictwa, 12 miesięcy przed początkiem roku budżetowego (do 31 grudnia). Rada przedstawia swoje uwagi ministrowi, który omawia je z prezesami sądów okręgowych. Na tej podstawie oraz stosownie do całościowego budżetu administracji publicznej, Ministerstwo Sprawiedliwości przedkłada projekt Ministerstwu Finansów – które, do 15 sierpnia, przedstawia budżet rządowi do zatwierdzenia (do 30 września). Do 15 października rząd przedkłada projekt budżetu parlamentowi.

Następnie Ministerstwo Sprawiedliwości przydziela fundusze sądom okręgowym, te zaś – rejonowym. Przydział środków na pokrycie kosztów osobowych zależy od liczby pracowników (sędziów i personelu sądów). Przydział środków na utrzymanie sądów i pokrycie kosztów postępowań wynika natomiast z wielkości wydatków poniesionych w latach poprzednich, z uwzględnieniem jednak nowych, planowanych (większe remonty), oraz innych kosztów (np. wynikających ze zmian prawa).

Za wykonanie budżetu odpowiada prezes sądu. Na poziomie okręgu budżetem zarządzają szefowie administracji sądów. Podejmują oni decyzje co do drobnych wydatków sądów, pokrywanych na ich wnioski. Co do dodatkowych dużych kosztów, takich jak wydatki na informatyzację sądów, decyzje podejmuje bezpośrednio Ministerstwo Sprawiedliwości.

Koszty biegłych, obrońców, tłumaczy i mediów pokrywa się *ex post*, z funduszy celowych przydzielanych corocznie sądom. Jeśli fundusze te nie wystarczają oraz budżetu nie można skorygować, takie zobowiązania spłaca się z zasobów przyznawanych na ten cel na początku następnego roku.

Środkami z opłat sądowych i niektórych płatnych usług (w tym rejestru podmiotów gospodarczych) nie zarządza administracja sądów, lecz Ministerstwo Finansów, gdyż nie są to przychody sądów, a budżetu państwa.

14. Zarządzanie sądami

Organami zarządzania i administracji sądów są: prezes sądu; wiceprezesi sądu; rada sędziów; administracja sądu; szef administracji sądu. Pewne uprawnienia w tej dziedzinie mają również Ministerstwo Sprawiedliwości i Rada Sądownictwa.

Celem zarządzania i administracji jest stworzenie warunków umożliwiających prawidłowe działanie sądu, zwłaszcza w dziedzinach kadr, organizacji, gospodarki i finansów, jak również nadzorowanie prawidłowego funkcjonowania sądownictwa w granicach określonych w ustawie.

Prezes zarządza sądem w dziedzinie wykonywania funkcji sądowych, w tym zwłaszcza określa harmonogram pracy; nadzoruje kwestie powagi i płynności postępowania sądowego oraz zasad etyki sędziowskiej; wdraża wyniki kontroli wewnętrznych; rozpatruje skargi. Prezes sądu może, lecz nie musi orzekać. Zależy to od wielkości sądu, a tym samym od obciążenia obowiązkami administracyjnymi.

W zarządzaniu sądami uczestniczą też rady sędziów (por. „Samorząd sędziowski”).

Szef administracji sądu zajmuje się kwestiami gospodarczymi, budżetowymi i kadrowymi. Rola szefa zależy od wielkości sądu; w sądach większych zajmuje się głównie kwestiami gospodarczymi, rachunkowymi i finansowymi⁴².

⁴² Na podstawie: *Efficiency and quality of the Slovak judicial system. Assessment and recommendations on the basis of CEPEJ tools*, listopad 2017 r. CEPEJ-COOP (2017)14: <https://rm.coe.int/slovakia-assessment-report-on-efficiency-and-quality-of-the-slovak-jud/16807915c9>

V. Włochy

Ustrój polityczny Włoch opiera się na uchwalonej 22 grudnia 1947 Konstytucji Republiki Włoskiej⁴³ oraz ustawach konstytucyjnych, które są przyjmowane w trybie wprowadzania poprawek do konstytucji.

Wyjaśnić w tym miejscu należy, że Republika Włoska zaliczana jest do państw zdecentralizowanych, przy czym zgodnie z literą konstytucji zachowuje charakter państwa unitarnego. Obecnie Włochy dzielą się na dwadzieścia regionów, spośród których pięć to tzw. regiony specjalne.

Wskazane powyżej regiony same uchwalają swoje statuty oraz mają szerokie kompetencje ustawodawcze i wykonawcze. Urzędnikiem koordynującym działania regionów z administracją centralną jest Przedstawiciel Państwa do spraw Autonomii Regionalnej. Władzę ustawodawczą w regionach sprawują rady regionalne (wł. *consiglio regionale*), a wykonawczą komitety regionalne (wł. *giunta regionale*). Kontrola administracyjna przypisana jest regionalnym trybunałom administracyjnym. Z perspektywy niniejszego opracowania najważniejszym faktem jest to, że w regionach nie funkcjonuje odrębne sądownictwo.

Nad czele zgodności ustawodawstwa z ustawami zasadniczymi stoi włoski Sąd Konstytucyjny (wł. *Corte Costituzionale della Repubblica Italiana*, znany też jako *Corte Costituzionale*). Włoski Trybunał Konstytucyjny składa się z piętnastu sędziów, z których jedna trzecia nominowana jest przez prezydenta Republiki, przez Parlament na wspólnym posiedzeniu oraz przez sądy najwyższe i zwykłe (art. 135 Konstytucji). Zgodnie z art. 134 Konstytucji Włoch sędziowie orzekają w:

- sprawach spornych dotyczących konstytucyjnej legitymacji ustaw i aktów prawnych mających moc prawną, państwa i regionów
- sporach jurysdykcyjnych między władzami państwa a kompetencjami między państwem a regionami i między regionami
- w sprawie oskarżeń skierowanych przeciwko prezydentowi Republiki, zgodnie z Konstytucją (por. art. 90 Konstytucji).

W dalszym zakresie działalność Trybunału Konstytucyjnego nie będzie przedmiotem opracowania, albowiem nie stanowi on części władzy sądowniczej, lecz jest organem politycznym, funkcjonującym poza systemem sądów powszechnych.

⁴³ http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/Wlochy_pol_010711.pdf (dostęp: 27.05.2019).

Należy tu wskazać, że źródła prawa we Włoszech są standardowe, takie jak w innych krajach europejskich i obok ustawy zasadniczej obejmują ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia oraz prawo zwyczajowe.

Włoska Konstytucja (dalej w skrócie: WK) w tytule IV w rozdziale I (art. 101–110) o tytule *Organizacja wymiaru sprawiedliwości* zawiera szerokie regulacje dotyczące funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, zaś rozdziale II zatytułowanym *przepisy o wymiarze sprawiedliwości* zapisano bardzo szeroko zasady prowadzenia procesów sądowych, w tym zasadę kontradyktoryjności procesu. Zdanie pierwsze art. 111 WK wskazuje, że wymiar sprawiedliwości urzeczywistnia się w sprawiedliwym procesie regulowanym przez ustawę. Oznacza to pozostawienie szczegółowych uregulowań proceduralnych ustawodawcy.

Dla czytelności niniejszego opracowania należy przytoczyć kilka zasadniczych konstytucyjnych zapisów dotyczących wymiaru sprawiedliwości, aczkolwiek należy podkreślić, iż szczegółowo prawo o ustroju organów wymiaru sprawiedliwości i o organizacji sądów określają ustawy. Ustawa zapewnia niezawisłość sędziów sądownictwa wyspecjalizowanego, prokuratorów przy takich sądach oraz osób pracujących w administracji wymiaru sprawiedliwości (art. 108 WK).

Zgodnie z art. 101 WK sprawiedliwość jest wymierzana w imieniu ludu. Sędziowie podlegają jedynie ustawie.

Zgodnie z art. 102 WK, funkcje sądownicze są wykonywane przez sądy powszechne, tworzone i regulowane na mocy postanowień dotyczących organizacji wymiaru sprawiedliwości. Nie powołuje się sędziów nadzwyczajnych ani sędziów specjalnych. Przy organach sądownictwa powszechnego mogą być tworzone jedynie wydziały specjalizujące się w określonych sprawach, z udziałem obywateli o odpowiednich kwalifikacjach, niezatrudnionych w sądownictwie. Ustawa określa przypadki i formy bezpośredniego udziału ludu w wymiarze sprawiedliwości.

W myśl art. 103 WK, Rada Stanu i inne jednostki sądownictwa administracyjnego dysponują jurysdykcją w odniesieniu do ochrony słusznych praw wobec administracji publicznej, a w szczególnych sytuacjach zastrzeżonych przez ustawę, także praw podmiotowych osób podlegających tej administracji. Trybunał Obrachunkowy jest właściwy w sprawach rachunków publicznych i w innych sprawach wymienionych przez ustawę. Trybunały wojskowe w czasie wojny posiadają zakres właściwości określony przez ustawę, zaś w czasie pokoju są właściwe jedynie w sprawach przestępstw wojskowych popełnionych przez członków Sił Zbrojnych.

Przepis art. 104 WK reguluje wybór Najwyższej Rady Sądownictwa (której przewodzi Prezydent), zaś art. 105 określa jej kompetencje.

Artykuły 106 i 107 WK dotyczą pozycji ustrojowej sędziów. Stanowiska sędziów obsadzane są w drodze konkursów. Ustawa o ustroju sądów może dopuścić powołanie, także poprzez wybór, sędziów honorowych do wszystkich funkcji wykonywanych przez sędziów w składach jednoosobowych. Po wskazaniu przez Najwyższą Radę Sądownictwa, mogą być również

powołani do pełnienia urzędu radcy kasacyjni z tytułu ich wybitnych zasług, uniwersyteccy profesorowie zwyczajni prawa i adwokaci, którzy praktykowali co najmniej piętnaście lat i byli wpisani na specjalne listy obrońców przy sądach wyższych.

Sędziowie są nieusuwalni. Nie ma możliwości ich zwolnienia ze służby lub zawieszenia w piastowaniu urzędu ani przeniesieni do innych siedzib albo na inne stanowiska inaczej, jak tylko w następstwie decyzji Najwyższej Rady Sądownictwa, podjętej albo z powodów i przy zachowaniu gwarancji obrony określonych przez prawo o organizacji wymiaru sprawiedliwości, albo za ich zgodą. Minister sprawiedliwości posiada uprawnienie do wszczynania postępowania dyscyplinarnego. Sędziów odróżniają jedynie pełnione funkcje. Prokuratura korzysta z gwarancji określonych wobec niej przepisami prawa o organizacji wymiaru sprawiedliwości.

Zgodnie z art 109 WK władza sądowa rozporządza bezpośrednio policją sądową, zaś art. 110 WK wskazuje, że z zachowaniem kompetencji Najwyższej Rady Sądownictwa, do ministra sprawiedliwości należą organizacja i funkcjonowanie służb związanych z sądownictwem.

Ciekawym elementem, na który warto zwrócić uwagę, jest pozycja ustrojowa prokuratury oraz jej umiejscowienie w wymiarze sprawiedliwości. Prokuratura jest organem, o którym wprost wspomina WK, aczkolwiek ma to miejsce tylko dwukrotnie:

- w art. 107 WK zapisano, że prokuratura korzysta z gwarancji określonych wobec niej przepisami prawa o organizacji wymiaru sprawiedliwości (a zatem między innymi z niezawisłości, jaka przysługuje sędziom)
- w art. 112 zawarty jest nakaz wszczynania postępowania karnego przez prokuraturę.

Prokuratura we Włoszech nie ma struktury hierarchicznej i jest ściśle powiązana z organizacją sądowniczą: urzędy prokuratorskie funkcjonują przy każdym sądzie karnym. Prokuratorzy są mianowani przez Wyższą Radę Magistratury i jej podlegają. Jednak przywilej niezawisłości przysługuje jedynie szefom poszczególnych prokuratur i prokuraturze jako organowi państwowemu. Prokuratura jest formalnie niezależna od władzy wykonawczej, chociaż minister sprawiedliwości sprawuje nad nią nadzór i może stosować środki dyscyplinarne. Najwyższym przedstawicielem prokuratury jest Pierwszy Prokurator przy Sądzie Kasacyjnym, prokuratorzy są także członkami Najwyższej Rady Sądownictwa.

Władzę sądowniczą w Włoszech można podzielić na dwa odrębne rodzaje: sądownictwo powszechne oraz tzw. sądownictwo specjalne. Sądownictwo specjalne sprawuje jurysdykcję w zakresie:

- prawa administracyjnego. Kontroli legalności i zgodności z prawem wszelkich rodzajów decyzji oraz aktów administracyjnych dokonują tutaj regionalne sądy administracyjne (wł. *Tribunali Amministrativi Regionali*);
- spraw dotyczących rachunkowości publicznej, którymi zajmuje się Departament Audytora Stanu (wł. *Corte di Conti*);

- spraw podatkowych. Przywoływana ustawa jest wykonywana przez okręgową komisję skarbową (*Commissioni Tributarie Distrettuali*) i Provincial Fiscal Commission (*Commissioni Militari di Appello*);
- spraw wszelkich przestępstw wojskowych. Organami zajmującymi się tą materią są: Włoski Sąd Wojskowy (*Tribunali Militari*), Wojskowy Sąd Apelacyjny (*Corti Militari di Appello*) i Wojskowy Sąd Nadzoru (*Tribunali Militari di Sorveglianza*).

Z kolei sądownictwo powszechne w Włoszech obejmuje swą kognicją pozostałe obszary orzekania tj.: sprawy nieletnich, sprawy cywilne oraz sprawy karne. Cechą charakterystyczną sądownictwa (naturalnie powszechną w europejskim systemie prawa) jest to, że jest ono zawsze dwuinstancyjne.

W sprawach z zakresu prawa cywilnego w pierwszej instancji orzekać mogą potencjalnie trzy rodzaje podmiotów (w zależności od rodzaju sprawy):

- sędziowie pokoju (wł. *giudice di pace*) orzekający zawsze pojedynczo;
- trybunały zwykłe (wł. *tribunale ordinario*) jednoosobowe (*composizione monocratica*);
- trybunały zwykłe kolegialne.

W skali kraju sędziów pokoju jest 846, posiadają oni ograniczoną jurysdykcję do drobnych spraw cywilnych i karnych. Trybunałów jest 166 i posiadają one 222 jednostki zamiejscowe⁴⁴.

W drugiej instancji sprawy rozpatrują trybunały zwykłe w stosunku do spraw osądzonych przez sędziów pokoju oraz sądy apelacyjne w stosunku do orzeczeń trybunałów. We Włoszech istnieje 26 sądów apelacyjnych.

Organy orzekające w sprawach karnych są ukształtowane praktycznie tak samo, z tym że w drugiej instancji orzekać też mogą tzw. sądy apelacyjne przysięgłych.

Zarówno w sprawach cywilnych, jak i karnych stronom niezadowolonym z wyroku przysługuje prawo do wniesienia kasacji do Sądu Najwyższego (*Corte Suprema di Cassazione*). Dodać należy, że wyróżniony i wyodrębniony jest oddzielnie tzw. urząd penitencjarny (*ufficio di sorveglianza*), który rozpoznaje sprawy penitencjarne w pierwszej instancji (odpowiednik polskiego wydziału karnego wykonawczego) oraz Sąd ds. nieletnich (*tribunale per i minorenni*).

W przypadku urzędu sędziów pokoju, to jest on ustanowiony na poziomie ustawowym. Podstawowe wymogi merytoryczne zakładają od kandydatów posiadanie:

- stopnia naukowego;
- wieku nie niższego niż 30 lat i nie wyższego niż 70 lat;
- zdania egzaminu kwalifikacyjnego w celu wykonywania zawodu prawnika.

Powyższe wymogi nie obowiązują w stosunku do osób, które:

- wykonywały funkcje sędownicze, w tym honorowe, od co najmniej dwóch lat;
- wykonywały funkcje notarialne;
- nauczały przedmiotów prawnych na uniwersytetach;

⁴⁴ Por. A. Jankowski, P. Rylski, *Zarządzanie wymiarem sprawiedliwości. Tendencje w wybranych krajach Unii Europejskiej*, IWS 2016, s. 34-35.

- pełniły obowiązki kierownicze w kancelariach i sekretariatach sądowych.

W sytuacji objęcia funkcji sędziego pokoju, ustawodawca włoski sformułował między innymi następujące wymogi:

- posiadanie obywatelstwa włoskiego;
- posiadania pełni praw obywatelskich i publicznych;
- niekaralność;
- sprawność fizyczna i psychiczna;
- zaprzestanie lub zobowiązanie do ustania przed objęciem obowiązków sędziego pokoju, wykonywania jakiegokolwiek zatrudnienia, publicznego lub prywatnego.

Mianowanie honorowych sędziów, powołanych do sprawowania urzędu sędziego, następuje po pozytywnym przejściu sześciomiesięcznego stażu teoretyczno-praktycznego i orzeczeniu o zdolności do pełnienia tej funkcji sformułowanym przez Radę Sądownictwa, na mocy rozporządzenia ministra sprawiedliwości, po naradzie Najwyższej Rady Sądownictwa na wniosek prezydenta regionu. Aby rozpocząć wskazany staż trzeba najpierw wygrać ogłoszony konkurs.

Sędziowie pokoju pełnią czteroletnie kadencje, które raz mogą być odnowione.

Z kolei droga do objęcia stanowiska sędziego zawodowego we Włoszech jest długa, ale różnorodna. Co do zasady, trzeba oczywiście zdać egzamin państwowy (ustny oraz pisemny) organizowany przez Najwyższą Radę Sądownictwa (NRS). Ustawodawca włoski określił szereg wymogów formalnych dla kandydatów na taki egzamin (między innymi niekaralność, obywatelstwo włoskie, nieposzlakowana opinia, pełnia praw obywatelskich, skończone studia prawnicze) oraz sformułował kilka alternatywnych dróg pozwalających na możliwość przystąpienia do takiego egzaminu:

1. ukończenie specjalizacji w Szkole Zawodów Prawniczych (SSPL). Nabór do tej szkoły odbywa się w formie konkursu. Szkolenie trwa dwa lata, a w jego trakcie szkolenia konieczne jest odbycie stażu w urzędach sądowych;
2. odbycie osiemnastomiesięcznego stażu w urzędach państwowych lub prokuraturze i uzyskanie pozytywnej opinii;
3. ukończenie studiów doktoranckich (z założenia trzyletnich).

W konkursie sędziowskim mogą brać również udział sędziowie administracyjni i księgowi, adwokaci państwowi, kierownicy administracji publicznej z co najmniej pięcioletnim stażem pracy, profesorowie prawa na uniwersytecie oraz osoby które pełniły funkcję sędziów honorowych przez co najmniej sześć lat.

Wskazać należy, że zdanie egzaminu sędziowskiego to tylko część drogi do zawodu, bowiem następnym krokiem jest pomyślnie odbycie osiemnastomiesięcznego stażu w Sądzie Apelacyjnym i uzyskanie pozytywnej oceny swojej przydatności do zawodu.

Wspomniana już Najwyższa Rada Sądownictwa jest organem konstytucyjnym, który w praktyce ma monopol na sprawy dotyczące nominacji, delegacji i przenoszenia sędziów

oraz prokuratorów, odpowiada za organizację sądownictwa. Ma kompetencję do prowadzenia postępowań dyscyplinarnych. Składa się z 27 członków, nominowanych na 4-letnią kadencję. Z mocy prawa należą do niej prezydent republiki oraz I Prezes i Prokurator Generalny Sądu Kasacyjnego. Pozostały skład Naczelnej Rady Sądowniczej tworzą:

- sędziowie i prokuratorzy wybierani przez zgromadzenie Sądu Kasacyjnego;
- prokuratorzy z Prokuratury Republiki oraz Prokurator Generalny Sądu Kasacyjnego;
- sędziowie wybierani przez zgromadzenia sędziowskie.

Pozostałych ośmiu członków wybiera parlament w tajnym głosowaniu spośród profesorów prawa oraz profesjonalnych prawników z co najmniej 15-letnim doświadczeniem zawodowym.

Włoski wymiar sprawiedliwości charakteryzuje się dużą niewydolnością w zakresie załatwiania spraw i od lat boryka się z problemem przewlekłości postępowań, posiadając w tym zakresie wyniki (zależnie od momentu czasowego) nawet do dwóch razy gorsze niż przeciętna norma w Unii Europejskiej⁴⁵. Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi w 2013 r., aż 63% respondentów zgłaszało brak zaufania do włoskiego wymiaru sprawiedliwości⁴⁶.

Włochy są też drugim po Turcji państwem, wobec którego najczęściej orzeka Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie przewlekłości. Jest to o tyle zadziwiające, że Włosi są w ścisłej czołówce państw posiadających najwięcej sądów, a także są w ścisłej czołówce krajów wydających najwięcej z budżetu na wymiar sprawiedliwości⁴⁷.

Przyczyn powyższego stanu rzeczy jest wiele i nie da się ich wymieniwać w sposób pełny i kompleksowy, natomiast można tu wzmiankować o takich powodach jak⁴⁸:

- niestabilne prawo, często ulegające zmianom;
- duży poziom skomplikowania ustawodawstwa;
- nieefektywność sądów w zakresie obsługi spraw (łącznie z platformami internetowymi);
- błędy w podjętych działaniach naprawczych wymiaru sprawiedliwości;
- duża liczba sądów, niskie opłaty sądowe, bardzo szeroki dostęp do sądów (w sprawach cywilnych);
- problemy organizacyjno-administracyjne w postaci braku odpowiedniej liczby zatrudnionych pracowników, w tym pracowników wspierających orzeczników. Wedle badań przeprowadzonych na lata 2010–2012 Włochy miały jeden z niższych czynników kadry

⁴⁵ Przykładowo w 2014 r. średni czas trwania procesu sądowego trwał 637,5 dnia – dane za Marina M. Bellani, *Judicial efficiency and foreign direct investments: evidence from OECD countries*, 2014, s. 31, <https://www.etsg.org/ETSG2014/Papers/358.pdf> (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁴⁶ M. Dębiak-Bartosewicz, *Polskie sądownictwo w świetle danych statystycznych. Ujęcie porównawcze*, Forum Prawnicze 2016, <http://www.forumprawnicze.eu/wszystkie-numery/2016/51-numer-2-34/175-marta-debiak-bartosewicz-polskie-sadownictwo-w-swietle-danych-statystycznych-ujecie-porownawcze> (dostęp: 27.05.2019 r.), s. 77.

⁴⁷ Dane statystyczne podane za M. Dębiak-Bartosewicz, *Polskie sądownictwo...*, s. 88.

⁴⁸ G. Esposito, S. Lanau, S. Pompe, *Judicial System Reform in Italy— A Key to Growth*, International Monetary Fund 2014, nr WP 14/32, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp1432.pdf> (dostęp: 27.05.2019 r.).

urzędniczej ukierunkowanej na wsparcie dla orzeczników w przeliczeniu na jednego sędziego w 2012 r. (wynik: 1,4 przy średniej 2,01)⁴⁹;

- ogromna liczba prawników obsługujących procesy sądowe.

Należy wskazać, że we Włoszech podejmowano liczne reformy zmierzające do poprawy stanu wymiaru sprawiedliwości, które zostaną opisane poniżej. Reformy te zdały się odnieść skutek, albowiem wyraźnie poprawiły się statystyki sprawności wymiaru sprawiedliwości we Włoszech⁵⁰, szczególnie w zakresie efektywności załatwiania spraw (w 2017 r. był to poziom 120%, drugi wynik w Unii Europejskiej), zmniejszenia się średniego czasu trwania postępowań (z 637,5 dnia w 2014 r. do 527 w 2016 r.⁵¹).

Analizując powyższe dane, trzeba mieć na uwadze, że Włochy wpadły w pewną pułapkę, czy też paradoks związany z reformami, przyspieszeniem wymiaru sprawiedliwości a wynikami statystycznymi. Chcąc przyspieszyć efektywność i wyniki statystyczne położono nacisk na załatwianie sprawy nowych, co nie rozwiązało problemu ogromnej liczby starych spraw dotkniętych już przewlekłością (które statystycznie szkodzą wizerunkowi włoskiego wymiaru sprawiedliwości)⁵². Powoduje to pewien dysonans poznawczy – jedne parametry obrazujące efektywność włoskiego wymiaru sprawiedliwości rosną i wskazują na postęp, drugie zaś nadal są na niskim poziomie (np. średni czas trwania spraw czy liczba spraw niezakończonych).

Podkreślenia wymaga, że OECD w swoim raporcie z 2019 r.⁵³ dostrzega pozytywne zmiany w obszarze wymiaru sprawiedliwości, w tym reformę procedury karnej, niemniej wskazuje, że wciąż należy wprowadzić wiele potencjalnych zmian. Zalecenia OECD dla Włoch w zakresie wymiaru sprawiedliwości zakładają, aby kontynuować drogę reform wymiaru sprawiedliwości, w szczególności zaś uprościć procedurę cywilną oraz promować w jeszcze większym stopniu formułę alternatywnych rozwiązań sporów sądowych (tzw. ADR) oraz wdrażać system zarządzania sprawami (z ang. case management system).

Warto w tym miejscu wskazać, że poza licznymi reformami w skali ogólnokrajowej (które zostaną opisane i przedstawione poniżej) włoski ustawodawca również podejmował działania niestandardowe, takie jak uruchamianie programów pilotażowych, z których najsłynniejszym jest tzw. „Program Sztrasburski dla sądu w Turynie”⁵⁴, który miał za zadanie redukcję

⁴⁹ M. Dębiak-Bartosewicz, *Polskie...*, s. 85.

⁵⁰ Szerokie dane statystyczne zawiera raport Komisji Europejskiej z 2018 r.: *The 2018 EU Justice Scoreboard*, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2018_en.pdf (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁵¹ P. C. Padoan, *Italy's justice system has quite a long road ahead but already scores better – The Italian View*, <https://oecdscope.blog/2017/10/09/italys-justice-system-has-quite-a-long-road-ahead-but-already-scores-better-the-italian-view/> (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁵² P. C. Padoan, *Italy's justice...*

⁵³ OECD Economic Surveys: Italy, April 2019, https://books.google.pl/books?id=bFWQDwAAQBAJ&pg=PA42&lpg=PA42&dq=Italy+justice+reform+2017&source=bl&ots=ob7bYbocg-&sig=ACfU3UosJEsD-CE9wVduQ7UWquiObpAUzcg&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKewi6_HZzcDiAhXhsosKHVtEA8Q4ChDoATAGe-gQICRAB#v=onepage&q=Italy%20justice%20reform%202017&f=false (dostęp: 27.05.2019 r.), s. 41-42.

⁵⁴ A. Wąsowska, *Włoskie laboratorium mediacji*, Forum Obywatelskiego Rozwoju nr 17/2016, <https://for.org.pl/pl/d/970aab7d3b4020ea6fbc1a5f76offa18>, s. 3 (dostęp: 25.05.2019 r.); tak też IMF Country Reports 2014 nr 14/284, *Italy: selected issues*, <https://books.google.pl/>

obciążenia tamtejszego sądu. Program okazał się sukcesem, albowiem w ciągu pięciu lat nastąpiła redukcja obciążenia o 27%. Wśród elementów programu, które należy wspomnieć było między innymi:

- stałe monitorowanie i kategoryzowanie spraw ze względu na długość trwania i rodzaj;
- dążenie do maksymalnej aktywizacji stron w postępowaniu;
- wprowadzenie restrykcyjnych zasad odraczania rozpraw;
- promowanie mediacji;
- usprawnienie pracy biegłych (sprawniejszy obieg dokumentów etc.);
- przyjęcie formuły zwięzłego sporządzania uzasadnień;
- przyjęcie założeń efektywnego planowania rozprawy (względem wzywiania świadków, sprowadzania dowodów na rozprawę etc.).

Powyższy program pilotażowy miał duże znaczenia dla formułowania ogólnych ocen i wytycznych dotyczących reform wymiaru sprawiedliwości.

Analizując przeprowadzone liczne reformy włoskiego wymiaru sprawiedliwości należy wspomnieć między innymi o zmianach dokonanych:

1. w 2001 r., które dotyczyły wprowadzenia przepisów umożliwiających podsądnym prawo dochodzenia odszkodowań za przewlekłość postępowań sądowych.
 - Należy wyjaśnić, że w założeniu włoskiego ustawodawcy miało to zachęcić sądy i innych urzędników do efektywnej pracy. W istocie rzeczy prawo to (tzw. Prawo Pinto no 89/2001) spowodowało efekt odwrotny – masowe pozwy, a tym samym masowy napływ nowych i obciążających sądy spraw do rozstrzygnięcia. W okresie 2001–2011 włoskie sądy apelacyjne przyjęły około 50 tys. pozwów z ustawy Pinto, a w samym 2011 r. wypłacono z tego tytułu 200 mln euro odszkodowań⁵⁵. Był to najistotniejszy efekt, bowiem cel w postaci skrócenia czasu postępowań nie został osiągnięty. Problem ten był tak doniosły, że był analizowany bezpośrednio w Raplocie Rady Europy z 2014 r.⁵⁶. Warto podkreślić, że dobre intencje ustawodawcy zetknęły się tutaj z praktyką, która je częściowo zniweczyła.
2. w 2010 r. wprowadzono instytucję obowiązkowej mediacji w praktycznie każdego rodzaju sprawie. Zabieg ten przyniósł pewien efekt w postaci odciążenia sądów i zwiększenia ich efektywności, co wynikało z faktu, że sądy miały czas na pracę nad zaległymi sprawami, zanim nowe sprawy trafiły po ewentualnie nieudanej mediacji⁵⁷.

books?id=9p21BAAQBAJ&pg=PA15&lpg=PA15&dq=strasbourg+program+for+Turin+court&source=bl&ots=Im9zkol-nk&sig=ACfU3U165582q6bUupario27-X_CeFv5-A&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKEwjf__ru5N7iAhWmtYsKHcIuAjwQ6AEwAXoECAYQAQ#v=onepage&q=strasbourg%20program%20for%20Turin%20court&f=false (dostęp: 27.05.2019 r.), s. 15.

⁵⁵ Dane za <https://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/rotator/wlochy-probuja-popedzic-sedziow/> (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁵⁶ European Commission for the Efficiency of Justice: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2014/Rapport_2014_en.pdf, (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁵⁷ Legislative Decree 4 March 2010 No. 28.

- Należy wskazać, że w 2012 r. Włoski Trybunał Konstytucyjny uznał ww. przepisy za niekonstytucyjne, przez co straciły moc obowiązowania. Powodem takiego orzeczenia były jednak nie względy merytoryczne dotyczące kwestii obligatoryjności mediacji i ewentualnego naruszania swobód konstytucyjnych (w tym prawa do sądu), lecz kwestie czysto formalne związane z procesem legislacji. Obowiązkowa mediacja nie została bowiem wprowadzona na mocy ustawy, a rozporządzenia⁵⁸.
3. w 2012 r. ujednolicono stawki prawników procesowych, tworząc jednolity system ich wynagradzania. W tym też roku przeprowadzono reformę sądownictwa polegającą na likwidacji najmniejszych sądów⁵⁹, których finalnie było 37. Zmiana polegała także na zamknięciu 220 sekcji sądowych. Celem tych zmian było usprawnienie sądownictwa oraz (przede wszystkim) minimalizacja zbędnych kosztów i zwiększenie efektywności pracy sądów.
 4. w 2013 r. wprowadzono zmiany na mocy dekretu wydanego z mocą ustawy tzw. *Decreto del Fare* nr 98/2013⁶⁰, którego celem było między innymi zwiększenie siły kadr wymiaru sprawiedliwości oraz przyspieszenie procesów. Tytuł III tego aktu prawnego *Środki na rzecz skuteczności systemu sądowego i definicja społeczeństwa* wprowadzał liczne zmiany organizacyjne w wymiarze sprawiedliwości polegające między innymi na:
 - a. stworzeniu instytucji tzw. sędziów pomocniczych (odpowiednika asystentów sędziego) mających za zadanie pomagać w bieżącej obsłudze spraw sądowych. Sędziowie pomocniczy powoływani byli na okres pięciu lat z możliwością przedłużenia ich kadencji na kolejne pięć lat (art. 67) przez specjalne rozporządzenie ministra sprawiedliwości, które formułował po naradzie z Najwyższą Radą Sądowniczą. Sędziowie ci posiadają status prawny sędziów honorowych (art. 72). Za pełnienie swojej funkcji otrzymują wynagrodzenie.
 - Włoski ustawodawca określił w art. 64 ww. dekretu warunki formalne, które musi spełniać kandydat na sędziego pomocniczego, a są nimi:
 - posiadanie obywatelstwa włoskiego;
 - wykonywanie praw obywatelskich i politycznych;
 - niekaralność za przestępstwa umyślne;
 - bycie osobą niepoddaną środkom zapobiegawczym lub zabezpieczającym;
 - posiadanie sprawności fizycznej i psychicznej;

⁵⁸ di Giuseppe De Palo, *Italians Do It Longer, Too: A Machiavellian Saga in ADR, or Just Lawyers Without a Plan?*, <https://www.mondoadr.it/articoli/italians-longer-machiavellian-saga-adr-lawyers-plan.html> (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁵⁹ <http://ildubbio.news/ildubbio/2016/06/09/ecco-come-andata-la-riforma-della-geografia-giudiziarica/> <https://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/rotator/wlochy-probuja-popedzic-sedziow/> <https://www.ilfattoquotidiano.it/2012/07/06/consiglio-dei-ministri-approva-taglio-di-37-tribunali-e-chiusura-di-220-sezioni/285834/> (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁶⁰ Był to dekret z mocą ustawy z 21 czerwca 2013 r. (opublikowany w G.U nr 194 z 20 sierpnia 2013 r.), który można przetłumaczyć jako pilne przepisy dotyczące naprawy gospodarczej. Tekst aktu dostępny na stronie: http://www.bosettiegatti.eu/info/norme/statali/2013_0098.htm (dostęp: 27.05.2019 r.).

- niekaralność dyscyplinarna (poza najniższymi sankcjami) na podstawie przepisów prawa administracyjnego lub przepisów dotyczących wykonywania danego zawodu.

Do wypełniania roli sędziego pomocniczego mogą być powołani:

- sędziowie zwyczajni, księgowi adwokaci państwa, którzy przeszli na emeryturę nie dłużej niż w chwili przedstawienia wniosku;
- sędziowie honorowi, którzy nie wykonują już swoich obowiązków, ale pełnili swoją funkcję co najmniej pięć lat przy pozytywnej ocenie;
- profesorowie uniwersyteccy w dziedzinie prawa pierwszego i drugiego poziomu, nawet na czas określony lub pozostający w spoczynku (jeśli nie trwa dłużej niż trzy lata w momencie składania wniosku o powołanie);
- badacze uniwersyteccy w dziedzinie prawa;
- prawnicy (nawet jeśli zostali usunięci z rejestru prawników, jeśli czas skreślenia nie jest dłuższy niż trzy lata w chwili składania wniosku o powołanie);
- notariusze (nawet jeśli przeszli na emeryturę jeśli nie trwa dłużej niż trzy lata w momencie składania wniosku o powołanie).

Przedstawione wymogi formalne w zestawieniu z wykazem osób, które mogą być powołane na sędziego pomocniczego, wskazują na bardzo poważne intencje włoskiego ustawodawcy do polepszenia sędziom warunków pracy poprzez stworzenie systemu profesjonalnych asystentów. Przesądza o tym odpowiednie przygotowanie asystenta będącego realnym wsparciem merytorycznym, nie zaś tylko w zakresie pomocy biurowej czy administracyjnej.

- b. powołano nowych sędziów do sądów drugiej instancji celem zwiększenia obsady kadrowej i tym samym przyśpieszenia tempa i liczby rozpoznawanych spraw;
 - c. w celu dodatkowego odciążenia sądów drugiej instancji specjalnie oddelegowano dodatkowych urzędników, mając na uwadze wzmocnienie zaplecza administracyjnego;
 - d. wprowadzono zmiany w przepisach proceduralnych, między innymi poprzez wprowadzenie obowiązku wyznaczenia rozprawy w terminie 30 dni od daty wpływu sprawy.
5. rok 2014 był rokiem licznych zmian we włoskim wymiarze sprawiedliwości, a wyrazem tych zmian było między innymi⁶¹:
- a) podwyższenie opłat sądowych, co miało potencjalnie zniechęcić ludzi od kierowania do sądu każdego rodzaju sprawy, w tym nawet tych najdrobniejszych. Należy nadmienić, iż przed tymi zmianami opłaty były wielokrotnie niższe niż w innych

⁶¹ A. Wąsowska, *Włoskie laboratorium mediacji*, Forum Obywatelskiego rozwoju nr 17/2016, <https://for.org.pl/pl/d/970aab7d3b4020ea6fbc1a5f76offa18> (dostęp: 26.05.2019 r.), szeroko na ten temat także G. Esposito, S. Lanau, and S. Pompe, *Judicial System...*

- krajach Unii Europejskiej, co przekładało się na duży napływ spraw, który relatywnie zmniejszył się wraz ze wzrostem opłat;
- b) wprowadzono zmiany w postępowaniu odwoławczym w procedurze cywilnej i karnej zmierzające do ograniczenia nadmiaru odwołań (zaostrenie wymogów formalnych);
 - c) zlikwidowano możliwość wnoszenia kasacji bezpośrednio od orzeczeń wydawanych w pierwszej instancji;
 - d) wprowadzono zmiany organizacyjne poprzez zatrudnienie pracowników wspierających sędziów (było to kolejne wzmocnienie kadrowe dla sądów, zmierzające do odciążenia sędziów od prac o charakterze biurowym i administracyjnym na rzecz wyłącznie czynności orzeczniczych);
 - e) wprowadzono elektroniczną platformę dla sądów;
 - f) wprowadzono obowiązkową mediację w wielu rodzajach spraw oraz położono nacisk na ADR (alternatywne metody rozwiązywania sporów), jednakże rozwiązanie to samo w sobie nie przyniosło oczekiwanych rezultatów. Jednym z problemów mediacji były między innymi jej wysokie koszty związane z udziałem prawników stron.
6. w 2016 r. wprowadzono reformę instytucji sędziów pokoju poprzez znaczące rozszerzenie ich kompetencji. W sprawach cywilnych sędziowie ci otrzymali niemal wyłączne kompetencje do spraw mieszkaniowych, kompetencje w zakresie sporów dotyczących majątku ruchomego zostały zwiększone z 5 tys. do 30 tys. euro oraz z 30 tys. do 50 tys. euro w związku z odszkodowaniami za szkody powstałe w wyniku obrotu pojazdami (w tym łodziami). Rozszerzono także decyzyjność w sprawie dobrowolnej jurysdykcji, w przypadkach mniej złożonych, dotyczących dziedziczenia. Znaczącemu rozszerzeniu uległ również zakres kompetencji w sprawach karnych poprzez dodanie nowych rodzajów przestępstw, co do których mogą orzekać sędziowie pokoju⁶².

Należy dodatkowo wskazać, że licznym przeobrażeniom ulegały przepisy dotyczące mediacji i innych form pozasądowego rozwiązywania sporów. W latach 2014–2017 ponownie wprowadzono pilotażowy program częściowo obowiązkowych mediacji. Ustawodawca włoski stworzył mechanizmy zachęcające do zawarcia ugody w toku mediacji takie jak korzyści fiskalne, pełnienie przez ugodę funkcji tytułu wykonawczego⁶³. Co ciekawe, we Włoszech zawsze w mediacjach uczestniczą prawnicy i wskazuje się to jako poważną wadę tej instytucji, albowiem fakt ten znacząco podnosi koszty postępowania.

We Włoszech istnieje również alternatywa dla opisaney (klasycznej) formy mediacji w postaci tzw. „asystowanych negocjacji”, czyli spotkań stron (wyłącznie w obecności prawników procesowych) i rozwiązywania sporu w całości w drodze negocjacji. Wskazuje się, że

⁶² Dane za artykułem <https://www.studiocataldi.it/articoli/21348-giudici-di-pace-competenze-piu-ampie-ed-esclusiva-sul-condominio.asp> (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁶³ Szeroko na ten temat A. Wąsowska, *Włoskie laboratorium...*, s. 4–7.

prawnicy silnie lobbują za umocnieniem tego typu rozwiązania⁶⁴, a wyrazem tego był projekt formalnego usankcjonowania tej instytucji w formule umiejscowienia tych negocjacji jako kolejnej alternatywy dla sądu⁶⁵.

W ślad za informacjami podanymi w tekście niniejszego opracowania należy przypomnieć, że najnowszy raport OECD dla Włoch⁶⁶ zaleca dalsze promowanie i rozwój instytucji mediacji i ADR oraz stworzenie dla nich jeszcze lepszych i efektywniejszych ram prawnych. Wydaje się to być faktycznie skutecznym instrumentem w szeroko pojętych sprawach cywilnych i gospodarczych, albowiem oficjalnie publikowane przez włoskie Ministerstwo Sprawiedliwości dane statystyczne pokazują stale rosnącą liczbę mediacji oraz, co ważniejsze, stale rosnącą ich skuteczność⁶⁷.

Należy nadmienić, że jednym z „kamieni milowych” dla przyspieszenia prac włoskiego wymiaru sprawiedliwości i dla zwiększenia jego efektywności było wprowadzenie elektronicznego systemu załatwiania spraw cywilnych za pośrednictwem specjalnego programu (aplikacji) i dzięki rozbudowie infrastruktury technicznej w sądach. W efekcie można powiedzieć, że skonstruowano możliwość prowadzenia procesu cywilnego online, wprowadzono także system elektronicznego składania dokumentów, elektronicznej komunikacji z sądem oraz system zdigitalizowanych akt⁶⁸.

„Proces cywilny online” był przedmiotem najpierw pilotażu, a potem wprowadzono go w skali ogólnokrajowej na mocy ustawy⁶⁹. Przepisy w tym względzie były kilkakrotnie zmieniane, w kierunku ukształtowania obowiązkowej elektronicznej formy komunikacji z sądem zarówno dla prawników (profesjonalnych pełnomocników) jak i dla stron. Od lutego 2013 r. komunikacja ta stała się obowiązkowa w sądach pierwszej i drugiej instancji, a od lutego 2016 r. w Sądzie Najwyższym. Od 2014 r. określona liczba spraw (pozwów, wniosków) mogła być składana tylko elektronicznie w sądzie pierwszej instancji, a od stycznia 2015 r. również środki odwoławcze mają być składane tylko w formie elektronicznej.

Powyższy program zainicjowany przez włoskie Ministerstwo Sprawiedliwości okazał się ogromnym sukcesem, o czym mogą świadczyć podstawowe chociażby dane statystyczne (na maj 2016 r.)⁷⁰:

⁶⁴ di Giuseppe De Palo, *Italians, Do It Longer...*

⁶⁵ Projekt legislacyjny to: Legislatura 17^a – 2^a Commissione permanente – Resoconto sommario nr 148 z 01.10.2014 <http://www.senato.it/japp/bgt/showdoc/frame.jsp?tipodoc=SommComm&leg=17&id=803975> (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁶⁶ OECD Economic Surveys: Italy, April 2019, s. 41–42.

⁶⁷ Bogate dane statystyczne znajdują się na stronie <https://webstat.giustizia.it/Analisi%20e%20ricerche/Forms/AllItems.aspx> (dostęp: 26.05.2019 r.).

⁶⁸ Instruktaż działania systemu można obejrzeć na platformie Youtube pod adresem <https://www.youtube.com/watch?v=PPv72ZWMLPY> (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁶⁹ Ustawa z 30.06.2014 r. nr 90/2014, *Processo civile telematico*.

⁷⁰ Dane są przytoczone za oficjalnym dokumentem włoskiego ministerstwa sprawiedliwości *E-justice in Italy. The online civil trial*, https://pst.giustizia.it/PST/resources/cms/documents/ejustice_in_Italy_rev_May_2016.pdf (dostęp: 27.05.2019 r.).

- dostęp do systemu miało ponad 4500 sędziów, z czego ponad 2000 z nich miało dostęp do systemu w formie swobodnego dostępu z miejsca innego niż sąd (praca zdalnie sterowana);
- w okresie od stycznia 2013 r. do maja 2016 r. stworzono blisko 20 milionów akt elektronicznych, miesięcznie wypełnianych jest ponad 12 milionów elektronicznych dokumentów różnej treści (od merytorycznych rozstrzygnięć typu zarządzenia, postanowienia poprzez pozwy, wnioski i wezwania sądowe);
- w samym tylko 2016 r. wygenerowano do stron i ich pełnomocników ponad 17 milionów wiadomości i fakt, iż była to forma elektroniczna spowodował olbrzymie oszczędności w wydatkach, oceniane na ok. 55 milionów euro.

Obok powyższych zmian o charakterze strukturalnym należy odnotować fakt, że włoski ustawodawca dokonał również sporo zmian w zakresie przepisów prawa cywilnego materialnego oraz procesowego⁷¹ oraz tak samo prawa karnego, czego wyrazem są wprowadzone w lutym 2019 r. istotne zmiany w kodeksie karnym i innych ustawach dotyczącym prawa antykorupcyjnego⁷². Zmiany te są oceniane jako ważne i konieczne w walce z mafią⁷³. Z perspektywy niniejszego opracowania zmiany te zaś mają o tyle znaczenie, że na mocy nowych przepisów wprowadzono obowiązkowe orzekanie o zapłacie środków finansowych na rzecz Skarbu Państwa z tytułu pozyskanych korzyści z przestępstwa (odpowiednik polskiego obowiązku naprawienia szkody). Ma to o tyle znaczenie, że pozyskane w ten sposób środki mają być również dystrybuowane na rzecz i potrzeby wydatków związanych z wymiarem sprawiedliwości.

Reasumując, Włochy są krajem, w którym wystąpiły istotne i realne problemy związane z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości, w tym problem przeciążenia sprawami sądowymi oraz problem przewlekłości postępowania. Jak pokazuje powyższa analiza, Włochy podjęły szereg zmian w strukturze wymiaru sprawiedliwości oraz w przepisach prawa zmierzając do poprawy efektywności swojego wymiaru sprawiedliwości. Jak wskazują przytaczane powyżej raporty OECD i innych organizacji międzynarodowych, były to działania skuteczne, znacznie poprawiające sytuację włoskiego sądownictwa. Nie oznacza to absolutnie,

⁷¹ Szeroko na ten temat N. Picardi *Recent Reforms in Italian Civil Procedure: the process and the ADRs*, http://www.civilprocedurereview.com/busca/baixa_arquivo.php?id=51&embedded=true (dostęp: 26.05.2019 r.); P. Wood, *Italy: Changes To Italian Civil Proceedings In Italy*; <http://www.mondaq.com/italy/x/358166/Civil+Law/Changes+To+Italian+Civil+Proceedings+In+Italy>; tak też Davide Petris, Micael Montinari *Italian civil procedural law: things are moving forward* <https://www.portolano.it/2015/05/italian-civil-procedural-law-things-are-moving-forward/> (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁷² *Misure per il contrasto dei reati contro la pubblica amministrazione, nonche' in materia di prescrizione del reato e in materia di trasparenza dei partiti e movimenti politici 18G00170* (GU Serie Generale n. 13 del 16-01-2019) – dane podane za <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2019/01/16/18G00170/sg> oraz na podstawie informacji z strony <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/italy-new-anti-corruption-legislation-comes-into-force/> (dostęp: 27.05.2019 r.).

⁷³ https://www.repubblica.it/politica/2017/09/27/news/codice_antimafia_e_legge_camera_da_ok_con_259_si_e_107_no-176681613/ (dostęp: 27.05.2019 r.).

że uzyskano stan pożądaný, ale wyniki i efektywność systemu można i należy wciąż poprawiać, czego włoski ustawodawca jest świadomy.

Z perspektywy porównawczej warto szczególnie zwrócić uwagę na następujące działania włoskiego ustawodawcy:

1. wzmocnianie administracyjne i kadrowe sądów poprzez zwiększanie zatrudnienia personelu administracyjnego sądów oraz poprzez wprowadzenie instytucji sędziów pomocniczych (asystentów sędziego), którzy mają za zadanie merytorycznie pomagać sędziom. Kierunkiem przedstawianych zmian jest to, aby sędzia mógł skupić się wyłącznie na pracy orzeczniczej (bez zajmowania się sprawami administracyjnymi, porządkowymi etc);
2. odciążanie sądów poprzez rozszerzenie kompetencji sędziów pokoju w mniejszych sprawach cywilnych i karnych;
3. rozwój instytucji mediacji i innych pozasądowych form rozwiązywania sporów, w tym promowanie mediacji;
4. reforma przepisów dotyczących kosztów sądowych celem zmniejszenia tendencji obywatelskiej do kierowania każdej (nawet drobnej) sprawy do sądów;
5. stworzenie pewnych ogólnych wzorców postępowania sądów dotycząc rozpoznawania i przyjmowania spraw (system przydziału spraw, przepisy dotyczące wyznaczania rozpraw i koncentracji materiału dowodowego);
6. silna informatyzacja sądów w znaczeniu ogólnym (w tym portale obsługi klienta, e-czytelnie akt, dostęp do zdigitalizowanych akt) oraz stworzenie procesu cywilnego w modelu „online”, które to zmiany znacząco odciążą sądy od tradycyjnego sądenia spraw i znacząco przyspieszyły efektywność załatwiania spraw.

Powyższe wyliczenie jasno wskazuje, że tendencja zmian w wymiarze sprawiedliwości zmierza przede wszystkim ku możliwie maksymalnej cyfryzacji postępowań (digitalizacja akt, elektroniczne platformy komunikacji z sądem) i przenoszeniu metody załatwiania spraw z tradycyjnych („papierowych”) na wersję „online” (włoski proces cywilny online), odciążeniu sądów poprzez promowanie i stosowanie instytucji mediacji (oraz innych metod pozasądowego rozwiązywania sporów) oraz tworzeniu (rozbudowie) kompetencji innych organów ochrony prawnej (w przypadku Włoch są to sędziowie pokoju) na rzecz odciążenia sądów. Zawsze w cenie i zawsze potrzebne będą również wzmocnienia kadrowe administracji sądów i maksymalne odciążanie sędziów od wszelkich czynności innych niż „czysto orzecznicze”.